
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
5 A
12

COMMENTARIA
IN CELEBREM TITULUM INSTITUTIONUM JURIS IMP. JUSTINIANI, DE PUBLICIS JUDICIIS:

quibus insigniores quæstiones criminales sedulo & accurate discutiuntur, atque explanantur.

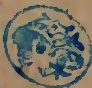
Rerum indice locupletissimo adjecto.

AUCTORE

JOHANNE HARPPRECHTO, VVALHELMENSI, J. U. Doctore, & Professore Tubingensi in Academia ordinario.

Ad Cy.° Ill. Cocini

15 99.

FRANCOFURTI,
Excudebat Joannes Saurius, impensis heredum Petri Fischeri.

ILLVSTRIBVS ET GENEROSIS DOMINIS: DOMINO VVILHELMO ERNESTO, COMITI ET DOMIno in *VValdeck, &c. & Domino Hainrico, a Landauu; libero Baroni in Haus & Rapottenstein, &c. Dominus suis Clementibus & gratiosis.*

S. P. D.

EMO est, Illustres & generosi Domini, Domini Clementes & gratiosi, qui ignoret: materiam publicorum judiciorum esse, & dignitate amplám, & usu frequētem, & utilitate fructuosam, & in foro pernecessariam. In iis siquidem non de evanidis fluxi sve fortunę bonis, quę per dita recuperari possunt, negociū geritur: sed de re lōge nobilissima præclarissimaq;, nempe vita & fama hominis, quæ semel amissa restitui ac reparari nequit, agitur. Ideoque istis in judiciis, monente graviter

Marciano Jurisconsulto, perspiciendum est judicanti diligẽter: ne quid aut durius, aut remissius cõstituatur, quã causa deposcit. Neq; enim aut severitatis, aut clementię gloria affectanda; verum perpenso judicio, prout quæq; res expostulat, statuẽdum est. Sed & passim sacratissimæ leges nostræ testantur: Reipublicæ interesse, publicæq; disciplinæ favorẽ suadere: ut delicta coerceãtur; & Provinciæ malis hominibus purgentur. Unde nunquam, vel certe rarissime pœnas remitti, eędem leges voluerunt: ne scilicet quisquam ad maleficia temere prosiliat: &, ut unius pœna, metus multorũ esse queat: &, quos ad vitę decora domesticæ laudis exempla non provocant, correctionis saltem medicina compellat.

Quæ cum vere ita se habeãt: operæ precium facturus visus mihi sum; si hanc præstantissimam Juris partem, judicia publica dico, quæ in hoc ultimo Institutionum libri quarti titulo indicantur magis & delibantur, quam satis explicantur, pinguiori (quod ajunt) calamo enuclearem: arduas & controversas, observatuque perdignas quæstiones ubiq; occurrẽtes, pro virili discute-

cuterem & enodarem: adeoq; Auditoribus meis, mihi amicissimis, qui uberiorem enarrationem, nec non editionem hanc unice & instanter efflagitabant, aliqua ex parte morem gererem. Quanquam interim facile prævideo: multos existimaturos esse, me prolixiorem fuisse, quam instituto Justiniani, qui Institutiones, id est, elementa juris scripsit, conveniat.

Verum isti sciant: me non quidem illam brevitatem, quam nonnulli more puerorum metiuntur lineis aut tempore; sed illam, qua res ipsæ ad explicandum propositæ retinentur, non amittuntur, spectasse. Nam (ut Hugonis Donelli, celebratissimi Jurisconsulti, utar verbis) qui brevitatis & concinnitatis affectantes laudem, ita scribunt, aut docent: ut omittant res cognitu necessarias, quo videantur celerius ad extremum pervenisse: hi videntur non tam breuiter scribere, aut dicere, quam nihil. Qua brevitate qui delectantur: reperient tandem, se illis non esse dissimiles, qui dum cervicem & caudam bovis nacti sunt, totum se bovem habere arbitrantur.

Cæterum accurate circumspicienti mi-

hi, cui potiſſimum recentes has Commentationes & lucubrationes meas inſcriberem ac dicarem, præter vos, Illuſtres & inclyti Domini, in quo animus conquieſceret meus, hoc tempore occurrebat nemo. Etenim ſive generis veſtri amplitudinem & claritatem intuear, ſive ad virtutis veſtrę ſplendorem oculos animumque convertam, ſane ſic comparata deprehendo eſſe omnia: ut, quemadmodum Magnes ad ſe allicit trahitq; ferrum, quoſvis in amorem veſtri atq; admirationem rapiant. Quotus enim quiſq; vel leviter hiſtoriarum & antiquitatis cognitione tinctus, neſcit: vos, veſtraſq; ſplendidiſſimas domos: alteram quidem cum vetuſtiſſima illa & illuſtriſſima ſtirpe VVürtembergenſi per nuptialia ſacra contraxiſſe affinitatem: alteram vero ex eadem ducere originem? Quis, inquam, neſcit: quanto generoſiſſimi Majores veſtri ſtudio ac zelo Eccleſias jam collapſas inſtaurarint: Scholaſq; plures, tanquam omnium virtutum ſeminaria & officinas, ſuis in ditionibus aperuerint: adeoque pręclare de Religione, egregie de literis, excellenter de Republ. meriti fuerint?

Cui præterea (ut multa nunc alia ſilentio involvam) Patrum veſtrorum, feliciſſimæ recordationis, Domini Gunteri, Comitis & Domini in VValdeck, &c. & Domini Lucij, a Landauu, &c. Virorum immortalitate atque celebratione perpetua digniſſimorum, heroica & pene divina, atque adeo in omne ævum duratura virtus, non cognita? Cui obſecro illuſtres, generoſi & magnanimi Heroes, Dominus Daniel, Comes & Dominus in VValdeck, &c. item Dominus Joachimus, Dominus Sigiſmundus, & Dominus Achacius, a Landauu, &c. Patrui veſtri, non noti? Qui omnes & ſinguli non foris tãtum coruſcantibus ac micantibus pollent armis; & pro aris, pro focis, pro lege, pro grege, pro communis Patriæ Germaniæ libertate, tum contra alios, tum maxime contra immaniſſimum Chriſtiani nominis hoſtem Turcam pugnant acerrime: verum etiam domi auctoritate, eruditione, pietate, juſtitia, prudentia & conſiliis valent plurimum. Hinc haud dubie factum eſt: ut jam pridem a Sacra Cæſarea Majeſtate in ampliſſimum auguſtiſſimumque Conſi-

 liario-

liariorum ſuorum Ordinem lecti fuerint, atq; adſciti.

Etſi vero iſta omnia in ſummam veſtram cedant gloriam: hoc tamen longe majorem laudem meretur: quod inſignis ille & illuſtris natalium titulus, vos nō ad faſtum aut ſuperbiam impellit: ſed potius calcaria quædam, ad æternum nominis decus propria virtute parandum, vobis adjungit. Proinde, VVilhelme Erneſte Comes, ab ineunte ſtatim ætate vitæ tuę Magiſtri, qui omnia, quæ ad illuſtrem tui educationem neceſſaria judicabantur, procurarent diligenter, fuere præfecti. Quos inter Dominus VVilhelmus à Meyſenbuckh, vir & nobilitate antiqua, & rerum uſu præſtantiſſimus: cujus ſingularem humanitatem, prudentiam præcellentem, eruditionem eximiam, aliaſq; admirandas dotes, prædicare ſatis non poteſt, Clariſſimus & Conſultiſſimus D. Doctor Joannes Halbritterus, Hoſpes tuus humaniſſimus, & Collega meus atque Compater honorandus. Sed & Præceptorem habes, Dominum Joannem VVindeccerum, ſpectatę fidei, cognitæ induſtriæ, exploratę virtutis, abſolutę doctrinæ

næ virum: qui in eo est totus; ut methodo, nec obscuritate difficili, nec multitudine aut prolixitate ingrata; verum perspicua, brevi, facili; exercitationibus etiam crebris atq; utilibus, bonas artes & disciplinas tibi proponat, atq; instillet.

Tu quoq;, Hainrice Baro, nō solum Præceptore privato, Domino M. Georgio Lebemyco, homine doctissimo & probatissimo, qui generosam tuam mētem optimis informet institutis, uteris: sed &, post absolutum jam feliciter studium Philosophicum, Professores Jurisprudentiæ publicos, me præsertim Justinianeas Institutiones docentem, sedulo & constanter audis. Vos equidem ambo voluptatem & ocium non secus, ac pestem teterrimam fugitis: nihil eorum, quæ vel ad gloriæ incrementum, vel ad dulcissimæ patriæ, cui nos potius, quam nobis ipsis nati sumus, commodum aliquando pertinere censentur, intermittitis: & deniq; Majorū vestrorum nunquā intermorituræ virtuti tum respōdere, tum eandem vincere haud obscure conamini.

Quam porro pietatis (quæ & hujus & futuræ vitæ promissionem habet) studiosi

ſitis, quam manſueti & humani, quam verecundi & modeſti, quam affabiles & benefici, quanta morum venuſtate & elegantia, quanta vitæ integritate & ſanctimonia: nemini, qui vos norit, non notiſſimum perſpectiſſimumq; eſſe poteſt.

Quocirca ut flagrantem erga vos animi mei affectum, quam teſtatiſſimum facerē, debitæq; meæ in vos obſervantiæ teſtimonium aliquod publicum præberem: hoc quicquid quantumq; eſt lucubrationis, prę cæteris veſtro maxime auguſto laudatoq; nomini nuncupandum, & conſecrandum duxi: ſubmiſſe & officioſiſſime rogans, ut perexiguum munus iſtud literarium, ſereno ac benigno vultu acceptetis, boniq; pro veſtra innata heroica virtute conſulatis.

Quod ſupereſt: DEUM Opt. Max. per Filium ſuum, Dominum noſtrum JESUM CHRISTUM, toto pectore oro: ut Generoſitatum veſtrarū ſtudia gubernare, eaſque cum inclytis familiis perpetuo ſalvas, incolumes, florentes cuſtodire, tutari, & conſervare dignetur. Tubingæ, Cal. Febr. Anno temporis noviſſimi, 1599.

Generoſitat. VV. Obſervantiſſ. & ſtudioſiſſ.

Iohannes Harpprecht, D.

CARMEN
IN COMMENTARIUM JURIDICUM INST. DE PUBL. IUDIC. V. Cl. Johannis Harpprechti, JC. & apud inclitam Tubingam Professoris Ord.

*P*INGUIUS *haud potis est fieri thymiama* IEHOVÆ.
Si qua fides Senecæ, quam sceleratus homo.
Talis homo clades, patriaq; nefaria pestis,
Omne per Imperium perniciosa lues.
Quam pulchre sacer & civilis in ordine codex
Conveniunt! vivam dixeris harmoniam.
Utraque Iura bonis spondent sua præmia, mandant
Hæc eadem tetrica plectere fronte malos.
Hoc ita confieri Deus & Natura volebant,
Inque cor inscribi Cæsaris, inque libros.
Hosce bipartiti numerosa volumina Iuris,
Immensum pelagus, novimus esse libros.
Imperii thesaurus erant ea provida quondam
Iura; sed ad gustum non stylus aptus erat.
Non pauci veterum bene res tractare solebant;
Verba sed insipida rusticitatis erant.
Doctior hæc ætas cum re simul aurea verba,
Verba soni Latii nægenuina docet.
Suscipit ex multis HARPPRECHTUS *id ecce laboris,*
Cujus ab ingenio roscida mella fluunt.
Millia mille librum variis de rebus in auras
Publicitusq; typis mille dedere viri;

Atta-

Attamen exacte tractarunt Publica pauci
Iudicia; exosum quippe videtur opus.
Præ manibus sumens dedit hæc Harpprechtus amussim
Conspicuo filo perpoliente stylo.
Promicat ex illis solida virtutis acumen,
Ars & sedulitas, dexteritasq; viri.
Tanta fides in eo, tam provida curâ laborq;,
Insidet ipsius in pectore tantus amor:
Vt si confieri posset, nil prorsus inausum
Linqueret, ut saltem docta juventa foret.
Ex infundibulo, fieri si denique posset,
Proluеret juvenum pectus & ora simul.
Hoc sibi laudis habet, sic postera secula dicent:
Hunc produxe virum, quæ latuere diu.
Qui velut e cœno putrefacto prolicit aurum,
Næ vir is egregius dicitur, estq; decus.
Pergat in hoc studio stadioq; vir iste; profecto
Hoc nomen populi cis mare transq; vehent.

Sebastianus Hornmolt. U.J.D.
& Poeta lauru coronatus.

ALIUD.

BENEVOLO LECTORI S.

INgenia ingeniis non cedere nostra Parentum,
Qui canit; is, vero judice, vera canit.
Namq; quod obscura quondam caligine tectum;
Nunc micat, ut medio Solis in orbe jubar.

Quod

Quod rude, quod multa quondam rubigine læsum,
Id poliunt lima secula nostra sua.
Exempla ante oculos rerum experientia ponit;
Ponit, & eventu comprobat illa suo.
Exempla ante alias dedit hæc Academia; datq;
Nunc eadem; post hac pluraq; forte dabit.
Exemplum est nobis vivum celeberrimus ille
Antistes Themidos, Iustitiæq; decus;
Harpprechtus Iuris clarissimus ille Professor,
Harpprechtus dubii regula certa fori.
Ingenium cujus sic ætas nostra politum
Iuris inexhausta cognitione videt;
Iudicium cujus nostri quoq; temporis ætas
Sic cultum omnijuga cognitione videt;
Vt qui doctrina plures dedit antea fructus,
Iuridicos magna fertilitate libros:
Nunc de IUDICIIS *præsente in Codice scribens,*
Publica Iudicii det documenta sui:
Det documenta, quibus non vana, profana, caduca,
Non Crœsi fragiles accumulantur opes:
Sed quibus integritas vitæ servatur ab omni
Crimine; fama quibus tuta cuiq; sua est.
Qua constante stat, & qua collabente labascit
Vita boni, quamvis vita probata, viri.
Nam bona fama, bonū majus, quam creditur: illud
Si tibi servaris, sat tibi dives eris.
At mala fama, malum gravius, quam creditur: illo
Si semel afflictus, sat tibi pauper eris.
Ergo qui famæ decus, & qui nomen honestum
Vindicat a falsi fraude doloq; viri:

Is,

Is, mihi crede, Deo atq; homini gratissimus; immo
Iustitiæ in terris creditur ille Deus.
Qualiter Harpprechtus famæ justissimus ille
Assertor, libri vindicat arte sui:
I nunc, Mome, tuos & dentibus attere dentes,
Carpe librum, si quid carpere jure potes.
I nunc, & dicas Iuris nil esse peritum,
Iustitiæ in terris qui pater, atq; Deus.
I nunc, & lingua civilia jura proterva:
Morde: sed morsus nil juvat ille tuus.
Seu pingas fingas, laudes, culpesq;, quid inde?
Quis curet nugas, Zoile vane, tuas,

At tu, mente librum, Lector bone, suscipe grata,
Illius authori prospera queq; precans.
Dic Harpprechte, vale, tibi vive, tuisq;, scholæq;,
Consilio, studiis, corpore mente bonus.
Tum precium dicet quoq; se sensisse laboris
Et libros, quales vix dedit ante, dabit.
Sic tibi commoditas, labor illi & gratia: sicq;
Illi tu gratus, gratus & ille tibi.

M. Iohannes Erhardus Cellius, Rector Contub. in Academia Tubing.

IN

IN COMMENTARIUM DE PUBLICIS IUDICIIS, CLARISSIMI, Consultissimiq; Viri, Dn. Johannis Harpprechti, J. U. Doctoris, & Professoris in Tubingensi Academia prçstantissimi, Domini Præceptoris & Patroni mei, omni obsequio & observantia in perpetuum colendi,

ANAGRAMMA.

JOHANNES HARPPRECHTUS.

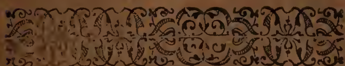
PER THESIN PHANO CHARUS.

MEcœnas nimium ter clare Harpprechte laboras,
Vt Themidos pandas ore manuq; strophas.
Ore modis variis a te studiosa docetur
Turba, colens sancte te simulatq; Themin.
Sive legas sacri breviora volumina Iuris,
Præside seu certet te studiosa cohors.
Quis ignota queunt tua scripta existere, Alumni
Legum quæ crebro causidiciq; legunt?
Vnde etiam meritò tibi, præstantissime vates,
Præ multis aliis talis habetur honos:

Vt nunc per THESIN *hanc, alia atque volumina* PHANO
Sis CHARUS, *quo nec charior ullus erit.*
Hunc Themidos vatem nobis, Trias alma, benigne
In Pylios annos rite valere jube.

Jodocus Colb, Spirensis, LL. Cand.

COM-

COMMENTARIA IOANNIS HARPPRECHTI, U. J. DOCTORIS ET PROFESSORIS in Academia Tubingensi Ordinarii,

In Titulum Institutionum Iuris D. Iustiniani, DE PUBLICIS IUDICIIS.

PRINCIPIUM TITULI.

Publica Judicia neque per actiones ordinantur, neque omnino quicquam simile habent cum cæteris judiciis, de quibus locuti sumus: magna quoque diversitas eorum est, & in instituendo, & in exercendo.

SUMMARIA.

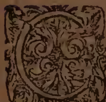
1 *Ratio ordinis, & dispositio tituli.*

2 *Publicorum & privatorum judiciorum differentiæ.*

3 *In judiciis privatis libellus conventionis a Prætore impetrandus: non item in publicis.*

4 *In publicis judiciis inscriptio subscriptio necessaria: secus in privatis.*
5 *Subscriptio cur inventa.*
6 *In judiciis privatis jurandum de calumnia: in publicis minime.*
7 *Privata & publica judicia quomodo, & a quibus judicibus exercerentur.*
8 *In judiciis publicis, non privatis, quæstiones adhibendæ.*
9 *Publica judicia biennio, privata triennio finienda.*
10 *In privatis & publicis judiciis cui incumbat probatio.*
11 *In publicis judiciis damnatum semper infamia sequitur: raro in privatis.*
12 *Differentia publicor. & privatorum judiciorum sublata.*
13 *In quibus judicia publica cõveniant cum privatis sive civilibus.*

PRINCIP.

IVILIBUS & privatis judiciis, id est, Actionibus hactenus expositis: haud
1 inconcinna † methodi ratio exposcit; ut ad publicorum judiciorum,

rum, hoc est, accusationum tractatum progrediamur. Sub hoc autem titulo quatuor potissimum explicantur. *Primo* differentia privatorum & publicorum judiciorum. *Secundo* horum definitio. *Tertio* divisio. *Quarto* partes sive species & genera. Quod ad primum attinet; ait Imp. Justinianus: privatorum † & publicorum judiciorum differen- 2
tiam in his duobus positam esse: in instituendo sive ordinando, & in prosequendo seu exercendo. In instituendo quidem: quod in privatis † actio sive li- 3
bellus conventionis a Prętore impetrabatur: in publicis non item. *t. C. de formul. & impetrat. action. sublatis.* Deinde, quod in publicis † inscriptio sive sub- 4
scriptio est necessaria: in privatis minime. *l. ult. ff. de privat. delict. l. qui crimen. 3. C. de his, qui accus. non poss. t. t. ff. & C. de accus. & inscript.* Quæ subscriptio, Ulpiano teste, ob id † inventa est: ne facile 5
quis prosiliat ad accusationē cum sciat, inultam sibi accusationem non futuram, hoc est, se talionis pœnam subiturum, si falso accusasse deprehendatur.

l. sicuti crimen 7. ibiq. Gothofred. ff. d. t. l.
pen. & ult. C. eod. Tum etiam, quod in
6 privatis juratur † de calumnia: in pu-
blicis sive criminalibus neutiquam, *per*
hoc princ. ibi, neque omnino quicquam simi-
le, &c. arg. l. 1 ff. de bonis eor. qui ante sent.
mort. sibi consc. egregie Joan. Sichard. in l. 1.
num 6. & sequen. C. de jurejuran. propt. ca-
lum. dando. & ibid. Wesenbec. in Paratit.
num. 7. & Cujac. Novel. 49. in fine. Tam-
etsi glos. *in d. l. 1. super verb. quicquam*, &
ejus Sectatores aliter sentiant. In ex-
7 ercendo † vero differunt: primum,
quod privata vel ab uno judice, & ple-
runque stante, eoque privato, vel a tri-
bus Recuperatoribus in Comitio fie-
bant: publica in foro, palam, & sub dio
ab ipsis Praetoribus (sex Lictoribus tri-
bunal eorum circumstantibus) sive Quae-
sitoribus pro tribunali in sella curuli se-
dentibus, quibus aderant judices quin-
quaginta, aut sexaginta in subselliis se-
dentes, exercebantur: *ut Hotomanus hic*
8 *docet.* Dein, in † publicis tormenta &
quaestiones adhibentur: in privatis ne-
quaquam: *de quo videatur hic Theophi-*
lus.

lus. Præterea † privata triennio; publi- 9
ca & criminalia biennio ſunt finienda. *l. properandum. 13. C. de judic. & toto titu. C. ut intra certum temp. crim. quæſt. terminetur*. Ad hæc in † privatis ſolus actor 10
ad probandum aſtringitur: in publicis non tantum accuſatori; ſed etiam reo interdũ probationis neceſſitas incumbit *l. qui accuſare. 4. C. de edendo. & l. ubi. 22. C. ad l. Cornel. de falſ. Mynſing. h. n. 2.*
Deniquein † publicis damnatum ſem- 11
per ſequitur infamia: in privatis non, niſi in paucis. *l. infamem. 7. ff. h. t. §. ex quibuſdam. ſup. de pœn. tem. litigant.* Porro plures inter publica, & privata judicia differentias noviſſime congeſſit Herman. Vult. *hic num. 12. & ſeqq.* & Tiber. Decianus *in tract. crimin. lib. 5. cap. 5.* ubi tamen in fine ex Julio Claro *lib. 5. receptar. ſentent. §. 1. nume. 6.* addit: iſtas
† differentias fere omnes ab uſu receſ- 12
ſiſſe. Etſi autem hæc judicia differre hic dicuntur in omnibus: quædam tamen
ſunt, in quibus † conveniunt: ut 13
in utriſque requiritur libellus. *l. libellorum. 3. ff. de accuſationib. Auth. offeratur,*

tur. *C. de litis contest.* in utrisque fit contestatio litis. *l. in Senatusconsultum. 15. §. penult. ibi, ante litem contestatam. ff. ad S. C. Turpill. Cuiac. observatio. lib. 9. cap. 21.* in utrisque recipiuntur probationes, *argumen. totius tit. ff. & C. de probationib.* in utrisque fertur sententia, *Vult. hic num. 11.* in utrisque etiam permittitur appellatio. *l. litigatoribus. 14. & l. & in majoribus. 20. ubi glos. C. de appellationib.* Enimvero approbata consuetudine Germaniæ in publicis seu criminalibus appellatio non admittitur. *Ordinat. Camer. Imper. part. 2. cap. 28.* §. Item/ Nach dem/ *&c. Andr. Gail. lib. 1. obser. practicar. obs.* 1. *num. 28.*

§. *Publica autem dicta.* 1.

Publica autem dicta sunt, quod cuivis ex populo executio eorum plerunq; datur.

SUMMARIA.

1 *Publicorum judiciorum etymon & definitio.*

2 *Vera publicorum judiciorum nota.*

3 *Judicia publica quomodo discernantur a judiciis sive actionibus popularibus, &c.*

4 *Publica judicia cur sic dicta.*

5 *Ordo judiciorum publicorum vetus sublatus.*

6 *Procurator in judiciis publicis an & quãdo admittatur.*

7 *Probationes in judiciis publicis debent esse luce clariores.*

8 *Quis hodiernus publicorum judiciorum ordo, remissive.*

9 *Quorum publicorum criminum accusatio non cuilibet concedatur.*

10 *Accusare qui prohibeantur.*

11 *Duo judicia adversus duos reos subscripta habens, tertiam accusationem instituere nequit.*

12 *Suam suorumve injuriam prosequens, ab accusatione non excluditur.*

13 *Mulier utrum ad accusandam necem mariti admittatur.*

14 *Nurus necem soceri vindicare potest.*

15 *Sponsa admittitur ad vindicandam mortem sponsi.*

16 *Maritus & sponsus aequiparantur.*

17 *Exceptio confirmat regulam in casibus non exceptis.*

18 *Plures an & quando eundem hominem accusare queant.*

19 *Uxor occisi nunquid in accusando liberis præferatur.*

20 *Quanta vis amoris conjugalis.*

21 *Liberorum in successione prima causa. & num. 28.*

22 *Ubi ratio legis cessat: ibi & ejus dispositio cessat.*

23 *Amor & affectio uxoris erga maritum mortuum, post secundas contractas nuptias minuitur.*

24 *An uxor, liberis consentientibus, ad secunda vota transiens, accusationis prærogativam amittat.*

25 *Pœnæ uxoris nuptias repetentis quando locum non habeant.*

26 *Uxore accusare nolente, primus accusandi gradus parenti occisi deferendus.*

27 *Amor magis descendit, quam ascendit.*

28 *Nullus affectus vincit paternum.*

29 *Prærogativa accusandi non defertur jure successionis, sed ratione affectionis erga*

erga interfectum. & nume. vigesimo primo.

30 *Accusandi facultas quando liberis, quando item reliquis cognatis concedenda.*

31 *Vtrum frater germanus in nece fratris vindicanda, fratri consanguineo vel uterino sit anteferendus.*

32 *Pares gradu an & quando ad accusationem simul vocandi.*

33 *Propinqui & cognati in accusando, heredi scripto & aliis amicis præponendi.*

34 *Heres scriptus necem testatoris inultam omittens, hereditate privatur.*

35 *Accusari qui possint, aut non possint.*

HOc §. publicorum judiciorum definitio videtur contineri: ut publica † sint, quorũ executio seu persecutio sive accusatio cuivis ex populo plerunque datur. Et ita definiunt *Anton. Gomez. tom. 3. variar. resolut. c.* 1. *nu. 1. & Clarus lib. 5. sent.* §. 1. *in princip. & alii nonnulli.* Sed verius est; his verbis definitionem non rei, sed verbi sive nominis, atque ἐτυμολογίαν tradi: *quemadmodum sen-* 1

 tiunt,

tiunt, VVesenbecius hic, & Duarenus lib. 1. Disputat. anniverſ. cap. 37. Nam publica judicia rectius, mea quidem opinione, ita definiuntur: quod ſint, quæ certa aliqua lege conſtituta, ab unoquoq; ex populo deferri, accuſarique poſſunt.
2 Vera † enim publicorum judiciorum differentia & nota, qua ab aliis proprie diſtinguuntur, eſt lex quædam certa: adeo, ut ſine lege nullum ſit judicium publicum. *l. 1 ff h. tit. l. non diſtinguemus. 32. §. Julianus. ff. de receptis, qui arbitr. recep. l. 3. § ult ff. de prævaricatorib.* Unde
3 hac † differentia probe judicia publica diſcernuntur a judiciis ſive actionibus popularibus, & a judiciis criminalibus privatis, & extraordinariis. Etenim populares actiones licet omnibus pateāt, *l. 1. & 4. ff. de popularib. act* non tamen ob id publica ſunt judicia: quippe lege nō conſtituta. Quamvis actiones iſtæ ea ratione, quod omnibus & cuivis ex populo dantur, ſi ſpectes Etymologiam, interdum publicæ quoque appellentur *l. eum, qui. 30. §. in popularibus ff. de jurejurando.* ut eſt actio albi corrupti: a-

ctio sepulchri violati: actio de via publica, &c. Ex his itaque jam intelligitur: publica † judicia vere ita dici a 4
causa efficiente, puta lege aliqua, vel Senatusconsulto. *d.l. 1.ff. h. tit. d. l.3. §. ult.ff. de prævaricat. l. quod Senatusconsultum.6.ff.de injur.Ioan.Robert.lib.4.sententiar.jur.cap.10.* Quanquam aliis sic dicta videtur vel ab effectu, quod dentur omnibus, *ut hic, & l.palam.43.§.senatus.ff. de ritu nupt.l.1.§. consequens.ff. de suspect. tutorib.l.lege Cornelia,30.§.1.ff ad l.Cornel. de fals.l. quamvis.30. C.ad l. Iul. de adult.* vel a materia, quod maxime Respublica publicis criminibus lædatur. Et ita publica judicia ratione materiæ a privatis distinguit Plato *lib. 6.de legib.* vel a forma, id est, propter ordinem alium in privatis observatum: *sicut placet Cujacio lib.8.observat.cap.33.* Sed male. Ordine † namq; judiciorum publicorum 5
vetere jamdudum sublato, manent nihilominus ipsa judicia. *l. ordo,8 ff.h.t.* Illud tamen ad formam adhuc pertinere videtur: quod † procurator in istis ju- 6
diciis neutra ex parte admittatur: nisi ad

ad allegandas absentium excusationes. *l. inter, 10. & l. accusatore, 13. §. 1. ff eo. l. eos, 3. & l. tunc convenit, 15. C. de accusationib. l. servum, 33. § publice, & l. absens, 71. ff. de procuratorib.* nec judex, nisi adhibitis in consilium clarissimis viris, & causarum peritissimis, legitimoque Processu in-
7 stituto, & nisi † probationes luce meridiana clariores adsint, procedere aut condemnare debeat, *l. custodias, 12. ff. h. tit. l. fin. C. de probat. VVesenbec. in Paratit.*
8 *h. num. 4.* Qualis † autem hodie publicorum judiciorum ordo intra Romani Imperii fines sit servandus: Imperatoris Caroli V. Constitutio causarum criminalium, Anno 30. promulgata, abunde demonstrat.

Porro Justinianus hoc loci verbo
9 (*plerumq;*) exceptionem † indicat, eamque duplicem: vel ratione criminis seu judicii, vel ratione personæ accusantis. Sunt enim publica quædam crimina, quorum accusatio non cuilibet, sed certis tantum, puta cognatis, conceditur, eaque duo sunt; adulterium, *de quo tit. l. quamvis, 30. C. ad l. Jul. de adulter.* &
fal-

falsum in supposito partu, *de quo in d. l. lege Cornelia, 30. §. 1 ff. ad l. Cornel. de fals.* Deinde personæ sunt quædam, quibus accusandi jus non competit, *de quibus in l. qui accusare, 8. & d. sab. seqq. ff. de accusationibus.*

Et sane † accusare prohibentur alii 10
propter ætatem, ut *pupillus*: alii propter sexum, ut *mulier*: aliqui propter sacramentum, ut *milites*: nonnulli ob delictum, ut *infames*: quidam ob munus publicum, ut *Magistratus*: alii propter statum, ut *servi*: alii ob paupertatem, ut *qui minus 50. aureis in bonis habent* (qui tamen hodie ab accusando non repellũtur, si bonæ honestæque fidei sint, & vitæ. *Jul. Clar. lib. 5. sent. § fin. qu. 14. nu. 19.*) alii ob suspicionem calumniæ ut *illi, qui falsum testimonium subornati dixerunt*: item hi, *qui nummos ob accusandum, vel non accusandum acceperunt, d. l. qui accusare, 8. cum 2. seqq. & l. is, qui judicio, 4. ff. de accusationib. l. 2 ff. de reg. ju. l. vix certis, 53. ff. de judic. & similib. late & egregie Tiber. Decian. in tract. crim. lib. 3. c. 6. 7. 8. & multis seqq.*

Sed

11 Sed & is, qui duo † judicia adversus duos reos subscripta habet, tertiam instituere accusationem nequit. *d. l. 8. vers. alii propter turpem, ff. de accusat. & l. cum rationibus, 16. C. de his, qui accus. non poss.* Nec his repugnat, quod ait Venulejus *in l. hos accusare, 12. §. 2. ff. de accusat:* lege Julia judiciorũ publicorũ caveri, ne eodẽ tempore de duobus reis quis quereretur, aut duos reos deferret & accusaret. Nam breviter (rejecta conciliatione Cujacii, textũ dictæ l. 12. corrigentis, & pro verbo (*duobus*) vocabulum (*tribus*) ponentis *lib. 6. observ. c. 12.*) dicendum est: in lege ista 12. recenseri tantum, quid lege Julia sancitum fuerit de pluribus accusationibus, ab una eademque persona instituendis: in aliis autem legibus proponi, quidnam ea de re posterioribus constitutionibus sit cautum. Quare perlibenter fatemur: Julia lege eum, qui unum reum habuit, non potuisse alterum accusare. Sed postea constitutum est: ei, qui unum reum habet, non quidem tertium, alterum tamen accusare licere.

Atq;

Atque ita constitutionibus posterioribus duas accusationes eodem tempore exercere licet: & tertia duntaxat prohibetur, *d.l.8.ff. eod. & d.l.16. C. qui accus. non poss.* Veruntamen prędicti omnes, si suam † suorumque injuriam 12
prosequantur, mortemve propinquorum defendant, ab accusatione non excluduntur, *l.1.2.4. & 11.ff. de accusat.l. non prohibentur, 8 cum duab. seqq. & l. de crimine, 12. & d.l. cum rationibus, 16. C. de his, qui accus. non poss. pulchre Decianus in d. tract. crim. lib.3.c.5.*

Hinc *an † mulier ad accusationē homicidii, in maritum ejus perpetrati admittatur,* 13
dubitatione non caret? Sed admitti, verius est. Quod evincitur hac ratione: quia
uxor, eademque † nurus admittitur ad 14
vindicādam necem soceri, *d.l.2.ff. de accusat.* ubi habetur, quod mulier publica accusatione persequi possit injuriam illis factam, in quos testimonium dicere non cogitur. Atqui contra socerum nurus testimonium invita non dicit, *l. lege Julia, 4.ff. de testib.* Proinde nurus soceri, & consequenter etiam, idq; multo magis,

magis,uxor mariti necem, cum quo u-
na erat caro,vindicare poterit. Hancq;
omnium receptiſſimam eſſe ſenten-
tiam, tradit Clarus *præalleg. lib. 5. ſentent.*
§ *ult. qu. 14. n. 8.* Quam etiam compro-
bat Bocr. *deciſ. 233.* & Decianus *d. lib. 3.*
cap. 7. num. 10. ubi ex mente Alberici, *in*
l. 1. ff. de accuſat. ſubdit; idem quoque ve-
15 rum eſſe in † ſponſa, ut ſcil. poſſit ad-
mitti ad accuſandam necem ſponſi, ar-
gum. *l. in legibus, 5. ff. de teſtib.* ubi generi
appellatione ſponſus etiam contine-
tur; & argum. l. *non ſine ratione, 5. C. de bo-*
16 *nis, quæ liber. &c.* in qua † maritus &
ſponſus æquiparantur. Neque adver-
ſatur d. l. 1. *ff. de accuſat.* ubi Pomponius
diſerte ait: non eſſe permiſſum mu-
lieri, publico judicio quenquam reum
facere; niſi ſcilicet parentium libero-
rumque, & patroni & patronæ, & eo-
rum filii, filiæ, nepotis, neptis mortem
17 exequatur. Jam vero † exceptio con-
firmat regulam in caſibus non exce-
ptis. *Decius in l. 1. num. 21. cum pluribus ibi*
allegatis ff. de reg. jur. Cum ergo de ma-
rito inibi nihil exceptum inveniatur:
uxori

uxori homicidam accuſare de morte mariti non licebit. Hoc, inquam, nihil adverſatur. Etſi enim illa in lege non excipitur accuſatio homicidii in maritum commiſſi: in aliis tamen legibus eam ſatis excipi modo probavimus. Quod igitur in una lege non exprimitur, id ex altera ſuppleatur, *arg. l. incivile, 24. & l. non eſt novum, 26. cum 2. ſeqq. ff. de legibus, &c.*

Plures † autem ſimul ad eundem hominem accuſandum, ſi omnium interſit, admitti poſſunt, *l. ſi acccuſatoribus, 4. C. de accuſationibus, l. 3. §. ſi ad plures, ff. de ſepulchr. viol. Duaren. lib. 1. Diſputat. anniverſ. c. 39. Clarus d. loco, qu. 13. num. 1.* Alias enim judex, æſtimatis accuſatorũ perſonis, dignitate, ætate, morib. & aliis hujuſmodi rebus, inter extraneos magis idoneum eliget: inter cognatos vero proximiorem, *l. ſi plures, 16. ff. de accuſat. l. ſi vero plures, 5. §. hæc autem, ff. de his, qui effuderint, vel dejec. l. 2. ff. de popularibus act. & l. 2. §. ſi ſimul, ff. ad l. Jul. de adult. Petrus a Placa in Epitome delictor. cap. 39. nu. 4. 17. & ſeqq. Decian. præs* 18

fato lib.3.c.32. Theodor. Petreus in thesaur. controvers. conclusion. criminal. concl.17.

Unde non immerito in quæstio-
19 nem vocatur: *ecquid occisi † uxor, si cum liberis ad accusandum concurrat, his exclusis, sola admitti debeat?* Et debere, jure quis dixerit. Constat etenim; in ulciscenda nece vel injuria alterius, eum esse præferendum, qui ex nece vel injuria illata majorem dolorem accipit, *d.l.2.§. si simul, ff. eod.* Uxorem autem, propter summum amorem erga maritum, ex ejus morte majorem dolorem, quam liberos, capere non du-
20 bium est. Tanta siquidem † vis amoris est conjugalis: ut propter eum homo relinquere debeat patrem suum, & matrem, & adhærere conjugi: nec non uxor una caro cum viro, & pars corporis ipsius esse dicatur; *sicuti pluribus in locis sacra pagina refert. Genes. 2. Matthæi 19. Marc. 10. Ephes. 5. & 1. Corinth. 6. & 11. Quibus suffragatur cap. gaudemus, 8. §. quia vero, de divort. can. admonere, 8. caus. 33. quæst. 2. & l. lex, quæ tutores, 22. §. lex enim, C. de administrat.*

ſtrat. tutor. Ex qua apparet; conjuges ſe invicem efficaciori amore amplecti, quam proprios amplectantur liberos. Quo ſpectat & illud Propertij, *lib.4.*

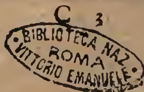
Omnis amor magnus, ſed aperte in conjuge major.

Quapropter rectiſſime ſentire videntur, qui primum accuſandi locum hoc in caſu uxori, liberis excluſis, tribuunt. Nec ad rem pertinet, ſi obiiciatur: liberos † in vindicanda nece patris anteponendos eſſe matri, eo quod in ſucceſſione parentis illorum prima ſit cauſa. *Nov. 118. cap. 1.* Nam jus illud accuſationis, & prærogativa, quæ in accuſatione conceditur, nequaquam ex jure ſucceſſionis, ſed ex affectione atque amore, qui interceſſit inter occiſum, & illum, qui ad ejus necem vindicandam præ cæteris admitti deſiderat, proficiſcitur, *d. l. 2. §. ſi ſimul, ff. ad l. Jul. de adult. & d. l. ſi plures, 16. ff. de accuſationib.* Enimvero ſi uxor ad ſecundas nuptias tranſitum fecerit: tunc abſque dubitatione ulla li- 21

beri in accusatione ei anteferendi
22 sunt. Ubi enim † ratio legis cessat: ibi utique & dispositio legis officium perdit suum, *l. adigere, 6. § quamvis, ff. de jur. patronat.* Jam vero post secundas nuptias ab uxore contractas, ardentis-
23 simus ille † amor, summaque affectio, quam uxor erga maritum interfectum præsumitur habuisse, minuitur, *d. l. lex, quæ tutores, 22. §. lex enim, ibi, quæ plerunque novis maritis, &c. C. de administr. tutor.* Quod etiam de ea est accipiendum, quæ post obitum mariti turpem luxuriosamque vitam egit. Nam hæc quoque affectionem & amorem mariti prioris deposuisse intelligitur, *l. his solis, 7. §. de cæteris, C. de re-*
24 *vocand. donat.* At *quid, si uxor liberis † consentientibus, ad secunda vota transvolaverit?* Et hoc quoque casu uxorem accusationis prærogativam amittere, est probabilius. Etenim ratio, ob quam uxor secundo nubens liberis postponitur, illa est: quia præsumitur summum illum amorem erga maritum priorem deposuisse, *d. l. lex, quæ tutores,*

22. §.

22. §. *lex enim, C. de administr. tutor.* & consequenter non tanto dolore, tantaq; diligentia accusare, quanta liberi accusarent, *d. l. 2. §. si simul, ff. ad leg. Jul. de adult.* Hæc autem ratio tum etiam obtinet: quando uxor, consentientibus liberis, ad secundum matrimonium convolavit: quia & tunc pristinus iste amor, si non prorsus sublatus, attamen diminutus esse censetur.
Non obstat, quod † pœnæ, quæ comitantur uxorem nuptias repetentem, locum non habeant, si primi matrimonii liberi in secundas nuptias consenserint. *Nov. 2. cap. 1. vers. quoniam omnibus, &c. juncta l. nemo videtur, 145. ff. de reg. jur. & c. scienti, 27. de reg. jur. in 6. Geil practicar. observ. lib. 2. obs. 98. nu. 19. & seqq.* Quia eæ quidem pœnæ, quæ propter injuriam liberis per secundas istas nuptias irrogatā inductæ sunt, con sensu & dissimulatione liberorū tollun tur. Verum quod uxor ad secunda vota transiens, non sit liberis anteponenda: non liberorum causa, sed ideo est constitutum, quod uxor affectionem in 25

priorem maritum abjecisse credatur: ac proinde non eo dolore & modo, quo liberi, accusationem sit executura, *sæpe alleg. l. 2. §. si simul. ff. ad l. Iul. de adult.*

26 Cæterum uxore † vel non extante, vel accusare nolente, primus accusandi gradus non liberis interempti, ut plerique arbitrantur, sed parenti ipsius est deferendus, *d. l. 2. §. si simul, ff. eod.* ubi traditur; in accusatione eum esse præferendum, qui propensiore ira, & majore dolore accusationem sit executurus.

At vero parentem majori dolore affici ex internecione filii, quam ejusdem liberos, certum est. Quia ardentior est amor parentum in liberos, quam econtra liberorum in parentes:
27 cum † amor (juxta illud vulgatum) magis descendat, quam ascendat, *Schneidevvin. sup. de exheredat. liberor. nu. 22.* &
28 nullus † affectus paternum vincere, plusque diligere filium parens, quam seipsum videatur, *l. fin. in princ. & ibi Gothofr. C. de curatore furiosi, §. ult. sup. de noxalib.*

nalib. actionibus, l. isti quidem, §. in fine, ff. quod met. caus. &c. Nec movet quicquam, quod liberi in successione parentibus, aliisque consanguineis omnibus anteponantur, *d. Nov. 118. cap. 1.* Nam jam supra, *num. 21.* ostensum est: jus † accusandi, & vindicandi necem defuncti, non deferri jure successionis ab intestato, sed ratione affectionis & amoris erga interfectum, *d. l. 2. §. si simul, ff. ad l. Iul. de adult.* 29

Parentibus autem † deficientibus, vel accusare nolentibus, accusandi facultas liberis concedenda est. Post quos reliqui ex propinquis, secundum gradus prærogativam, sunt admittendi: ita ut gradu propior remotiorem excludat, *d. l. si plures, 16. ibi, æstimatis accusatorum personis, ff. de accusat.* *Vtrum vero frater † ex utroque latere junctus, in nece fratris vindicanda præferendus sit fratri consanguineo aut uterino*, dubiæ est quæstionis? Et magis est, ut frater utrinque conjunctus præferatur. Nam cum duplici vinculo 30 31

munitus ſit, atque ideo majori dolore affectus, mortem interfecti diligentius vindicabit, ex ratione crebro jam allegatæ *l.2. §. ſi ſimul, ff. ad l. Jul. de adult.*
32 Nec reſiſtit, quod pares † gradu ad accuſationem ſimul ſint vocandi, *argum. d. l.3. §. ſi ad plures, ff. de ſepulchr. viol. & l. item apud, 15. §. fin. ff. de injur.* Quandoquidem id locum habet, ſi cætera omnia ſint paria : nec inveniatur in uno qualitas, ob quam alteri ejuſdem gradus ſit præponendus. At in præſenti ſpecie licet frater germanus ſive ex utroque parente conjunctus, & frater conſanguineus vel uterinus, id eſt, ex patre, vel matre tantum cognatus, gradu ſint pares : cætera tamen in utroque paria non ſunt: utpote cum frater utrinque copulatus duplici amoris affectionisque vinculo nitatur.

Ex quo & illud deduci videtur:
33 propinquos, † agnatos vel cognatos heredi ſcripto extraneo, & amicis aliis præferendos eſſe, cum major ſit affectio ſanguine junctorum, quam

heredis

heredis extranei, aut amicorum. *l. jus agnationis, 34. ff. de pact. & l. jura sanguinis, 8. ff. de reg. jur.* Non obest *l. 1. C. de his, quibus ut indignis, &c.* ubi heres † scriptus, 34
quem necem testatoris inultam omisisse constat, hereditate privatur. Heres namque institutus pœnam istam, propter necem defuncti non vindicatam, minime incurrit, si a consanguineo defuncti sit præventus. *l. sororem, 10. C. d. t. Petrus a Placa in præcitata Epit. delictor. c. 45. num. 3.* Sed & accusari † possunt o- 35
mnes, qui & deliquere: nec refert, mares fuerint, an fœminæ, puberes sive impuberes, liberi vel servi. *l. pupillum, 111. ff. de regu. jur. d. l. hos accusare, 12. §. omnibus, ff. de accusat.* exceptis absentibus, legatis, mortuis, magistratibus, & paucis aliis, quos enumerat *VVesenb. hic num. 7. & in Parat. tit. de accusat. n. 10. & Decianus sup. allegato tractatu crimin. lib. 3. c. 38. per totum.*

§. *Publicorum judiciorum.* 2.

Publicorum judiciorum quædam capitalia sunt, quædam non capitalia. Capitalia di-

cimus, quæ ultimo supplicio afficiunt homines, vel etiam aquæ & ignis interdictione, vel deportatione, vel metallo. Cætera, si quam infamiam irrogant, cum damno pecuniario: hæc publica quidē sunt, non tamen capitalia.

SUMMARIA.

1 *Divisio judiciorum publicorum.*
2 *Judicia publica capitalia quæ.*
3 *Pœna capitalis quæ dicatur.*
4 *Judicia publica non capitalia quæ.*
5 *Ex omni judicio publico damnatus, infamia notatur.*

1 DIvisio publicorum † judiciorum hic ex Paulo *in l.2.ff.h.t.* hæc adfertur: quod alia capitalia sint: alia non
2 sint capitalia. Capitalia † sunt, quæ vel ultimo supplicio, sive morte, vel exilio, vel pœna metalli delinquentes affici-
3 unt. Hæc enim † pœna capitalis dicitur: quæ damnato vel vitam, vel libertatem, vel civitatem adimit: quod fit capitis deminutione maxima & media. *l.2.ff. de pœnis, l. edicto, 13.ff. de bon. possessionib. l. qui cum major. 14. §. is de-*
4 *mum, ff. de bon. libertor.* Judicia † publica non

ca non capitalia sunt, ex quibus pecuniaria, aut in corpus aliqua coercitio & relegatio, pœna est. *hoc §. no. & d. l. 2. ff. h. t.* Cæterum illud hic notãdum: quod ex † omni judicio publico, sive capitali, sive non capitali, damnatum infamia sequatur. *l. infamem, 7. ff. h. t. l. 1. ff. de his, qui notant. infam. & sup. circa princip. hujus tituli dictum, num. 11.* 5

§. *Publica autem judicia.* 3.

Publica autem judicia hæc sunt: Lex Julia majestatis, quæ in eos, qui contra Imperatorem, vel Rempublicam aliquid molliti sunt, suum vigorem extendit. Cujus pœna animæ amissionem sustinet, & memoria rei, etiam post mortem damnatur.

SUMMARIA.

1 *Publicorum judiciorum tredecim species sive genera.*
2 *Majestas unde, & quid, & quotuplex.*
3 *Majestas divina quæ.*
4 *Majestas humana quadruplex:*
5 *Majestas olim fuit penes populum Romanum.*

6 Populus

21 *Cæsar*

21 *Cæsar dominus totius mundi dicitur.*
22 *Cæsaris singularia.*
23 *Reus majestatis est, qui reum confessum e custodia emittit.*
24 *Pœna unius debet esse metus multorum.*
25 *Lex generaliter loquens, non per hominem, sed aliam legem restringenda.*
26 *Clerici crimen læsæ majest. in imperatorem perpetrare possunt.*
27 *Pœna criminis læsæ majestatis.*
28 *Quando damnari memoria defuncti dicatur.*
29 *Pœna damnationis memoriæ an etiam locum habeat, si consiliarii Cæsaris sint offensi.*
30 *Pœnalia & odiosa non extendenda.*
31 *Conscii criminis læsæ majestatis quomodo puniendi.*
32 *Ministri & satellites delicti qui dicātur.*
33 *Mens & intellectus* l. utrum 6. ff. ad l. Pomp. de parricid.
34 *An filii rebellis, filiæ, nepotes, &c. puniantur.*
35 *Appellatione filiorum nunquid contineantur nepotes.*
36 *Ecquid hereditates, quæ filiis rebellium defe-*

deferuntur, applicentur fisco, an legitimis heredibus.

37 *Omnia bona rebellis confiscantur, filiis exclusis.*

38 *Pœnæ non sunt interpretatione amplianda, sed restringendæ.*

39 *Committens crimen læsæ majest. ipso jure dominium, & administrationem bonorum suorum amittit.*

40 *De crimine læsæ majestatis qui accusare possint.*

NUnc ad singulas species sive genera publicorum judiciorum Justi-
1 nianus descendit: & ordine † tredecim recenset: *Majestatis, adulterii & stupri, homicidii, parricidii, falsi, vis publicæ, vis privatæ, peculatus, plagii, ambitus, repetũdarũ, annonæ, & residuorum.* Primo autem loco judiciũ Majestatis, tanquam omnium enormissimum & atrocissimum, expo-
2 nitur. Majestas † vulgo *quasi major stans, majorve status* dicta, nihil est aliud, quã magnitudo, decus, imperium, amplitudo, potestas, dignitas & securitas personæ eminentioris aut sanctioris. Sed videa-

videatur Tib.Dec.*in suo tract.crim.lib.7. c.1.& 2.& Bodin.lib.1.de Repub.c.8.* Eaque duplex est: Divina & Humana. *Auth. Gazaros, C.de hæretic.Bald.cons.59. in prin. vol.1.* Divina † ad Deum Opt.Max.e- 3
jusq; cultum divinum seu religionẽ refertur: & in illam delinquunt blasphemi, hæretici, schismatici, apostatę, sortilegi, incantatores, malefici, &c. *de quib. latissime Iodocus Damhoud. in Enchir. sive praxi rer.crimi.cap.61.* Humanam † qua- 4
druplicem esse, Hieronymus Gigas *in tract.de crim. læs. majest. lib.1.c.2. in princ.* docet: nempe Pontificiam, Imperatoriam, Regiam, & populi Romani: & inter hasce quatuor majestatis humanæ species ipse Pontificiam cæteris omnibus anteponit, eiq; Imperatoriam quoque ceu inferiorem subjicit. Verum quia ad eam rem comprobandam utitur testibus domesticis, canonibus scilicet, & decretalibus ipsorummet Pontificum Romanorum: ideo nos eam tyrannidem potius, quam majestatem Pontificiam, morari nihil attinet: deque Imperatoria sola, & iis, quæ

quæ ad eam lædendam pertinent, præ-
5 cipue agemus. Majeſtas † porro illa,
quo tẽpore ſumma poteſtas penes po-
pulum Romanum erat, penes eundem
ſola fuit. Unde M. Cicero in partitio-
nib. Orator. *Majeſtas eſt*, inquit, *magni-
tudo quædam populi Romani, in ejus poteſta-
te ac jure retinendo, vertiturq; in imperio,
atq; omni populi Rom. dignitate.* Sed quia
6 poſtea † populus omne ſuum jus & im-
perium in Imperatorem tranſtulit, §. *ſed
& quod Principi, ſup. de jur. nat. gent. & ci-
vil. l. 1. ff. de conſtitu. princip.* cœpit deinde
& Majeſtas dici Imperatoria. Eſtq; hæc
majeſtas publica: quia populi dignita-
tem, & publicam utilitatem refert, ſuſ-
7 tinet, atq; conſervat. In publicis † au-
tem judiciis omnibus cum ſemper hæc
tria ſint diligenter attendenda: lex, cri-
men, & pœna: idcirco & in hoc judicio
8 publico eſt lex † Julia, Majeſtatis iſtius
conſervandę gratia lata a C. Julio Cæſa-
re, *ut teſtis eſt Cicero Philip. 1. & in orat. in
Piſo. Balduin. hic in præfat. Duar. in t. ff. ad l.
Jul. maieſt. c. 1. & ibid. Gothofred. ſuper ver-
9 bo, Iuliam, &c.* Crimen vero † majeſtatis
illud

illud eſt, quod olim adverſus populum Romanum, vel ſecuritatem ejus. *l. 1. ff. ad l. Iul. majeſt.* hodie (translato imperio in Imperatorem) adverſus ſummum Principem, Imperiiq; ſtatum proprie committitur. *hoc §. n. Paul. lib. 5. ſent. tit. 29.* Et pro ſui atrocitate, modo *perduellio* † appellatur: modo generis nomen 10
retinet, & *majeſtatis* vocatur. Illius rei ſunt, qui ſtant a partibus hoſtium: qui ſeditionem in Rempub. cõcitant: eam hoſtibus produnt: aut aliud quidvis ad Imperii ſtatum labefactandum atque evertendum moliuntur. *l. 1. l. penult. & ult. ff. ad l. Iul. majeſt. l. quiſquis, 5. C. eod. Vultej. us hic nu. 8. & lib. 1. Iuriſprud. Rom. c. 47. n. 6. Althuſ. lib. 1. jur. Rom. c. 60.* Hujus ſunt † rei, qui in Principis perſonã po- 11
tius, quam ipſum Imperii ſtatum impingunt: qui privatos carceres habent: qui monetam, quantumvis probam juſtiq; valoris, cudunt. *l. 1. C. de privatis carceribus, l. 2. C. de falſa moneta. Damhoud. in præcit. praxi rer. crimin. c. 64. & 65. Duaren. d. titu. ff. ad l. Iul. majeſt. cap. 2. Hieronymus Treutler. ſelectar. diſputation. volum. 2.*

 diſp.

disp.32.thes.1.ad lit. D.& E.num.35. Hoc autem loco, ut in Pandectis & Cod. confuse de utroque agitur. Et sane dis-
13 crimen † istud non amplius in usu est. Nam hodie promiscue crimen læsæ majestatis dicitur: quando quis contra Imperatorem, vel Rempublicam Romanam quibuscunque modis aliquid molitur. *hoc §. ibique Mynsing. num. 5. & 6.* Cujus species sive exempla plurima videre est *in d.l.1.& seqq ff.ad l.Iul.majest.*

14 Neque vero hoc crimen adversus † Imperatorem tantum; sed & Consiliarios ejus cōmittitur. *l.quisquis, 5. in princ. C.d.t.arg.c felicis, 5.de pæn. in 6.* Nec (ut quidam opinantur) distinguendum est: an illud in odium & cōtumeliam Principis directo, an ob privatū aliquod in ipsos Cōsiliarios odium fiat. Etenim ratio quæ *in d.l.quisquis, 5.C.ad l.Iul.majest.* redditur, generalis est: quia scilicet sunt
15 † pars corporis Principis. Atq; hãc sententiam, utpote veritati juris magis consonam, tenet *Iul.Clar.lib.5.sent. §.læsæ majestatis, n.5. Damhoud.in d enchiridio sive praxi rer. crimin. cap. 62. num. 7. Petr. Gregor.*

Gregor. Thol. in Syntagm. jur. univ. lib. 35. c. 3. n. 5. Decian. in præallegato tract. crim. lib. 7. c. 5. n. 3. & 4. Unde manifestum evadit: illos quoque se crimine † hoc polluere, 15
qui nefarii quicquam contra Electores Imperii machinantur: tum quia sunt membra ipsius Imperatoris, *d. l. quisquis, 5. C. ad l. Jul. majest.* tum quia ita per Imp. Carolum Quartum in Bulla (quam vocant *auream*) expresse sancitum est. *titu. 24.* Sunt autem Electores † Imperii se- 16
ptem: tres Ecclesiastici, & quatuor Laici, singuli sua habentes officia ad Imperium pertinentia: nempe Archiepiscopus Moguntinus, Germaniæ Metropolitanus, & sacri Romani Imperii Archicancellarius per Germaniam: Archiepiscopus Coloniensis, in cujus Diœcesi consecratio Imperatoris celebratur, Archicãcellarius Imperii per Italiam: & Archiepiscopus Treverensis, vetustissimus omnium, Galliarum & Germaniæ Episcoporum, Archicancellarius per Gallias, & Regnum Arelatense. Laicorum vero primus est Rex Bohemiæ, sacri Imperii Archipincerna:

Dux Saxoniæ, Archimareſchalcus: Marchio Brandeburgenſis, Archicamerarius: & Comes Palatinus Rheni, Archidapifer, de quibus *in d. aurea Bulla Caroli Quarti, tit. 1. & ſeqq.* Decia. *d. lib. 7. cap. 5. n. 2.* Iacob. Alvarot. *in c. 1. quis dicatur dux, comes, vel marchio, n. 9.* ubi hoſce refert verſiculos:

Moguntinenſis, Treverenſis, Colonienſis;
Quilibet Imperii ſit Cancellarius horum.
Et Palatinus Dapifer: Dux portitor enſis.
Marchio præpoſitus Cameræ: Pincerna Bohemus.
Hi ſtatuunt Dominum cunctis per ſecula ſummum.

Cæterum vulgata hic quidem, ſed multis diſputationum ambagibus in-
17 voluta occurrit quæſtio: *utrum* † *crimen læſæ majeſtatis etiam in alios Principes, Reges, Reſpublicas, Civitates, Duces, Marchiones, Comites, &c. ſuperiorem non recognoſcentes, committatur?* Et licet id affirment *Salicetus in d. l. quiſquis, 5. C. ad l. Iul. majeſt. Alexan. conſ. 13. colum. 1. vol. 6. Angel. Aretin. circa hunc §. n. AEgid. Boſſ. in tit. de crim. læſæ majeſt. nu. 51. & 57. Gigas in ſup. allegato tract.*

tract. de crimine læs. majest. lib. 1. Rubr. 3. q. 28. & 61. & lib. 3. Rub. 3. q. 23. Clarus in prædicto §. læsæ majestatis, n. 2. Mynsing. cent. 5. obs. 41. n. 2. & Resp. 44. n. 10. Gomez. tom. 3. variar. resolut. c. 2. n. 6. & 10. Cravet. cons. 319. Decianus d. lib. 7. c. 4. aliique complures ab his allegati: tamen negativa probabilior mihi videtur, veriorque sententia. Cui primo suffragatur hic §. noster, ubi diserte scriptum est: crimen læsæ majestatis contra Imperatorem vel Rempu. committi. At alii Principes, sive superiorem recognoscant, sive non, ipse Imperator non sunt. Deinde accedit l. ult. circa finem, *C. de abolitionib.* ibi, dum crimen læsæ majestatis & patriæ oppugnatæ sibi invicem opponuntur; satis apparet, eum non reum esse læsæ majestatis, qui aliquam civitatem, Patriam suam, quantumvis superiorem non recognoscentem, offenderit. Non obstat supra citatum *c. felicis, 5. de pœn. in 6.* ubi læsæ † majestatis crimen in Cardinales 18
committitur. Nunc vero aliorum Principum, superiorem non recognoscentium, major est auctoritas & majestas,
 quam

quam Cardinalium. Non, inquam, obstat. Nam is, qui Cardinalem offenderit, ideo læsæ majest. reus est, quod Cardinalis censeatur esse quodammodo pars de corpore Pontificis; cũ hujus sit Consiliarius, *arg. sæpe citata l. 5. C. ad l. Iul. maj. Jc. Clar. d. §. læsæ majest. n. 4.* Sicuti igitur Pontificem offendẽs, crimen læsæ majestatis incurrit, *Deciu. d. c. 4. nu. 4.* ita quoque Cardinalẽ, qui illius Cõsiliarius est, violans eodem crimine se polluit. In proposita autem quæstione de Principe, qui summi Imper. Consiliarius non est,
19 agitur. Nihil quoq; movet † *l. 3. C. de Episcopali audien.* ubi dicitur, quod majestatis reus de domino, adversus quem talia molitus est, veniam sperare nõ debeat. Etenim lex ista non de quovis domino vel Principe, sed Romano tantum Imperatore intelligenda est: id q, ex ipso textu probari potest, in quo Romanus Imperator constituit; Paschatis tempore criminosos non in carcere detinendos, sed propter cõmunem Festi illius lætitiam liberandos esse: & postea inter cæteros excipit reos læsæ majestatis, di-

citq;

citq;, eos non debere sperare veniam a
domino suo, quem læserũt. At vero ve-
niam istã Imperator in illa generali le-
ge concessit, quã inferiores Principes,
quib. non est potestas generalem legẽ
condendi, concedere nequeunt: pro-
indeq; certo certius est, Imperatorem
in specie dictæ l. 3. de se ipso tantum lo-
cutum fuisse. Similiter non obest quod
plerique Dd. astruunt; ejusmodi Prin-
cipum & Civitatum, superiorem non
recognoscentium, maximam auctori-
tatem † esse, & dignitatem propemo- 20
dum cum Imperatoris sive Cęsaris ma-
jestate conferendam. Longe enim ma-
jor amplitudo & præeminentia est Cæ-
saris, quam aliorum Principum. Cæsar 21
† namque dominus totius mundi dici-
tur, *l. deprecatio, 9. D. ad l. Rhod.* cum alio-
rum Principum jurisdictio & potestas
angustioribus terminis concludatur.
Hinc maiestas Imperatoris † multa ha- 22
bet singularia, quæ aliis Principibus, et-
iam non recognoscẽtibus superiorem,
nequaquam competunt: veluti Cæsar
potest creare Ducem, Marchionem,

Comitem, Baronem, Nobilem: quorum tamen creandorum poteſtas aliis principibus haud tributa eſt. *tit. de feudo Marchiæ, &c. & tit. quis dicatur dux, comes, vel marchio, &c. ibiq; Feudiſtæ notant.* Ex his ergo, aliisq; præeminentiis & ſuperioritatibus, ſoli Cęſari competentibus, ſole meridiano clarius eſt; longe excellentiorem ſummi Imperatoris majeſtatem eſſe, quam reliquorum Principum: ac ea propter crimen læſæ majeſtatis in illum, non vero hos proprie cõmitti. *Hujusq; ſententiæ Auctores ſunt, Socinus conſ. 275. Decius conſ. 410. col. penul. Fichard. conſ. Germ. 120. n. 4. p. 2. Rolan. a Valle conſ. 1. n. 16. lib. 3. Menoch. conſ. 99. num. 1. Bodin. de Repub. lib. 1. cap. 10. fol. 169. & cap. 11. fol. 233. & ſeqq. & lib. 2. cap. 6. fol. 359. & lib. 5. c. 3. fol. 845. VVeſenbec. in Paratit. ff. ad l. Iul. majeſt. num. 4. & 7. Anton. Peregrin. de jure fiſci, lib. 4. titu. 5. num. 24. & nonnulli alii ab eo citati: quibus noviſſime adjiciendus eſt Andreas Fachineus lib. 9. controverſiar. jur. cap. 32. part. 3. & Petreus in theſauro controverſar. concl. criminal. conſil. 77.*

Plane, in crimen † læsæ majestatis is 23
quoque incidit, qui quemcunq; reum
in judicio confessum, & propter hoc in
vincula conjectum emiserit, *l. cujusq. 4. vers. item qui confessum, ff. ad l. Iul. majest.* Cujus rei ratio est: quia contra Rempubl. facere dicitur, qui e custodia emittit reum confessum: cum Reipubl. intersit, exemplum de eo publicum sumi: ut unius † pœna possit metus esse 24
multorum, *l. 1. C. ad l. Iul. repetundar.* Et quanquam gloss. in *d. l. 4. ff. ad l. Iul. majest.* & Doctores aliqui eam sequuti, illud ita demum verum esse existimant; si reus ob crimen læsæ majestatis in carcerem conjectus, ab aliquo eximatur: cum is videatur socius sceleris, & malit, impunitum evadere reum, quam Reipubl. pœnas exolvi: eorum tamen verior est sententia, qui putant, indistincte istud procedere, quocunque crimine reus confessus condemnatus vel condemnandus, e vinculis fuisset emissus, per præfatam l. *cujusque*, 4. generaliter & indistincte † loquentem: quæ 25
non per hominem, sed tantum per aliã

legem restringi potest, & debet, *Bartol. ibid. & in l. prospexit, 12. ff. de Publ. c. in rem act. Gigas d. lib. 1. qu. 58 num. 3. late Decian.*
26 *citato lib. 7. cap. 11.* Sed & † clericos in Imperatorem crimen hoc odiosissimum committere posse, senior Doctorum traditio est: quamvis Imperator ipse, tanquam secularis judex, inter clericos de illo cognoscere & judicare nequeat, *can. si quis laicus, 22 qu. 5. c. cum non ab homine, 10. de judic. Clarus d. §. læsæ majestatis, num. 7. & §. fin. qu. 36. num. 27. Gregor. in Syntag. jur. univ. p. 3 lib. 35. cap. 2. num. 6. & cap. 38. num. 9. Bossius in tit. de crim. læs. majestat. num. 86. & sequentibus Petreus in d. thesaur. cont. conclus. crim. conclus. 78.*
27 Pœna † criminis læsæ majestatis, est mors naturalis, publicatis insuper fiscoque addictis omnibus Rei bonis, & damnata defuncti memoria, *hoc §. d. l. quisquis, 5. C. ad l. Iul. majest. & l. ult. ff. eod.*
28 Damnari † autem defuncti memoria dicitur, cum nomini perpetua infamiæ nota inuritur, ut perpetua de eo infamia conservetur. *Menoch. consil. 99. num.*

num. 52. Licet noviter aliter ſentiat Facchineus *præd. lib. 9. controverſ. jur. cap. 14. part. 7.* Hucque † pœna damnationis memoriæ locum etiam habet in iis, qui adverſus Conſiliarios Cæſaris conſpirationem inierunt, *d. l. quiſquis, C. ad l. Iul. majeſtat.* ubi ſcribitur, Conſiliarios ſummi Principis eſſe quodammodo membra Principis, & partem corporis ejus. Sed jam certum eſt, illius, qui contra Imperatorem deliquit, memoriam eſſe damnandam. Ergo etiam damnanda erit memoria ejus, qui Cæſaris Conſiliarios, qui membra ejuſdem judicantur, offenderit. Neque obſtat, quod diſpoſitio dictæ l. *quiſquis*, pœnaliſſima † ſit & odioſiſſima: ac proinde ad Cæſaris Conſiliarios nullo modo extendenda, *argument. cap. odia, 15. de reg. jur. in 6. & l. cum quidam, 19. in fin. ff. de liber. & poſthum. & l. pen. ff. de pœnis.* Nam pœna illius l. non extenditur per hanc noſtrā ſententiam, ſed tantum declaratur. Ex eo ſiquidē, quod in principio iſtius l. dicitur, Cōſiliarios Imperatoris reputari mem-

membra ejus, evidẽter colligitur: cum qui Consiliarios Cæsaris læsit, eadem pœna afficiendum esse, qua afficitur, qui Cæsarem ipsum offendit.

31 Porro non tantum illi, qui † gravissimum hoc scelus admiserunt; sed & qui ejus conscii fuerunt, nec illud detulerunt, aut revelarunt (modo conspirationem talem commode probare potuissent) puniuntur. Sed qua pœna, vehementer controvertitur? Mihi arridet eorum dogma, qui tradunt; conscios hujus criminis, qui nihil in delicto perpetrato cooperati sunt, non ordinaria legis Juliæ, sed extraordinaria solum, pro arbitrio judicis, & quidem mitiori, & ad summum relegationis pœna plectendos esse, per textum expressum *in l. Metrodorum, 40. ff. de pœn.* ubi is, qui non prodidit reum læsæ majestatis, in insulam relegatur. *Menoch. de arbitrar. jud. quæst. lib. 2. cas. 355. num. 9. & seqq. Alciat. in l. facere, 189. num. 4. ff. de verbor. signif. Emanuel Soarez. in thes. receptar. sent. lit. M. num. 8. Iul. Clar. lib. 5. sentent. §. fin. quæst. 87. num. 2. & alii ab hoc*

com-

commemorati. Nec refragatur *d. l. quiſquis, 5. §. id quod, C. ad l. Iul. majeſt.* ubi habetur, conſcios criminis læſæ majeſtatis eandem incurrere pœnam, quam Rei principales incurrunt. Ea enim accipienda eſt de iis conſciis, qui miniſtri ſimul & participes ſunt criminis, dum inquit, *ſatellitibus conſciis ac miniſtris, &c.* Miniſtri namque † & ſatelli- 32
tes dicuntur; qui non modo delictum patratum ſciunt: ſed etiam operam & miniſterium ſua aſſiſtentia, aliove modo ad delictum committendum præbuerunt, *Menoch. allegato caſu 355. n. 14.* Nihil præterea urget † *l. utrum, 6. ff. ad* 33
l. Pompejam de parricid. ubi dum conſcius parricidii, qui non detexit illud, eadem pœna afficitur, qua parricida: dicendum videtur, conſcium quoque criminis læſæ majeſtatis, ſi id non manifeſtavit, eandem pœnam ſuſtinere debere, quam reus principalis ſuſtinere cogitur. Etenim lex iſta etiam intelligenda eſt de conſciis illis, qui non ſcientiam tantum habuerunt: ſed & miniſtri atque ſocii ſive participes parricidii

cidii fuerint: *ut recte ibidem gloss. in verb. conscii, interpretatur.* Hi merito eadem pœna, qua ipsa parricida, puniuntur. In proposita autẽ quæstione de iis agitur, qui crimen læsæ majestatis, quod alius perpetrandum constituerat, tantũ sciverunt. sed nihil, quod ad illius sceleris cõsummationẽ pertinebat, ipsi fecerunt.

Neque vero atrocissimi hujus delicti auctor solum punitur: sed & eius
84 † filii infamia notantur, omnique successione, testamenti factione penitus privantur, *d. l. quisquis, 5. §. filii, C. ad l. Iul. majest.* Quibus tamen pœnis filios ante delictum patratum natos, filias item, nepotes ac pronepotes neutiquam subiacere, humanius & æquius esse videtur, *d. l. 5. §. ad filias, C. eod. Clarus d. §. læsæ majest. n. 10. & 12. Decian. d. l. 7. c. 41. n. 7. & 12 Gomez. tom. 3. variar. resolut. c. 2. n. 15. Petr. cons. l. thes. contr. 81.* Nec ad-
85 versatur, quod appellatione † filiorũ contineantur nepotes, *l. filii appellatione. 84. & l. liberorum. 220 §. fin. & Pap. in ff. de verb. signif. l. uxorem. 41. § concubina. ff. de legat. 3. cum simil.* Quia appellatione filiorũ,

ex propria & vera significatione, nepo-
tes non comprehenduntur, maxime
in materia pœnali & odiosa, *l. quid si ne-
potes, 6. ibiq. Gl. ff. de testament. tutel. Go-
mez loco proxime memorato.*

Sed *an universæ hereditates quæ filiis rebel-
lium deferuntur fisco sint applicandæ, an ve-* 3
*ro heredibus proximioribus ab intestato ve-
nientibus,* sententiis variatum est? Nam
fisco esse applicandas censuerunt *Cynus,
Albericus & Salycetus in d. l. quisquis, 5. §.
filii, C. ad l. Iul. majest. Iacobus Butrigarius in
l.* 1. *C. de hered. inst. Parisius cõs. 69. n. 192 li.
3. Imola in c. 2. n. 44. de testam. & Bossius in
tit. de crimine læs. majest. n. 137. ad finem.*
Contrarium autem docuerunt, *Soci-
nus senior in consil. 175. num. 12. lib. 2. Ful-
gosius & Angel. in d. l. quisquis, in fin. C.
ad l. Iul. majestat. diffuse Menochius con-
sil. 275. num. 26. lib. 3. Peregrinus, qui
& alios allegat. lib. 3. de jure fisci, tit. 9.
num. 1. Quibus relatis nuperrime quoque
consentit Fachineus d. l. 9. controvers. jur.
cap. 36.* Ratio hujus sententiæ, quæ
& mihi probatur, plana est: quia nul-
la est lex, nulla constitutio, quæ
here-

hereditates filiis rebellium delatas fisco applicet. Ergo nec nos fisco ita favere debemus: ut etiam aliis legitimis heredibus injuriam faciamus. Quo facit elegans textus *in l. non puto, 10. ff. de jure fisci.* Nec resistit sæpius citata *l. quisquis, 5. §. uxores, C. ad l. Iul. majest.* ubi fiscus ab his filiis aufert, quod a matre habituri sunt. Etenim textus iste aperte loquitur de bonis, quæ mariti rebellis fuerunt: unde merito ad fiscum, non vero ad illius filios pertinent. Omnia
37 siquidem † rebellis bona confiscantur, filiis exclusis. Et licet ea bona fuerint uxori donata vel relicta: non tamen fuerunt ei pleno jure & irrevocabiliter acquisita, sed revocabiliter; scilicet si ad secundas nuptias convolaverit. Tunc enim tenetur filiis primi matrimonii illa reservare, *juxta dispositionem l. fœminæ, 3. C. de secund. nupt.* Itaque hoc filiorum jus, sicut & cætera bona ac jura patris rebellis, fiscus occupat. Hæc igitur est ratio, cur eo in casu bona ad fiscum transeant: quæ specialis est, nec in aliis hereditatibus maternis & avitis
mili-

militare poteſt. Deinde admiſſo, quod eadem ratio in aliis etiam caſibus locum haberet: attamen haud nobis liceret tā graves pœnas † in filios, qui ni- 38
hil peccaverūt, conſtitutas interpretatione extendere atque ampliare: ſed potius eas reſtringere & coarctare deberemus, *l. interpretatione, 42. ff. de pœn. c. odia, 15. de reg. jur. in 6. Fachin. d. cap. 36. in fine.*

Illud pręterea hic obſervandum eſt: hoc crimen læſæ majeſtatis † commit- 39
tentem, ſtatim commiſſo delicto ipſo jure amittere dominiū, & adminiſtrationem bonorum ſuorum, *l. ult. verſ. nā ex quo, C. ad l. Iul. majeſt. l. 2. ibi, ex quo re in judicium deducta, C. de fructib. & litium expenſ. c. 1. §. ſacri approbatione, de homicidio, in 6. & c. cum ſecūdum, 19. de hæreticis, in 6.* Etſi interim ſuſpendatur bonorum diſtractio, donec ſententia ſequatur, *l. res quæ, 22. in princ. ff. de jure fiſci, Clar. d. §. læſæ majeſtatis, n. 9. præclare Decianus ſup. allegato lib. 7. cap. 40. n. 6. circa finem, Matthias Colerus in tract. de proceſſ. execut. part. 1. c. 3. n. 84. Petreus d. theſaur. concluſ. 83.*

40 Deniq; & illud † breviter admonēdum: præter jam expoſita, plura alia in hoc judicio, propter enormitatem atq; immanitatem criminis, eſſe ſingularia. Nam quia id detigi, publice intereſt: idcirco jus accuſandi hic habent, qui alias diſerte prohibētur: ut infames, milites, mulieres, ſervi, *l. famoſi, 7. & l. ſeq. ff. ad l. Iul. majeſt*. Quinimo pater filium, & filius patrem, frater fratrē, ſervus & vaſallus dominum, libertus patronum, laicus clericum, &c. licite accuſare poterit: *ut copioſe oſtendit Gigas in tract. de crim. læſæ majeſt. Rub. qui accuſ. poſſ. in crim. læſ. majeſt. qu. 8. & Ioſeph. Maſcard. de probationib. volum. 1. concluſ. 462.*

§. *Item lex Iulia de adulteriis*. 4.

Item lex Julia de adulteriis coercendis: quæ non ſolum temeratores alienarum nuptiarum gladio punit: ſed & eos, qui cum maſculis nefandam libidinem exercere audent. Sed eadem lege Iulia etiam ſtupri flagitium punitur: cum quis ſine vi, vel virginem, vel viduam honeſte viventem, ſtupraverit. Pœnam autē eadē lex irrogat ſtupratoribus, ſi honeſti ſunt, publicationem partis dimidię bono-

bonorum: si humiles, corporis coercitionem cum relegatione.

SUMMARIA.

1 *Adulterii crimen cæteris fœdius & gravius: & cur.*

2 *Lex Iulia de adulteriis coercendis a quo lata.*

3 *Lege Iulia de adult. coerc. quot crimina contineantur.*

4 *Adulterium, quid, & unde.*

5 *Adulterium a quibus, & quando committatur.*

6 *Dictio*(etiam)*quid exprimat aut significet.*

7 *Num adulterium etiam cum sponsa alterius perpetretur.*

8 *Spem matrimonii violare non licet.*

9 *Sponsa pro nupta habetur.*

10 *Nunquid osculum impudicum præbeat sufficientem adulterii commissi præsumptionem.*

11 *Adulterium veraciter probandum.*

12 *Conjecturæ quando loco veræ probationis in pænalibus sufficiant.*

POST judiciū læsæ majestatis, in quo de summo crimine adversus Principem summum admisso agi solet, sequitur nunc crimen illi proximum, ni-
1 mirum adulterium: quod reliquis† crimini-

minibus fœdius ac deteſtabilius nō immerito cenſetur. Etenim (Paulo Apoſtolo aſſertore, *1. ad Corinth. 6.* circa finem) omne peccatum, quodcunq; fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. Sed & plurima alia ex adulterio crimina proficiſcuntur: violentia, injuria, homicidium, perjurium, falſa teſtimonia: *ut teſtatur Azo in ſumma Cod. ad l. Iul. de adult. & hic Mynſing. nu.* 1. Unde & VVeſenbec. *in paratit. ff. ad l. Iul. de adult.* aſſerit: Crimen adulterii propterea recte crimini læſæ majeſtatis comparari; quod perſonæ præcipue lædantur per intolerabilem adulterii injuriam, qua gravior nulla inferri queat: & quod tale ſit ſcelus, ut ipſam etiā terram quaſi piaculo quodam atq; anathemate polluat. Cæterū ut ad rē ipſam propius accedamus; ſciendum eſt, hanc legem † Juliā 2
de adulteriis coercendis, non a C. Julio Cæſare, ſed ab Auguſto eſſe latā: qui cū teſtamēto Caii Julii Cæſaris adoptatus, eodē etiam nomine appellari ſolitus eſſet Julius Cæſar Octavianus: inde factū

est,ut lex ista diceretur Julia. Quod cũ non tantũ ex *l.1.ff.ad l.Iul.de adul.* sed ex historiis etiã notum sit:nõ est quod aliquẽ moveat auctoritas Glossæ, Bartoli, & aliorum *in d.l.1.* putãtium, hanc legẽ a C. Julio Cæsare primum inventã seu inductam: deinde ab Augusto demum perfectam esse: aut ab Augusto quidem latam, a Julio vero Cęsare denominatã. Nam Suetonius in Augusto, *cap.34.* ex professo agens de legibus per Augustũ latis, & aliis retractatis, ita scribit: *Leges retractavit, & quasdam ex integro sanxit, ut sumptuariam & de adulteriis, & de pudicitia, &c.* Idem quoq; tradidit Dio *li.45. & 48.* Vellejus Patercul. *l.2.* Anton. August. *lib.3. Emend. c. 8.* & *hic* Vultejus *n.1.*

3 Tria autẽ crimina hac † lege Julia sunt cõprehensa: adulteriũ, stuprũ, idq; tã in virginẽ vel viduã, quam in puerũ. Eodẽ quoq; pertinere videntur incestus, lenocinium, & raptus: quãvis raptus non ad hãc legem, sed ad l. Jul. de vi, proprie pertineat, *l. qui cœtu, 5. §. ult. ff. ad l. Iul. de vi publ.* § *item lex Iulia, de vi. n. h. t.*

4 Adulterium † est alieni thori cõmacula-

culatio. vel, est coitus cũ uxore aliena factus, *l. inter liberas, 6. §. 1. & l. stuprũ, 34. §. 1. ff. ad l. Iul. de adult. & l. inter stuprũ. 101. ff. de verb. sign.* diciturq; adulteriũ, quasi trãsitus ad alterius thorũ, vel ad alterũ, *Auctore Azone in summa C. ad l. Iul. de adul. n. 2. & VVesenbecio hic n. 1.* Cõmittitur † 5
vero vel a marito, vel uxore. Ab uxore indistincte, si rẽ habeat sive cũ soluto, sive conjugato: a marito proprie nõ aliter, quã si cum nupta se cõmisceat, *arg. d. l. inter stuprũ, 101. in princ. ubi Gœdd. n. 10. ff. de verb. sign. & l. 1. ibiq; Cynus, Gothofredus, & cæteri. C. ad l. Iul. de adult. Iul. Clar. lib. 5. sent. §. adulteriũ, n. 2. VVesenb. in Para. ff. ad l. Iul. de adult. n. 8.* Ideoq; (ut eleganter scribit Vultejus *hic n. 5. inf.*) adulterii pœna nõ irrogatur ei, qui uxorẽ habẽs, cũ soluta rẽ habuerit. Irrogatur autẽ ei, qui uxorẽ non habẽs, cũ alterius uxore cõsueverit. Ratio manifesta est: quia is, qui cũ alterius uxore consuescit, in alienam familiam liberos propagat, eamq; cõtaminat. At qui cũ soluta rem habet, alienam familiam non commaculat. Huic non obstat l. *eum, qui duas, 18. ibi,*

etiã crimẽ ſtupri, C.d.t. qua lege adductus Menochius *lib.2. de arbitr. jud. quæſt. caſ. 420. n.105. & ſeqq.* conſtanter affirmat, adulterium etiam in ſolutam committi: additq;, illam dictionem (*etiam*) implicare alium caſum cũ primo, ac ſi dixiſſet lex: *Non ſolum ille adulterium commiſit, ſed etiam ſtuprum.* Non, inquam, lex iſta
6 obſtat. Quandoquidem dictio † (*etiam*) ſemper ſua natura exprimit caſum magis dubitabilẽ, & implicat minus dubitabilem. At vero juxta interpretationẽ Menochii, illa dictio caſum min⁹ dubitabilẽ explicaret, & caſum magis dubitabilẽ tacite includeret: id quod admitti nõ poteſt. Itaq; verius eſt; dictionem (*etiam*) in ſpecie dictæ *l. eũ qui, 18.* hoc ſignificare: eum, qui duas uxores duxit, atque adeo conjugatus ad vacuam ſive ſolutam acceſſit, non tantum infamiæ pœnam incurrere, ſed etiam ſtuprum committere. Hæcque interpretatio ex ipſius legis verbis in principio poſitis aperte colligitur: ubi habetur, eum, qui duas ſimul habuit uxores, ſine dubitatione infamiæ macula notari: & ſtatim ſub-

ſubjicitur, eundem etiam crimen ſtupri admittere. Atque hæc quidem Jure tantum civili procedunt. Canones ſiquidem contrarium pronunciant, ſtatuuntq;, adulterium committi, ſive ſolutus conjugatam cognoſcat, ſive conjugatus ſolutam, ſive conjugatus conjugatam, *can.nemo.32.q.4.can.non mœchaberis.c.præcepit,cum ſeqq.32.q.5.can.ſi ducturi,& ſeqq.32.q.6. Clarus prædicto §. adulterium, nu.2.*

Sed multum controverſæ eſt quæſtionis: *an † adulterium etiam cum ſponſa alterius* (quam *ſponſam de futuro* appellant) *committatur*? Et committi probabilius eſt: utcunq; reclamet Didac. Covarruv. *in Epitom.in quartum lib.Decretal. ſive de ſponſalib.part.1.c.1.num.8.*&Clarus *d.§.adulterium,n.8.* Atque ſententia iſta manifeſtiſſime probatur per *l.ſi uxor.13. §.Divi.ff.ad l.Iul.de adulte.* ubi Ulpianus de adulterio tractans, ita inquit: *Divi Severus & Antoninus reſcripſerunt, etiam in ſponſa hoc idem vindicandum: quia neque matrimonium qualecunque, nec † ſpem matrimonii violare permittitur.* Non obſiſtit

7

8

Didaci interpretatio dicentis, ibi non vindicari a ſponſo coitum iſtum tanquam adulterium, ſed tanquam atrocem injuriam ſibi illatam, *juxta l. item apud Labeonem, 15. §. ſponſum quoq;, ff. de injur.* Hæc quippe interpretatio luculentam vim textui infert. Nam in præcedenti §. Juriſconſultus ait: *in ea quoq; uxore, quæ vulgaris eſt, maritum adulteriũ vindicare*: & in continenti ſubjungit, *hoc idem in ſponſa vindicari*: & ſic aperte loquitur de adulterio, quod vult vindicari in ſponſa de futuro. Quia ſi ſponſa eſſet de præſenti: nõ diceretur ſpes matrimonii, ſed verum matrimonium, *l. nuptias, 30. ff. de reg. jur.* Prętereà ſuffragatur *l. propter, 7. C. ad l. Iul. de adulter.* ubi jure mariti vindicari poteſt coitus cum ſponſa perpetratus. Ergo adulterium cum ſponſa committitur. Et hanc conſequentiam approbat *l. miles, 11. § quærebatur, ff. eod.* ex qua evincitur, jure mariti vindicare illicitum coitum, nihil eſſe aliud, quam adulterii accuſare. Neque repugnat pręallegata *l. inter, 6. ff. ad l. Iul. de adult.* ubi dicitur, adulterium in nu-

ptam

ptam proprie committi. Sed sponsa de futuro nupta nondum est. Respondetur enim, quod sponsa † hac in parte, u- 9
bi agitur de adulterio, pro nupta habeatur, *d.l.si uxor, 13.§.Divi, ff.eod.t.* Nec etiam obest quicquam præfata *l. miles, 11. §.quærebatur, ff. d. t.* ex qua colligi posse videtur, eum non adulterum esse, qui sponsam alterius acceperit uxorem, & carnaliter cognoverit. Quoniam Iurisc͠osultus in specie illius legis nihil aliud, quam hoc, dicit: non posse adulterii accusari eam, quæ post sponsalia contracta, a patre in matrimonium alii tradita fuerit. Quod ea ratione constitutũ est: quod jussus parentis a pœna legis Juliæ ordinaria excuset filiam, quæ post facta sponsalia impulsu patris sui alii nupsit, atq; cum eo rem habuit. Ex hoc autem minime sequitur: ab eo, qui sua sponte illam duxit, adulterium non commissum esse. *Et ita post gl. Alber. & Oldr. in d. l. miles, 11. §. quærebatur, ff. ad l. Iul. de adult. Abba. & Præpositum in c. discretion͠e, 6. de eo, qui cognovit consang. uxo. suæ. sentit Francis. Sarmient. lib. 1. select. interpr. c. 5. Cuia. lib. 6. observat. cap. 16. Barnab. Brissonius lib. sing. ad l.*

ad l. Iul. de adult. fol. 101. & Henric. Schilbock in hoc §. nostro.

Nec minus de hac quæstione con-
10 trovertitur: *utrum* † *osculum impudicum præbeat legitimam atq; sufficientem adulterii commissi præsumptionem?* Et quidem id affirmant, *Accursius in l. quod ait. 23. ff. ad l. Iul. de adult. Ruinus in cons. 162. n. 4. lib. 4. Decius, Bellonus, Curt. Iun. & alii in Rubr. C. de edend. Covarruv. in d. Epitome de sponsalib, part. 2. c. 7. §. 6. n. 3. & Mascard. volum. 1. de probationib. conclu. 64.* Verum contraria magis mihi probatur sententia: quæ sustineri potest *ex Nov. 117. c. 8. vers. si de adulterio.* ubi Justinianus præ-
11 cipit, adulterium † debere veraciter probari: Item argumento *l. non hoc, 4. C. unde legitimi.* ex qua Dd. colligunt; probationes concludentes esse debere.
12 At † conjecturæ tum demum loco probationis veræ & propriæ & concludentis in pœnalibus sufficiunt, quando a lege receptæ sunt: *sicuti docet ex mente glossæ in l. absentem, 5. in verbo, damnari, ff. de pœn. Decius in l. 1. num. 7. D. de testa. mil. & in cap. 1. in fi. de offic. delegat. & in Rubr.*

ext.

ext. de probationib. n. 13. & Menoch. lib. 2. de arbitr jud. quæst. cas. 115. num. 6. & 7. Nullibi autẽ in toto jure nostro, quod ego quidem sciam, osculum luxuriosum inter conjecturas a lege receptas, ad probandum commissum adulterium connumeratur. Non obstat, quod adulterium † difficilis sit probationis, *ut notat* 13 *Paris. cons. 32. n. 4. vol. 2. & cons. 6. in fi. vol. 3. & cons. 54. n. 61. lib. 4. Riminald. Sen. consil. 50. n. 5. vol. 1. Mascard. d. vol. 1. de probationib. conclus. 57. n. 3. aliiq; plures ab eo relati.* Præsumptiones vero & conjecturæ in iis, quæ difficilem habent probationem, sufficiant. Non obstat, inquam. Nam adulterium conjecturis quidem probatur, sed illis tantum, quæ vel a natura, vel a lege sive jure receptæ sunt, *ut supra dictum.* Atqui osculum nec a rei natura, nec a jure pro urgenti conjectura admittitur. Nec igitur ab homine recipi debet: cum nulla evidens ratio hoc suadeat. Multo minus obstat *d. l. quod ait, 23. in princ. D. ad l. Iul. de adult.* ubi patri † licet filiam in actu venereo, adeoq; 14 osculo deprehensam occidere. Etenim

tametsi

tametſi non ſolum concedatur, licere & nunc patri, quod & olim ei licuit ex legibus Draconis & Solonis, nempe interimere filiã in actibus venereis & impudicis deprehenſam: ſed etiam admit-
15 tatur, oſculum † actum venereũ & impudicum eſſe. *can. nec aliqua putat, 27. q. 1.* non tamen illico conſequentia valet: *oſculum eſt actus impudicus, & ob illud pater interficere filiam poteſt.* Ergo *ex illo oſculo præſumptio & conjectura capitur, filiam adulterium commiſiſſe.* Eſt ſiquidem oſculũ actus venereus & inhoneſtus, ſicq; pœna dignus. veruntamen ſufficientem conjecturam perpetrati adulterii non facit. Ad hęc poſito & dato, oſculũ conjecturam adulterii inferre: tamen dicendum eſt, futurũ duntaxat, non præ-
16 teritum arguere. Oſculum † quippe adulterii præparatorium ſeu præludium reputatur: ut ſcriptum reliquit idem Accurſius *in d. l. quod ait, 23. in verb. in ipſis rebus, ff. ad l. Iul. de adult.* ubi quæ adulterii præludia ſint, hoc Ovidii verſiculo docuit:

Viſus, & alloquiũ, tactus, poſt oſcula factũ.

Idem

Idem tradiderunt *Iason*, *Belogne. aliiq. complures in Rub. C. de eden. Ripa in Rub. ex. de jud. n. 14. & n. 23. & late Menoch. de præsum. lib. 5. præsumpt. 41. nu. 33. ubi in eandem sententiam adducit & alios: quibus addo Ioannem Zang. in tract. de quæst. c. 2. n. 74. & Petreū in thes. controv. concl. crim. concl. 92.*

Ex his, quæ hactenus dicta sunt, facile intelligitur; quando adulterium † cō- 17
missum, vel non, censeatur: breviter nunc de pœna eius dispiciendum. Et sane ex sacris literis notum est: eam jure divino tam in fœminis, quam masculis extremum supplicium fuisse. *Levit. c. 20 Deuteron. c. 22. Ezech. c. 18. Daniel. c. 13.* Cæterum jure civili pœna adulterii varia fuit. Nam jure veteri ante Augustum nulla erat certa & legitima: sed impudicarum mulierum coercitionem maritus, cognati, propinqui, ac necessarii habebant, qui in eas pro suo arbitrio statuebant; *ut hic Borcholt refert ex Suetonio in Tiberio cap. 35. Cornel. Tacito Annal. libro secundo, & Livio libro decimo. Idem sentire videtur Valentin. Forster. libro primo, historiæ jur. civil. cap. 6. nume. nono.*

Postea

Postea Augustus, lata Julia lege, adulteros non pœna mortis aut capitali (ut nõ pauci suspicantur) sed relegatione tantum puniri constituit. Idque primum liquido constat ex *l. si quis viduam*, 5. *D. de quæstionib.* ubi ei, qui adulterium cum incestu commisit, deportationis pœna irrogatur. Inde sequitur, si simplex adulterium commisisset; cum relegatione, tanquam proximo pœnæ gradu, punitum fuisse. Deinde idem etiam probatur ex *l. Claudius*, 13. *D. de his, quæ ut indig. auferuntur.* ubi cautum est, adulterii damnatũ non posse ducere eam, quam adulterio contaminavit: Jam si ex l. Julia damnatus adulterii, ultimo supplicio vel capitali pœna esset afficiendus: frustra & ridicule cautum esset, ipsum de jure non posse illam ducere, quam corrupit. Tertio illud ipsum similiter confirmat *l. qui cum uno*, 4. §. *adulterii*, *D. de re militari.* ubi expressum est; adulterii damnatos, inter milites non esse recipiendos. Quod rursus absurde esset & temere constitutum, si ex l. Julia moriendum esset adulteris. Deniq; pro hac senten-

sententia [illegible] *l. [illegible], 14. & l. ex eo, 18. ff. de testib.* [illegible] *l. quaesitum, 20. § mulier. ff. qui testam. fa. poss.* in quibus habetur, damnatam adulterii testimonium dicere nō posse, lege Julia id prohibente. Unde aperte colligitur, adulterii pœnam ex l. Julia capitalem non fuisse: quia alias inepte & frustra mulieris adulterii damnatæ testimonium prohiberetur. Neq; refragatur his § noster, in quo Justinianus expresse ait: ex l. Julia de adulteriis coercendis, temeratores alienarum nuptiarum gladio puniendos esse. Nam Imperator sive potius Tribonianus ea scribens sui temporis, non antiqui rationem habuit: adeoq; quod sancitum erat cō stitutionibus post legem Juliam editis, legi Juliæ attribuit. propterea quod constitutiones adulteris pœnam capitalem post legem Juliam imponentes, pars quodammodo sive accessio legis Juliæ videantur. Neq; etiam ad rem pertinet *l. 1. ff. de extraor. crimin. b.* Etsi enim sollicitatores alienarum nuptiarum, itemq; matrimoniorū interpellatores, si effectu sceleris potiti

F non

non possunt, propter voluntatem perniciosæ libidinis extra ordinem puniuntur: non tamen inde consequens est, mortis pœnam illis esse irrogandam, si effectu potiti fuerint. Effectu namq; secuto, pœna relegationis: eo autem non secuto, mitior pœna, nimirum carceris vel pecuniaria in illos constituitur. *Sed videatur Cuiac. lib. 6. observat. cap. 11. & lib. 20. c. 18 & lib. 21 cap. 17. Bachov. in hoc §. & in Commentar. ad tit. D. de transaction. lib. c. 3. num. 69. Velthem lib. 6. & lib. 1. Disputation. jurisscholasticar. c. 11. Antonius Delrio ad l. transigere, 18. C. de transaction. n. 85. & 101.* Post Augustum Divus Pius, vel
18 Divi fratres adulterium capitale fecerunt, hoc est, adulteros deportari jusserunt. Successu temporis Diocletianus & Maximianus pœna ista nō contenti, gladii, id est, sanguinis seu mortis pœnam introduxerunt: *ut Delrio accurate notat ad d. l. transigere, C. de transact. num. 104 & seqq.* Tandem Justinianus pœnam sanguinis in masculis quidem approbavit; mulieres vero verberibus cæsas in monasterium detrudi præcepit,

pit, concessa potestate mariti, eas intra biennium recipiendi: quo transacto, aut viris præmortuis, illas in monasterio habitum suscipere, & illic reliquam vitam exigere coguntur. *Nov. 134. c. 10. & hinc desumpta auth. sed hodie, C. ad l. Iul. de adult.* Post Iustinianum Leo Imperator constituit ut adulteris, viro & fœminæ nasus præcideretur, *Nov. 32.* Sed nec vero hodie in usu est quas premonuimus prædictæ pœnæ, sed illis [illegible] abolitæ sunt: & 19
pecuniariæ, aliæve leviores pœnæ sunt introductæ. Quod dolere graviter, & merito quidem, conqueritur Iul. Clarus *lib. 5. sententiarum § adulterium, num. 7.* ubi circa finem hæc verba scribit: *Et certe maxime dolendum est his temporibus, in quibus passim fere per omnia tribunalia adulteri impune evadunt, imo de ipso scelere gloriantur: illi vero, quorum uxores adulteræ sunt, accusationem proponere non audent, ne in perpetuam infamiam, ita volente prava consuetudine incurrant. Quapropter ego semper ex sui in sententia, quod Principes hi [illegible], qui hoc gravissimum crimen [illegible] legib. non coercent, illasque exequi non faciunt,*

gravissime peccent. Et judicio meo iste est unus ex casibus, in quibus Christiana Respubl. indigeret reformatione. Hæc Clarus. Cui accinit quoq; Mynsingerus *in hoc § nu.* 10. ubi inquit, pro moribus quarundam regionum, atq; municipalibus statutis pœnas istas abolitas esse, & ferme ludibrio haberi: ut non injuria cum Juvenale *lib. 1. Satyr. 2.* exclamare atque ingemiscere possimus:

---Vbi nunc lex Iulia dormis?

Sed his relictis, ad stupri explicatio-
20 nem transeamus. Stuprum † definiri potest coitus illicitus in virginem, viduamve honeste viventem, perpetratus. *hoc §. n. & seq. a lege adulter. l. liberam 6. §. 1. ff. ad l. Iul. de adult. & d. l. inter stuprum, 101. ff. de verbor. signif. l. 3. ff. de concubinis.* Nam si turpiter vivere, seque venalem præbere, aut prostituere jam ante solita fuerit, vel meretrix sit: coitus ille, quamvis sit illicitus, non tamē stuprum dicitur, sed meretricius, venereus, libidinosus; nec stupri pœna locum invenit. *l. si ea, 22. & l. quæ adulterium 20. in fine, ibique Gothofred. C. ad l. Iul. de adulter.*

Clar.

Clar. d. lib. 5. ſenten. § fornicatio, nu. 2. Gæddeus ad d. l. inter, 101. num. 8. ff. de verbor. ſignif. Treutler. ſelectar. diſputat. volum. 2. diſput. 32. theſ. 3. ad lit. B. Stuprum † autem duplex eſt: voluntarium & violentum, *Damhouder. in prax. rer. criminal. c. 92. num. 2. Althuſ. lib. 1 juris Rom. cap. 58.* 21
Voluntarium, † quod volente & parum reluctante virgine vel vidua committitur. Huic alia pœna præſtituta eſt jure civili, ut publicatio dimidiæ partis bonorum, in honeſtioribus; vel corporis coercitio cum relegatione, in humilioribus, *hoc § noſtro*: alia divino & canonico, quo ſtuprator jubetur corruptam virginem vel decenter dotare, vel in uxorem ducere. *Exod. cap. 22. & Deuteronom. cap. 22. circa fi. c. 1. & 2 ubi Dd. communiter, ex. de adulter. Clar. d. lib. 5 ſent. § ſtuprum num. 3. Damhouder. d. c. 92. num. 6.* 22
Violentum † ſtuprum eſt, quando virgines vel viduæ per vim opprimuntur; vel potius, quando nondum viripotenti infertur: ejusque pœna capitalis eſt. *Ioan. Faber h. Damhouder. d. loc., nu. 1. VVeſenbec. in Parat. ff. ad l. Iul. de adul. nu. 21. &* 23

in hoc §. vers. sed eadem lege, ut & constituit crimi-n [illegible] *tract.* *causa* [illegible]

24 [illegible] cæterum iterumque stuprum accipitur ad extraneas, & quoslibet vel ingenua libera muliere & fœmina, & dicitur stuprum & fornicatio simplex, vel contra naturæ ordinem, a maribus cum masculis, vel a fœminis cum fœminis, vel cum bestiis, & appellatur *sodomia*: aut fit a sanguine iunctis personis, ut *incestus*. Quorum hæc

25 indistincte gladio vel igne vindicantur: illud (ut modo dictum) mitius plectitur, *hoc §.* [illegible] *n. 20. l.* [illegible] *nubit.* [illegible] *Aug. & D. l. C. ad l. Iul.* [illegible] *l.* [illegible] *t.* [illegible] *516 &* [illegible] *§.* [illegible] *Alciat. l. cap. 52.* Illud porro indubitatum

26 est lenocinium iure & novissimo morte mulctari. *l. qui domum, ff. ad l. Iul. de adult. Novel. 14 §. 1. ubique gloss. constituit in*

eis.

crim. Caroli V. art. 122. Damhouder. [illegible] [illegible] Vesemb. Paratit. ff. ad l. Iul. de adulter. num. 11. Clar. [illegible] arbitr. jud. q. lib. 2. q. 48. n. 15. & seq. Treutler. [illegible] 32. thes. 3. Lenocinium † autem committit, qui quaestum ex adulterio uxoris facit, aut qui deprehensam in adulterio retinet, *d. l. qui domum, & l. mariti, 29. ubi Gothofr. l. ff. ad l. Iul. de adult. l. 3. & l. quoniam 9. C. eod. Iul. Paul. lib. 2. sent. tit. 26. [illegible] in hoc §. num. 12.* Raptus † denique quale crimen, & quae sit ejus poena, latius audiemus volumine [illegible] *infra [illegible] de vi publica, [illegible].* 27 28

§. *Item lex Cornelia de sicariis.*

Item lex Cornelia de sicariis: quae homicidas ultore ferro persequitur, vel eos, qui hominis occidendi causa cum telo ambulant. Telum autem (ut Caius noster ex interpretatione legum duodecim tabularum scriptum reliquit) vulgo quidem id appellatur, quod ab arcu mittitur. Sed & omne significat, quod manu cujusque jacitur. Sequitur ergo, ut lignum, & lapis, & ferrum hoc nomine contineatur: dictum ab eo, quod in longinquum mittitur, a Graeca voce τηλοῦ figuratum. Et hanc

hanc significationem invenire possumus & in Græco nomine. Nam quod nos telum appellamus, illi βέλος appellant, ἀπὸ τοῦ βάλλεσθαι. Admonet nos Xenophon. Nam ita scribitur: καὶ τὰ βέλη ἐφέρετο, λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι. id est, *Et insuper omnia etiam ferebantur, lanceæ, spicula, fundæ, plurimi autem & lapides.* Sicarii autem appellantur a sica, quod significat ferreum cultrum. Eadem lege & venefici capite damnantur, qui artibus odiosis, tam venenis, quam susurris magicis homines occiderint, vel mala medicamenta publice vendiderint.

S V M M A R I A.

1 *Legis Corneliæ de sicariis auctor.*
2 *Verborum prior, rerum posterior sive potior interpretatio & cognitio.*
3 *Sicarii unde dicti: & sica quid.*
4 *Sicarii qui appellentur.*
5 *Telum quid significet.*
6 *Homicidium unde, & quid.*
7 *Homicidii reus est, qui cujuscunque ætatis, sexus, vel conditionis hominem interfecerit.*
8 *Hominis appellatione continētur tam fœminæ, quā masculi, tam infantes, quam adulti.*

9 Fœtum

9 *Fœtum animatum abigenti ordinaria; nondum animatum, extraordinaria pœna infligitur.*

10 *Fœtus quando censeatur animatus.*

11 *Homicidii divisio, & subdivisio.*

12 *Homicidium plane voluntarium sive dolosum quid.*

13 *Doli mali appellatione* in l. Cornel. *verus tantum dolus, non fictus neque lata culpa comprehenditur,* & num. 57 & 114.

14 *In pœnalibus & criminalibus causis interpretatio non producenda, sed restringenda.*

15 *Statuti homicidæ pœnam mortis imponentia, etiam generalibus verbis concepta, intelligi debent de homicidio, dolo commisso.*

16 *Statuta interpretationem ex jure communi recipiunt.*

17 *Homicidium absq; dolo malo admissum, an & quando ordinaria pœna plectendum.*

18 *Pocula amatoria ex quibus rebus conficiantur.*

19 *Lex 3.* §. adjectio, ff. ad l. Cornel. de

ficar. *quomodo cōsiliandū* l. si quis 38. §. qui abortionis, ff. de pœn.

30 *Homicidium dolo malo & non casu seu lata culpa commissum esse, pluribus indiciis & conjecturis probari potest.*

31 *Percutiens hominem non gladio, sed ligone, baculo, fuste, vel simili instrumento, non dolo malo homicidium admisisse præsumitur: ac propterea ab ordinaria legis Corn. pœna absolvitur.*

32 *L.* quoniam multa 6. C. ad l. Jul. de vi public. *declaratur.*

33 *In l. Aquilia non dolus solum, sed & quælibet culpa vindicatur.*

34 *Conjectura ex baculi, hastæ, similisve instrumenti percussione emergens, ut omnis alia, cōtraria præsumptione elidi potest: velut in eo, qui caput percussit.*

35 *Præsumptio de percussione capitis, per alias contrarias etiam infringitur.*

36 *Quæ judicia ad probandū occidendi animum sufficiant, jure definiri nequit: sed ea res totæ arbitrio judicis cōmittenda.*

37 *Mortis causam dolo malo præbens, an & quando pro homicida habeatur,* & num. 33.

28. *Ma-*

28 *Magistratus seu iudex cuius opera innocens morte mulctatur, in pœnam l. Corn. [illegible] tenetur.*

29 *Mandans homicidiū, ut sicarius tenetur.*

30 *Quod quis per alium facit, ipse facere videtur.*

31 *Mandans si mandaverit aliquem vulnerari tantum, non occidi, utrum ordinariæ subeat pœnam, si mandatarius illum occiderit.*

32 *[illegible] occidendi animum non habens, pœna homicidii non afficiendus.*

33 *Casus [illegible] l. Cornel. pœna in [illegible] non sufficiunt,* & num. 37. & num. 114.

34 *Mandatarius [illegible] ordinariam pœnam promeretur.*

35 *Faciens aliquid, ex quo occidi frequenter sequi potest, etiamsi eo animo non fecerit, tamen capitis pœna plectitur,* & num. 38. in fine.

36 *Irregularitas de jur. Can. ordinaria homicidii pœna.* *(inducendam.*

37 *Sola culpa sufficit ad irregularitatem in-*

38 *Operam danti rei illicitæ, quando eventus inde secutus imputetur.*

39. Anxi-

39 *Auxiliatores lege Corn. tenentur, si auxilium fuerit proximum & immediatum: secus, si remotum.*

40 *Pœna commensurari debet delicto.*

41 *Consilium homicidæ præbentes, ut homicida puniendi: siquidem sine illo patraturus homicidium non fuisset.*

42 *Liberos exponentes, an legis Corneliæ pœna teneantur.*

43 *Plures ex proposito aliquem occidentes, omnes ordinariæ l. Cornel. pœnæ subiciendi, si ignoretur, quis vulnus lethale inflixerit.*

44 *Satius est, nocentem impunitum dimittere, quam innocentem damnare.*

45 *Ex præsumptionibus ad mortis pœnam nemo damnandus.*

46 *Homicidio patrato, in rixa plurium casu oborta, si de auctore non appareat; non ordinaria, sed extraordinaria pœna infligenda.*

47 *Pluribus servum pulsantibus vel occidentibus, omnes tenentur lege Aquilia, si de auctore damni dati non constet: secus in l. Cornelia.*

48 *A separatis & diversis nulla fit illatio,*

&c num.

& num. 106.

49 *Alii nonnulli casus de pluribus occidentibus notantur, & explicantur.*

50 *Incertitudo regulariter omnes actus vitiat.*

51 *Coactum seu necessarium homicidium quid.*

52 *Defensio jure naturali introducta.*

53 *Corporis sui defendendi causa aggressorem interficiens, nullam pœnam meretur.*

54 *Primum adversarii ictum expectare nemo tenetur.*

55 *Melius est, occurrere in tempore, quam post vulneratam causam remedium quærere: item, melius est prævenire, quam præveniri.*

56 *Vim impendentem vi repellere omni jure licet.*

57 *Defensio offensionem respicit.*

58 *Vis quando illata censeatur.*

59 *An aliquis aggressorem fugere teneatur.*

60 *Si fuga insultato non est periculosa futura: tunc absque ullo personarum respectu fugiendum.*

61 Vera

61 *Vera virtus quæ dicatur.*

62 *Dilectio proximi quomodo moderanda.*

63 *Quæ fuga non sit damnosa: & fortitudo quæ sit.*

64 *Defensio non modo proprii corporis, sed & parentum, patriæ, cognatorum, affinium, amicorum, & omnium iniuste offensorum suscipienda.*

65 *Defendere alterum in periculo mortis constitutum, an quis iure sit obligatus.*

66 *Vnusquisque non minus proximum, quam se ipsum diligere debet.*

67 *Homicida reus est qui alium cum posset, a morte non liberat.*

68 *Natura inter homines cognationem quandam constituit propter quam alter alteri succurrere tenetur.*

69 *Hominem beneficio afficit, interest hominis.*

70 *In culpa est, qui damnum, cum possit, non avertit.*

71 *Crimen contrahit, qui prohibere potest delictum, & non prohibet.*

72 *Iudex repertum scelus non vindicans, i-*

pse

plus puniendus.

73 *Duo homicidii genera.*

74 *Pro [illegible] ponere regulariter nemo co-gitur.*

75 *Quomodo lex sit mentionem personæ [illegible] fractione [illegible].*

76 *Salus [illegible] defensionem [illegible], licet extranea, [illegible].*

77 *Defensionem necessariam permittens, e-[illegible] quod si e- quest, tor-menta [illegible] quibus-dam [illegible] constantia [illegible] suspi-cio apparent.*

78 *Moderamen inculpatæ tutelæ in quibus consistit.*

79 *Defensionis fines excedens modo ordina-rium, modo extraordinariam pœnam incurrit.*

80 *Quæ moderata sit defensio, nulla neque temperatione [illegible], neque iu-ris [illegible] in definitione, neque regula [illegible] explicari potest, sed arbi-trio judicis committendum.*

81 *Defensionis jus, an [illegible] juri con-stata-*

sentaneum, quo quis semetipsum vindicare prohibetur.

82 *Malum pro malo non reddendum: neque malo resistendum.*

83 *Defensione suscepta, lenitatis regula non laeditur, sed potius conservatur.*

84 *Iura naturalia sunt immutabilia.*

85 *Lex inferior, cedere debet superiori.*

86 *Privata atque illegitima tantum vindicta prohibita: non autem publica, & legitima.*

87 *Diabolus in genere humano grassatur homicida est, &c.*

88 *An[illegible], qui convitiis lacessitus est, honoris sui tuendi causa injuriantem occidere potest.*

89 *Crudelis est, qui famam suam negligit.*

90 *Fama & vita in quo aequiparentur.*

91 *Nemo sibi ipsi jus dicere, sed actione vel recto ordine uti debet.*

92 *Gravissima verbis injuria affectus, si in continenti realem ipse & necem intulerit, extra ordinem tantum puniendus.*

93 *Irascendum esse ei, qui provocatus fuerit, si velit, &c. num. 100.*

94 *Non-*

94 *Nunquid interimere liceat eum, qui sine armis elevata tantum manu alterum invadit.*

95 *Non fas est, ob quamcunq; injuriam personalem, vel corporis læsionem minutissimam, aliquem necare: nisi gravioris damni, vel vitæ etiam periculum impendeat.*

96 *Occidens alterum sibi vel liberis suis stuprum inferentem, vel inferre conantem, nulla pœna tenetur.*

97 *Num provocatus, si in loco tuto commoretur, ad certamen provocanti comparere debeat.*

98 *Quæcunq; sunt contra honestatem & bonos mores: ea impossibilia dicuntur.*

99 *Quodcunq; fit vel dicitur in aliquem cōtra bonos mores, injuriam importat.*

100 *In ardenti pugna provocantem interficiens, extraordinarie puniendus.*

101 *Animus occidendi quando non sufficiat, ut ordinariæ legis Corn. pœnæ sit locus.*

102 *Homicidium rerum defendendarum causa factum, non aliter impunitum est, quam si periculum vitæ aut corporis accesserit.*

103 *Fur nocturnus quando impune occidatur,* & num. 107.

104 *Vita hominis quibuscunq; rebus præferenda.*

105 *Bona & res dicuntur alter sanguis & vita hominum: & idcirco paria sunt, insidiari vitæ & insidiari bonis.*

106 *Vita & bona valde differunt.*

107 *Fur nocturnus, præmissa proclamatione, licite potest occidi: non item diurnus, nisi se telo defendat.*

108 *Furem cum rebus nostris aufugientem, impune trucidare non permittitur.*

109 *Pater an & quando filiamfamil. cum adultero spontaneam venerem exercẽtem, ut & adulterum, sine ullo pœnæ metu perimere queat.*

110 *Maritus vel sponsus an adulterum cum uxore vel sponsa deprehensum, an item ipsam quoque adulteram necare possit.*

111 *Occidens hostes & transfugas, vel bannitos, &c. puniri nequit.*

112 *Homicidium in ludis vel colluctationibus, &c. non proditorie commissum, pœnam non meretur.*

113 *Casuale sive inuoluntariũ homicidiũ quid.*

114 *Culpa, quantumvis lata, in l. Cornelia pro dolo non habetur*, & n. 127. in fin.

115 *Quando culpa interveniẽte, vel sine culpa admissum sit homicidium, adhibita distinctione declaratur.*

116 *Iudices per imperitiam ultimo supplicio aliquem afficientes, vel medici mortem ægroti accelerantes, culpæ nomine tenentur.*

117 *Volens occidere Titium, ex errore occidẽs Cajum, ordinaria mortis pœna est plectendus*

118 *Injuriator errans in persona, nihilominus injuriarum tenetur.*

119 *Dolus & injuriandi animus ad actionem injuriarum requiritur.*

120 *Error in persona non impedit, quo minus actio servi corrupti competat.*

121 *Cum telo ambulans hominis occidendi gratia, licet non occiderit, pœna l. Corneliæ tenetur*, & num. 125. ad fin. & num. 133. & seq.

122 *Pulsans liberum, cum putaret, se pulsare servum suum, non tentur injuriarũ.*

123 *Servum proprium leviter percutere & castigare licet.*

124 *Dolus circa unum, non porrigitur ad alium, cujus respectu dolus non est commissus.*

125 *Actus per errorem gestus, gerenti non nocet.*

126 *Volens offendere Titium, quem bene novit, si casu occidat Sejum prætereuntem vel mediatorem, a pœna ordinaria absolvitur.*

127 *Idem locum habet in actione injuriarum.*

128 *L.*falsus creditor, 43. §. qui alienum, ff. de furt *explicatur.*

129 *Si nulla culpa homicidæ imputari potest, tam a l. Aquilia, quam l. Cornelia absolvendus.*

130 *Quasi homicidium quando committatur.*

131 *Castratio cum vitæ periculo conjuncta.*

132 *Nemo dominus membrorum suorum.*

133 *Quasi homicidium est, si quis hominis necandi, furtive faciendi causa &c. cum telo ambulaverit.*

134 *Voluntas sive conatus hic, etiam remotus, non exitus spectandus, & ordinarie puniendus.*

135. De

135 *De consuetudine generali, effectu non secuto, conatus in homicidio non punitur.*

136 *Quæstio* (utrum is, qui pecuniam accepit, ut alium trucidaret, sit puniendus, effectu non secuto) *aliquot casibus resolvitur.*

137 *Assassinator, item assassinus quis dicatur.*

138 *Iuris communis, eadem pœna conatum & effectum punientis, severitas in levioribus duntaxat criminibus, non gravissimis, hodie sublata.*

139 *Assassinium crimen atrocissimum.*

140 *Pœna l. Corneliæ de sicar. ordinaria.*

141 *Pœna l. Corneliæ est hodie capitalis sive gladii, sine ulla personarum differentia.*

142 *Statutum disponens, quod pro homicidio imponatur pœna pecuniaria, non valet.*

143 *Homo ad imaginem DEI conditus.* Et num. 7.

144 *Anima, quæ peccavit, moriatur. Et, Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt.*

145 *Homicida semper, quod fecit, expectare debet.*

146 *Nulli peccatori impunitas relaxanda: & quod quisq; alteri facere voluit, ipse patiatur.*

147 *Infantes & furiosi ab homicidii pœna absolvendi, & cur.*

148 *Mente sanus delinquens, an ob furorem superuenientem corporaliter durante furore, puniri posit.*

149 *Sensus* l. divus, 14 ff. de offic. præsid.

150 *Pupilli & minores doli capaces, in delictis non restituuntur. Et cur.*

151 *Minoribus plerunque ordinaria pœna remittitur.*

152 *Senes homicidium patrantes, interdum a mortis pœna excusantur.*

153 *Senes decrepiti infantibus æquiparantur.*

154 *Ebriorum duo genera. Et qui ebrii hic excusentur, vel minus.*

155 *Amoris æstro percitus aliquem occidẽs, an excusationem habeat.*

156 *Amor furoris quædam species.*

157 *Veneficium etiam ad l. Corn. pertinet.*

158 *Veneno necare gravius, quam gladio.*

159 *Veneficus quis dicatur.*

160. *Pigmen-*

160 *Pigmentarii, Magi, Arioli, Necromantici, sagæ seu lamiæ, &c. legis Corneliæ pœna tenentur.*

SUCCEDIT tertia publici judicii species, homicidium scilicet: quod lege Cornelia de sicariis (quā † Lucius 1
Cornelius Sylla tulit, *l.2.§.capta, 32. vers. deinde Cornelius, ff. de orig. jur.*) punitur. Dicitur autem lex ista vulgo brevitatis causa, de sicariis, *ut tit. C. ad l. Cornel. de sicariis, l.4. ff. eod. d. l. 2. §. 32. vers. deinde Cornelius, ff. de orig. jur.* Sed plene dicitur, de sicariis & veneficiis sive veneficis, *l.1.3. & t.t. ff. ad l. Corn. de sicar. & veneficiis.* Atq; ita hic quoq; prius de sicariis, postea in vers. *eadem lege, &c.* de veneficis agitur. Cæterum † cum verbo- 2
rū prior, rerū vero posterior sive potior sit interpretatio & cognitio, *l.1. ff. de reb. cred. si cert. pet. Oldēdorp. class. 4. act. 24. circa princ.* materię hujus Etymologiā pręmittere non inconveniēs erit. Sicarii † 3
igitur denominati sunt a sica: quod genus gladii brevioris est, quasi *seca* a secā-do dictum. Hinc abusive, qui cædem

4 quocunque telo commiserunt, *sicarii* † vocantur, *ut scribit Quintil. lib. 10. c. 1. Hotoman. & Borcholt in hoc §. VVesenbec. in paratit. ff. ad l. Cornel. de sicar. num. 3. Azo in*
5 *summa C. eod. tit. n. 1.* Telum † autem nõ tantum significat, quod ab arcu mittitur; sed & omne id, quod manu cujusq; jacitur, sive lapis fuerit, sive lignum, sive ferrum, *hoc §. nostro.* Cui consentit *l. si calvitur, 233. §. telum, ff. de verb. signif. l. penult. §. 1. ff. ad l. Iul. de vi publ. l. si pignore, 54. §. 2. vers. teli, ff. de furt. Paul. lib. 5. sent.*
6 *t. 23. §. qui telum, in fine.* Porro † homicidium ab homine cædẽdo appellatum, est quælibet personæ exanimatio violenter facta, qua anima a corpore separatur, *Bald. in l. qua actione, 7. §. 1. ff. ad l. Aquil. per l. item Mela, 11. §. Celsus, ff. d. tit. eumq; sequuntur VVesenbec. in Parat. ff. ad l. Corn. de sicar. nu. 4. & Althusius lib. 1. Iuris Rom. c. 55.* Vel (ut brevius describamus) homicidium est violenta vitæ hominis
7 ademptio. Hominem † intelligimus cujuscunq; ætatis, sexus, conditionis, *l. 1. § 2. ff. ad l. Corn. de sicar. l. penult. C. eod. l. inde Neratius, 23. §. si dolo, 9. ff. ad l. Aquil.*

Omnes

Omnes enim ad imaginem Dei creati sunt, qui omnibus communem vitam & naturam dedit. *l. hos accusare, 12. in fi. ff. de accusat.* Itaq; non ille duntaxat homicidii reus est, qui adultum, qui masculum, qui liberum, interemit: sed & qui infanti, qui fœminæ, qui servo etiam proprio vitam eripit. *Genes. cap. 9. Exod. 20. & 21. Num. 35. d. l. 1. §. 2. l. circumcidere, §. 1. & 2. ff. ad l. Cornel. de sicar. d. l. pen. C. eod.* Appellatione siquidem † hominis 8
tam fœminę & infantes, quam mares & adulti continentur, *d. l. pen. l. 1. ibique late & eleganter Gœddæus num. 22. & seqq. l. hominis, 152. l. pronunciatio, 195. ff. de verbor. signif. l. 3. §. 1. ff. de libero hom. exhiben. l. 3. §. 1. ff. unde legitimi, l. 1. §. generaliter, ff. de legat. præstand. l. omnes omnino, 6. C. de agric. & censit. Cuiac. lib. 6. obs. c. 21.*

Hinc illa dubitationis plena examinanda occurrit quæstio: *an is † sit homi-* 9
cida, adeoque ordinaria homicidii pœna dignus, qui partum abegit, vel in causa fuit, ut mulier abortum faceret? Et (non obstante aliorum, maxime vero Menochii erronea opinione *lib. 2. de arbitr. judic. quæst.*

 cent. 4.

cent. 4. cas. 357.) cum communi Doctorum schola dicendum est: fœtum jam formatum sive animatum abigentem, ordinaria homicidii pœna plectẽdum, *l. si quis, 38. §. qui abortionis, & l. Cicero, 39. ff. de pœn.* nondum vero formatum pellentem, extra ordinem arbitrio judicis puniendum esse, *l. si mulierem, 8. ff. ad l. Cornel. de sicar. l. Divus Severus, 4. ff. de extraordin. criminib.* Ejusque ratio non obscura est: Quisquis enim hominem interficit, homicida est, pœnaq; homicidii ordinaria tenetur, *hoc §. nostro, l. 1. & passim. ff. ad l. Cornel. de sicar.* At qui partũ seu fœtum animam habentem interimit, hominem occidit. Ergo merito ei pœna homicidii ordinaria infligitur. Atque distinctio isthæc non solum Juri divino & Canonico consentanea videtur, *Exo. 21. vers. 22. & 23. c. sicut femina. c. Moises, 32. q. 2. c. sicut ex literarum, 20. ex. de homici.* verum etiam usu & nova Caroli V. constitutione criminali cõprobatur, *art. 131. & 133. Damhoud. in praxi rer. crim. c. 74. n. 9. & seqq. Plaça in Epit. delict. lib. 1. c. 26. n. 8. Covar. in Clem. si furiosus, p. 2. §. 3. n. 1.*

n.1.de homic.& lib.2 variа.resol.c.20.n.10. Gomez.tom.3.var.resol.c.3.n.32. Cuiac.obs. lib.19.c.9.VVesenb.in Para.ff.de extraor.cri. & ff.ad l.Corn.de sic.n.7.Decia. in tract.cri. lib.9.c.8.n.13. & novissime Adelbertus Burchard.in appendice ad Commentar. Valentini Voltzii in tit.ff.ad l.Cornel. de sicar.n.99. & seqq. Nec quicquam movet, quod in legibus quibusdam generaliter & indistincte scriptum est: eum, qui abortioni causã dedit, exilii vel relegationis pœna afficiendum, *ut d.l.si mulierem, 8.D.ad l.Corne.de sic.& d.l.divus, 4. D.de extraor. crim.* Tametsi enim hæ, similesq; leges inter fœtũ animatum & inanimatũ non distinguant: cũ tamen ex aliis legib. hæc ipsa distinctio ꝑspicue satis colligi queat, eamq; prædicta ratio omnino admittat: nihil certe impedire debet, quo minus & nos eandẽ amplectamur. Hoc siquidẽ ipsum est, q̃ Paulus in præalleg. *l. si quis, 38.§.qui abortionis, D. de pœnis,* ait: (*Quod si eo mulier, aut homo perierit, summo supplicio afficiũtur*) ꝑ hominẽ nihil aliud, q̃ fœtum jã animatũ intelligens. Quanto aũt tẽpore † fœtus in utero materno 10

animam

animam accipiat vel formetur, similiter dubium & controversum est? Alii namq; formando fœtui 35. alii 45. alii 50. movendo, alii 70. alii 76. alii 90. alii centum: perficiendo, alii 210. alii 300. dies tribuerunt: alii aliter hanc rem definierunt; *ut videre est post alios ex Damhouderio d.c.74. num. 15. Chassenæo in consuetud. Burgund. in Rubr. Des enfans, §.4. vers. En aage suffisant, n. 14. Gothofredo ad d.l. Cicero, 39. ff. de pœn. & P. Gregorio Thol. lib. 36. syntagm. jur. univers. cap. 15. nu. 18.* Sed in hac Interpretum dissensione, eorum placet sententia, qui quæstionem istam Physicis & Medicis, quorum judicium in rebus ad ipsos pertinentibus Jurecōsulti minime refugiunt. *l. septimo mense, 12 ff. de stat. hom. l. 3. §. ult. ff. de suis & legit.* discutiendam relinquunt.

11 Homicidium non inepte in † *verum* & *quasi* dividitur. Verum aut est voluntarium sive spōtaneum, aut casuale seu involuntarium, *VVesenbec. in Parat. ff. ad l. Cornel. de sicar. n. 5. & 15. Althus. d. lib. 1. juris Rom. c. 55. Vulteius lib. 1. Iurispr. Rom. c. 48. n. 10. & 12.* Voluntarium rursus aut

plane

plane voluntarium eſt ac doloſum, aut
quodammodo coactum ſeu neceſſariũ,
VVeſenb.d.nu.5. Plane † voluntarium ap- 12
pellamus, quod dolo malo & animo de-
liberato, atq; ad hoc ipſum ut homo oc-
cidatur, admittitur, *Vulteius & VVeſenb.*
locis modo citatis. Hoc igitur qui perpe-
trant, id eſt, qui conſulto & dolo malo
hominem jugulant: dubium non eſt ul-
lum, quin lege Cornelia teneantur, *l.*
penult.ff.ad l.Cornel.de ſicar. Doli † autem 13
mali appellatione in l. Cornelia dolus
tantum verus & merus, non fictus, neq;
etiam lata culpa per aliquam interpre-
tationem comprehẽditur. Etenim ne-
mini obſcurum eſt; † in pœnalibus & 14
criminalibus cauſis interpretationem
non producendam, ſed coanguſtandã,
ipſaq; verba proprie, & non abuſive, ve-
re & non ficte accipienda eſſe, *l. in lege*
Cornelia, 7.ff.eod.c.ſtatutum, 22.de elect. in
6.c.odia, 15.& c.in pœnis, 49. de regu.jur. in
6.facit l. Arrianus, 47.D.de obligat.& act.
l.perſpiciendum, 11.& l.penult. D. de pœn. l.
factum, 155. in fine, D. de reg.jur. Unde a
Doctoribus pleriſque traditum eſt: ſta-
tuta † homicidæ pœnam ultimi ſuppli- 15
cii im-

cii imponētia, etiamsi generalibus verbis fuerint concepta, intelligi debere solummodo de homicidio, dolo malo, non culpa casuve fortuito commisso.
16 Et recte quidem. Nam omnia † statuta secundum jus cōmune declarāda sint, atque ita accipienda, ne vel rationi repugnēt, vel iniquitatem inducant, *arg. l. scire, 15. §. aliud, D. de excusat. tutor. l. Caesar, 15. D. de publican. l. 2. ibiq; glo. & Dd. C. de noxal. action. Clar. lib. 5 senten. §. fina. q. 84. in princ. Gomez. sup. allegato tom. 3. variar. resolut. c. 3. n. 15. Lanfranc. de Oriano in repetit. l. admonendi 31. D. de jurejur. Hippo. de Marsil. in sing. suo 630. nu. 2. & seq. Vasquius controvers. illustr. lib. 1. c. 36. n. 5. & 6. Gail lib. 2. obser. 33. nu. 4. & seq. Voltzius late & eleganter in d. Commentar. ad l. Corne. de sicar. c. 3. n. 6. & seqq. ubi num. 10. Salicetum, Baldum, Alexan. aliosq; contrariam opinionem approbantes citat.* Ex quibus omnibus manifestum evadit: si absque
17 † dolo malo vel occidendi animo homicidium admissum fuerit, ordinariam legis Corneliae poenam homicidae irrogari non posse, *d. l. 1. § divus, d. l. in lege, 7. D. ad*

D.ad l.Cornel.de sic.l.1.C.eo.l.si putator, 31. circa fi.ff.ad l.Aquil. Nec obstat *d. l.si quis, 38.§.qui abortionis,ff.de pœ.* ex qua liquet, ordinaria legis Corneliæ pœna, adeoq; ultimo supplicio puniri eum, qui sine dolo malo vel occidendi animo poculum amatorium cuidam propinavit, ex quo perierit. In hac siquidem lege tantum exceptio quędam superioris regulæ continetur. Exceptio hæc est: illum, qui aliquid perpetravit, ex quo scit frequenter mortem sequi solere, quamvis non fecerit necandi animo, tamen legis Corneliæ pœna ordinaria plectendum esse, contra regulam supra positam, quę vult, cessare pœnam istam, ubi animus occidendi defuerit. Atqui ex poculis amatoriis sępius mors cōtingere solet ei, qui ejusmodi pocula exhaurit. Isthæc quippe † pocula conficiuntur ex her- 18
bis venenatis, rebusq; aliis illicitis; quæ pro amore ut plurimum furorem conciliant, ac tandem mortem, juxta illud Ovidii *lib.2.de art.aman.*

Nec data profuerint pallentia philtra puellis:
Philtra nocēt animis, vimq; furoris habēt.

Itaq; qui philtrū seu poculū amato-
rium

rium porrexit, cum periculum facile
prænoſcere potuerit, resq; mali exem-
pli ſit: merito, morte ſecuta, ultimo ſup-
19 plicio afficitur. Neque dictæ † *l. ſi quis,*
38 §. qui abortionis, Dig. d. t. contradicit
Marcianus *in l. 3. §. adjectio, D. ad l. Corne.*
de ſicar. ubi illi, qui non dolo ſeu occi-
dendi animo, ſed ad conceptionẽ mu-
lieri poculum ſive medicamentum de-
dit, ex quo ea deceſſerit, neutiquam ul-
timi ſupplicii, verum relegationis tan-
tum pœna irrogatur. Nam cum diver-
ſæ utriuſque legis ſpecies ſint, diverſæq;
decidendi rationes: non immerito pœ-
næ quoque diverſæ conſtitutæ ſunt. Et
ſane *in d. §. qui abortionis*, agitur de pocu-
lo amatorio, quod cauſa rei illicitæ vel
conciliandi amoris propinatur. Hoc
cũ ex violentis ac venenatis pharmacis,
voluntatem & judicium hominis pror-
ſus perturbantibus & evertentibus cõ-
ficiatur, atque adeo propinans ſciat, vel
ſcire debeat, illud propter venenũ ad-
mixtum cum vitæ periculo cõjunctum
eſſe: non injuria mortis pœna vindica-
tur, ſi ex eo homo perierit, At *in d. l. 3. §.*
adjectio.

adjectio. tractatur de poculo, quod causa rei licitæ & adjuvandæ conceptionis, mulieri exhibetur. Hoc, cum ex materiis saluberrimis & vim generationis fortificantibus confici soleat: si ex eo præter solitum atq; propositum mulier extincta fuerit; nõ tam graviter, sed mitius, puta relegatione vel alia simili pœna extraordinaria puniendum est, *Didac. Covarruv. in d. Clemen. si furiosus, p. 2. in initio, n. 2. vers. interim, &c. Damhoud. in d. praxi rer. crim. c. 61. n. 88. Menoch. lib. 2. de arbitrar. jud. quæst. cent. 4. cas. 358. Gomez. d. tom. 3. resolut. cap. 3. nu. 33. Gregor. in syntagm. jur. univers. p. 3. lib. 34. cap. 12. num. 9. Burchard. in d. appen. ad Volzium, num. 105.*

Porro † homicidium dolo malo & 20
occidendi animo fuisse commissum, licet pluribus indiciis & conjecturis probari possit: *de quibus latissime Menochius d. lib. 2. cas. 361. Carer. in sua pract. crim. tit. de homicidio, §. homicidii autem, &c. Boss. tit. de inquisitione, n. 110. cum seqq. & tit. de homici. n. 36. & seqq. Clar. in §. homicidium, nu. 8. Hippo. de Mars. in l. 1. §. D. Hadrianus,*

n.20.& seqq.per istum textum, D. ad l. Cornel.de sicar.Felin. & Canonistæ communiter in c.significasti, 18.per eum text. ex.de homicidio,Gail.lib.2.obs.110.num.7.Mascard.de probat.conclus.97.98.& 864.aliiq; complures ab his relati : attamen ex istis præcipua censetur illa, quæ ex genere & qualitate armorum sumitur. Etenim qui gladio, vel ense, aliove instrumento ad faciendam cædem idoneo verberaverit: is indubitate voluntatem & animum occidendi habuisse intelligitur, *d.l.1.§. Divus, D.ad l. Cornel. de sicar.* Quod si vero

21 quis†gladium non strinxerit,eoque percusserit: sed clavi, cucuma, lapide, pugno,baculo, fuste, ligone, virgis, loris, similive instrumenti genere, ad hominis occisionem verisimiliter non apto, usus fuerit, & aliquem sive ex proposito,sive in rixa percusserit, adeoque occiderit: cõmunior & humanior sententia est, animum occidendi illum nõ habuisse,ac proinde non ordinariæ,sed extraordinariæ homicidii pœnæ arbitrio judicis subjciendum esse,*d.l.1.§.Divus,ff.eo, l.1.& l.eum qui,5.C.d.t.d.c.significasti,*

ficasti, 18. in fine, ex. de homicidio, l. omne delictum, 6. §. si quis, ff. de re militari, l. un. C. de emendat. servor. Bald. cons. 136. lib. 2 & in l. sola, 4. C. de testib. Aretin. cons. 80. & 146. Dec. cons. 9. Alciat. l. b. 1. Dispunct. cap. 17. Molin. ad Alexand. consil. 15. lib. 1. Carer. in d. pract. crim. titu. de homicid. num. 22. Clar. in d. §. homicidium, n. 5. Mascard. d. conclus. 864. num. 4. ubi allegationum sylvam intueri licebit. Unde Gomez. præfato *c. 3. num. 17.* & ipsius asseclę minime sunt audiēdi, qui audacter contendunt; textum *in d. l. 1. §. Divus, ff. ad l. Corne. de sicar.* de eo solummodo casu esse accipiendum, quo quispiam alterum non ex proposito sed in rixa, atque ex nimia animi commotione percussit. Jurisconsultus enim ibi rixæ idcirco meminit: ut ostenderet evidentius, percutienti animum occidendi nō adfuisse. Interim si ex aliis quoque circumstantiis, quantumvis nulla interveniente rixa, colligi queat, sine occidendi animo percussionem factam esse: Jureconsultus non obscure innuit, idem omnino statuendum, pœnamq;

percussori leniendam esse. Cæterum in præsenti disquisitione is, qui baculo, ligno, vel consimili instrumento, ad occidendum secundum communiter accidentia minus accommodato, alium verberavit, etiamsi extra rixam id fecerit: occidendi animo caruisse præsumitur, *præalleg. c. significasti, 18. in fi. ex. de homicid.* Præterea nihil facit in cõtrarium hic §. noster, ubi habetur, homicidam teneri pœna mortis, sive cum gladio, sive cum ligno, vel lapide, vel alio quocunq; teli genere homicidium perpetraverit. Quandoquidem id (ut ipse Justinianus explicat) de eo exaudiendum est, qui hominis occidendi causa cũ telo ambulaverit, hoc est, animum & volũtatem occidẽdi habuerit. Nam quoties in aliquo juris loco disponitur, ordinariam legis Corneliæ pœnam infligendam esse: semper præsupponẽdum est, occidendi animum præcessisse, sine quo pœnam illam sibi locum vindicare non posse, ex supra traditis abunde cõstat, *d. l. 1. §. Divus, d. l. in lege, 7. ff. ad l. Cornel. de sicar. d. l. 1. C. eodem.* Pariter non obsistit

obſiſtit *l. quoniam* † *multa, 6. C. ad l. Iul. de* 22
vi publ. ubi is, qui homines coegit, ut per vim alterius poſſeſſionem occuparet, ultimo ſupplicio afficitur, ſi ex eo tumultu, quē excitauit, aliquis ex parte vim inferentium, vel poſſeſſionem defendentium interfectus fuerit. Jam vero iſte, qui congregavit homines ad alterius poſſeſſionem occupandam, animum occidendi non habuit: & nihilominus tamen ultimum ſupplicium ſubire cogitur, ſi occaſione illius conflictus ſive tumultus, quem movit, vitā quiſpiam ſuam amiſerit: eo quod cauſam cædi dediſſe reputetur. Ergo in propoſito quoq; caſu qui alium aggreſſus eſt armis levioribus, quorum ratione non videtur necādi voluntatem habuiſſe, ultimi ſupplicii pœna plectendus eſt: quod occaſionē & cauſam morti præbuerit. Lex (inquam) iſthæc non obſiſtit. Etenim primo in ea non ideo violento occupatori, quod occaſionem cædi dederit, ſed propter alia delicta ſimul cōcurrentia ultimum ſupplicium irrogatur. Neque enim cauſam tantum

morti dederat, quod ipſum per ſe crimen eſt; ſed vim etiam publicam commiſerat, dum congregatis hominibus armatis vim intulerat poſſeſſori. Hæcq; reſponſio ex principio iſtius legis probatur, illis verbis: *quoniam multa facinora ſub uno violentiæ nomine continentur, &c.* Deinde in eadem lege violentus invaſor ob illam etiam circumſtantiam punitur acrius, quod fecit aliquid, ex quo ut plurimum & ſecundum communiter accidentia, cædes & homicidia enaſci ſolent, ut luculenter ex ipſis textus verbis apparet, ibi, *verbera cædesq; crebro deteguntur admiſſæ, &c.* Siquidē ut quotidiana teſtatur experientia, rariſſime quis alium ſine cæde & ſanguine, per vim poſſeſſione ſua expellit. At vero in propoſita quæſtione is, qui levioribus armis, & ad occiſionem parum idoneis uſus eſt, non tale quid fecit, ex quo ut plurimum homicidia emergere ſolent. Quamobrem non mortis pœna afficiendus eſt: quemadmodū ille afficitur, qui coegit homines ad vim poſſeſſori inferendam, ſi cędes ex ea re ſecuta fuerit.

rit. Similiter nõ adverſatur *l. ſi ſervus, 27. §. ſi quis inſulam, D. ad l. Aquil.* in cujus legis ſpecie aliquis habuit animum exurendi duntaxat vnam inſulam: & tamen nihilominus lege Aquilia tenetur, ſi & altera vicini inſula incendio perierit. Igitur is quoque, qui animum tantum habuit verberandi ſive percutiendi, ultimi ſupplicii pœnæ ſubjugandus eſt, ſi ex percuſſione iſta mors fuerit inſecuta. Namque reſpondetur, incẽdiarium *in d. l. 27.* propterea teneri etiam ob incẽdium in vicina inſula exortum, quod in l. Aquilia † non dolus tantũ, ſed cul- 23
pa etiam (in qua ille reſpectu vicinæ inſulæ fuit conſtitutus) & quidem leviſſima vindicetur, *l. in lege, 44. D. ad l. Aquil.* Dum enim dolo incendit unam inſulam, facile colligere potuit, ignem ad vicini quoq; inſulã perventurum: & ſic hujus inſulæ ratione in magna culpa fuit. Nos autem hic agimus de pœna legis Cornelię ordinaria: ad quam non ſufficit, culpã eſſe admiſſam: ſed dolus malus & animus occidendi requiritur, ut ſupra copioſe demõſtravimus, Reliqua

argumenta, quæ veriori nostræ sententiæ a Gomezio opponuntur, sine ullo negocio ex his, quæ allata sunt, refutari possunt.

Cæterum hoc loco diligenter admonendi sumus: præfatam conjecturam
24 † sive præsumptionem ex baculi, clauę, hastæ, fustis, aut similis instrumẽti percussione emergentem, æque ut quamvis aliam, aliarum præsumptionum pugnantium concursu elidi infirmarique posse. Hinc accidere solet; ut, si quis baculo vel hasta caput, tanquam nobilissimã partem hominis percusserit, eumq; occiderit, animum occidendi habuisse præsumatur: quamvis prima facie illa, quæ ex instrumẽti genere resultat, præsumptio omnino refragari videatur, *d. c. significasti, 18. ibiq. omnes Canonistæ, ex. de homicid. Ange. & Hippol. de Marsil. in d. l. 1. D. ad l. Cornel. de sicar. Ludovic. Carer. in pract. crim. §. homicidii species, nu. 31. & 32. Everhard. in Topic. loc. a commun. accid. nu. 4. Mascard. prædicta conclus. 864. num. 8.*
25 *volum. 2.* Sed & huic ipsi † præsumptioni, quæ ex capitis baculo facta percus-

percussione provenit; aliæ & contrariæ opponi solent & possunt præsumptiones: veluti si mulier quædam, cum haberet gladium, ensem, aliudve instrumentum ad occidendum magis aptum, illo tamen omisso baculum arripuerit, eoque caput ancillę suę appetierit, pulsaverit, sicque occiderit. Item si, cum cadentem videret a se verberatam ancillam vehementer indoluerit; & tam verbis, quam gestibus se ita exhibuerit; ut facile appareret, eam animo interficiendi penitus vacasse, dum jacentem erigere, & aspersa aqua, aliisque remediis adhibitis sublevare & juvare conata est. Per has certe similesque conjecturas, præsumptio de percussione capitis recte infringitur: & proinde mulier ista ab ordinaria legis Corneliæ pœna absolvenda erit, atque extra ordinem punienda. *Sed de his & aliis præsumptionibus videatur Thomas Grammat. voto 23. Clarus d. §. homicidium, nu. 5. Mascard. conclus. 97. num. 27. & Voltzius in Commentar. ad l. Cornel. de sicar. cap. 4. num. 54. & seqq.* Ex quibus † ita explanatis mani- 26

feste perspicitur: nihil ea de re, cum in sola æquitate consistat, in perpetuum & in universum definiri posse: sed rem omnem providi ac sapientis judicis arbitrio committendam: qui omnibus studiose pervestigatis & inspectis circumstantiis, quid in singulis casibus aliquando emergentibus fieri aut non fieri oporteat, judicare & statuere poterit.

Plane ut quis pro homicida habea-
27 tur, nihil interest, utrum † occidat ipse, an mortis causam dolo malo præbeat, *l. nihil, 15. ff. ad l. Cornel. de sicar.* Quocir-
28 ca Magistrum † vel judicem, qui pecunia corruptus, aut alias dolo malo fieri curavit, ut quis innocens falsis convictus testibus ultimo supplicio afficeretur, legis Corneliæ pœnæ subjacere recte traditum est, *l. 1. in princ. &* §. 1. *& l.*
29 *4. in princ. ff. eod.* Quemadmodum † & is ceu sicarius non immerito tenetur, qui alteri mandavit, ut homicidium committeret, *d. l. nihil, 15. §. 1. ff. d. t. l. non solum, 11. §. si mandatū, ff. de injur. l. non ideo, 5. C. de accusat. Paul. lib. 5. sentent. ti. 23.*

Clar.

Clar. d. §. homicidium, num. 12. Wesenb. in Paratit. ff. ad l. Cornel. de sicar. num. 13. Ejusque expedita ratio est: quoniam quod † quis per alium facit, per seipsum facere censetur, *cap. qui facit, 72. de reg. jur. in 6. l. is damnum, 169. & ibi Dec. ff. de reg. jur.* 30

Sed hoc loci anfractuosa se offert quæstio: *num is, qui † mandavit alicui, ut alterum vulneraret tantum, facta illi expresse inhibitione, ne eundem occideret, ordinaria l. Corneliæ pœna plectendus sit, si mandatarius limites mandati transiliens illum occiderit?* Et quidem affirmativam sententiam magni Jureconsulti, iique numero non pauci, intrepide defendunt, *Jul. Clar. lib. 5. sent. §. fin. q. 89. nu. 5. Bartholomæus Veronensis cons. 34. Cæpol. consil. 34. Gomez. tom. 3. variar. resol. c. 3. n. 18. Bossius tit. de mandato ad homicidium, n. 10. Menoch. de arbitr. jud. quæst. lib. 2. cent. 4. cas. 352. n. 2. Decian. in tractat. crim. lib. 9. c. 36. n. 11. & novissime Voltzius in præalleg. Comment. ad l. Cornel. de sicar. cap. 6. num. 28. ibique Burchard. in append. num. 84. & seqq.* Verum contrariam sententiam 31

quod

quod nimirum ordinaria pœna mandator ſit eximendus, & extra ordinem coercendus, praviſſimi etiam Auctores probarunt, *Decius conſ. 234. & conſ. 482. Hippol. de Marſil. conſil. 7. num. 54. & conſil. 67. & ſing. 176. Carer. pract. crim. tit. de homicidio, §. circa, nu. 73. Covarruv. in Clement. ſi furioſus, de homicid. part. 2. §. 1. num. 3. Romulejus de homicid. p. 2. num. 293. & ſeqq. Fachineus lib. 1. controverſiar. jur. cap. 36. aliique nonnulli ab his adducti.* Quorum aſſertioni, utpote tutiori ac benigniori, & nos omnino ſubſcribendum cenſemus, his potiſſimum permoti rationibus. Primum enim qui-
32 cunque verum † occidendi animum non habuit, pœna homicidii non eſt afficiendus. *l. 1. §. Divus, ff. ad l. Cornel. de ſicar.* In propoſito autem mandator non habuit animum & voluntatem directam occidendi. Etenim dum occiſionem diſerte prohibuit, mandaſſe intelligitur vulnus leve infligi, non lethale; non in capite, ſed in aliqua corporis parte, mortis periculo minus obnoxia; non gladio ad necandum accommodato,

dato, sed alio quopiam instrumento. Deinde, si tali mandatori ordinaria pœna esset infligenda: id non aliam fieret ob causam, nisi quia cogitare debuerat; ex vulnere, quod infligendum mandavit, mortem sequi potuisse, *ut traditur in cap. ult. de homicid. in 6.* Atqui hanc non sufficientem esse causam, ut ille homicidii pœna teneatur, inde patet, quod non in dolo fuit, sed in culpa tantum: quæ nequaquam sufficit, ut pœnæ legis † Corneliæ ordinariæ 33
locus relinquatur, *l. in lege, 7. ff. ad l. Cornel. de sicar. l. cum, qui. 5. C. eod.* Tum etiam huc facit *l. 3. §. adjectio, vers. sed ex senatusconsulto, ff. d. t.* dum ibi scriptum extat, jussam fuisse relegari eam, quæ non quidem malo animo, sed malo exemplo medicamentum ad cōceptionem dederat, ex quo ea, quæ acceperat, decesserit. Huic ita corroboratæ sententiæ primo non obstat, quod mandās in nostro casu mortis causam præbuerit: propterea quod nisi ipse jussisset vulnerari, cædes ista nunquam insecuta fuisset. Jam autem supra dictum

est,

est, nihil interesse, occidat quis, an causã mortis præbeat, *d.l.nihil,15 ff.eo.* Hoc inquam, nõ obstat. Nã illud verũ est & pcedit, quãdo quis mortis causam præbuit directe, immediate, doloq; malo: sec⁹, si ex culpa, vel indirecte, ut in quæstione nostra, *d.l.7 ff.d.t* Secundo nihil
34 ad rẽ pertinet: quod, cũ † mandatarius puniatur, *d.l.non ideo, 5. C.de accus. l.1. §. quoties, 13. ff.de vi, & de vi armat. l.3. §.1 ff. ad l.Iul.de vi privat.* multo magis puniẽdus videatur ipse mandãs, cujus instinctu ille ad cædem perpetrandã accessit. Quandoquidẽ mandatarius ideo tenetur, quod mãdato obsecutus manũ admoverit, illudq; transgressus ipso facto hominem necaverit. Mãdator vero nihil ejusce modi fecit, sed hominem tantum vulnerari, non trucidari jussit: proindeque nequaquam eadem pœna cum mãdatario afficiendus est. Tertio non
35 † refragatur *l quoniam multa, 6. C. ad l. Iul.de vi pub.* ex qua colligitur; eum, qui facit aliquid, ex quo cogitare potest cędem sequi posse, quamvis id non fecerit cædis perpetrandæ gratia, tamen ultimo

timo ſupplicio puniendum eſſe, ſi homicidium inde naſcatur. Jam vero ex vulneribus cædem ſequi poſſe, & frequenter etiam ſolere, facile quivis cogitare poteſt. Dupliciter namque reſpondetur, ſicuti etiam ſuperius ad eandem legem, ſed in alia facti ſpecie, eſt reſponſum: primo quidem, quod ibi non propter homicidium tantum, quod ex conflictu excitato ſecutum eſt, ſed ob alia gravia facinora, quæ cum homicidio concurrebant, ultimo ſupplicio eſt mulctatus, qui vim facere tentavit. At hic de uno ſolummodo crimine homicidii agitur: quod cum per mandatarium commiſſum fuerit contra voluntatem & prohibitionem expreſſam mandatoris: hujus profecto reſpectu, ordinaria legis Cornel. pœna non erit coercendum. Deinde in caſu legis iſtius damnatus capitis admiſit aliquid, ex quo utplurimum & frequenter homicidia ſequi ſolent: atque ita propemodum in homicidia, quæ emergunt, conſenſiſſe videtur, ut ex ipſo textu liquet. At vero

in

in noſtra quæſtione nihil ejuſmodi a mandante factum eſt, ex quo juxta cõmuniter accidentia homicidia naſcuntur. Falſum enim eſt, quod affirmatur a quibuſdam, ex verberibus atque vulneribus frequenter cædem ſequi ſolere: cum (atteſtante, rerum magiſtra, experientia) percuſſiones frequentiſſime abſque ullis homicidiis inde promanantibus fiant. Quarto, non reſiſtit, d. cap. ult. *de homicid. in 6.* ubi ſtatuitur, irregularitatem, quæ de jure Canonico
36 † ordinaria pœna eſt homicidii, incurrere mandantem aliquem vulnerari, licet expreſſe vetet, ne occidatur. Etſi enim ibidem mandator directam occidendi voluntatem non habuit: tamen in culpa aliqua, propter quam homicidium illud ſecutum eſt, fuit. Sufficit autem ad incurrendam ſive introdu-
37 cendam irregularitatem † ſola culpa, quæ cauſam morti dederit, *cap. tua nos, 19. de homicid.* Cæterum jure civili pœnæ homicidii ordinariæ locus non eſt, niſi quis occidendi animum habuerit: quandoquidem lata culpa, morti cauſam

ſam præbens, ordinaria pœna non vindicatur, *d. l. in lege, 7. ff. ad l. Corn. de ſicar. d. l. eum, qui, 5. C. eod. l. cum autem, 23. §. 2. ff de ædilit. edict.* Quamvis igitur in propoſito mandator in culpa fuerit, quod non pręviderit, ex vulnere ſive percuſſione mortem ſequi poſſe: cum tamen ab occidendi animo longe abfuerit: dicendum eſt, eum ab ordinaria pœna excuſandum eſſe. Quinto non adverſatur *cap. ſuſceptmus, 10. & c. ſicut ex literarum, 20. de homicidio*, ubi notatur, quod † danti operam rei illicitæ imputandum ſit, quod ex ea re ſequitur. Atqui mandator jubens aliquem ſauciari, operam dat rei illicitæ. Quare recte homicidium inde ſecutum ipſi imputatur, & conſequenter ordinaria pœna legis Corneliæ dignus judicatur. Non, inquam, adverſatur. Quia danti operam rei illicitæ imputatur quidē, quod ex ea re ſecutū eſt, ſi modo immediate atq; directe ſit ſecutum, de qua ſpecie adducta jam capitula loquuntur. Verum ſi aliquid non immediate & directe, ſed mediate vel indirecte, adeoque 38

ex causa extrinsecus superveniente, sequatur: id operã danti rei illicitæ minime imputandũ est. Sic ergo in casu præsenti cum homicidium nõ immediate ex eo vulnere sive percussione, quã fieri mãdator jusserat, sed ex graviori mãdatarii læsione, quam mandans occiso irrogandam neutiquam mandaverat, sit secutum: omnino concludendum est, ordinariam pœnam mandatori haudquaquam infligendam esse. Sexto & ultimo nihil movet *l. si quis aliquid, 38. §. qui abortionis, ff. de pœn.* Etenim responsio ad eam ex supradictis plana est, & facilis: quod videlicet ibi poculum amatorium, sive materia, ex qua illud cõponitur, veneno permixta alicui fuerit propinata, ex qua mors facilime & frequentissime oriri solet & potest. Ideoque cum res ista pessimi exẽpli sit, merito mortis pœna vindicatur. At longe aliud de nostro casu est pronunciandum, ubi ex percussione seu vulnere, quod quis infligendum mandavit, perraro mors sequi consuevit, ut ante expositum.

Sed

Sed & illud jam evidens est: eum, qui † quocunq; modo alteri in homi- 39
cidio patrando auxilium opemve tulerit, ultimo supplicio puniendum esse, *d.l.nihil interest,15.ff.ad l.Cornel.de sicar.* Quod tamen plerique Doctores de auxilio immediato & proximo, nō remoto accipiunt. Unde si quis auxilium nō proximum, sed saltem remotum præstiterit: hunc, cū minus deliquerit, quā ipse principalis, non eadē cum ipso, sed aliquanto mitiore pœna afficiendum scite concludunt. Pœna † siquidem cō- 40
mensurari debet delicto: & ubi major est culpa, ibi major quoq; debet infligi pœna, *l.miles,11.§.mulier,in fin.ff.ad l.Iul. de adult.l.Pedius,4.ff.de incend.ruin.naufrag.l.sancimus,22.C.de pœnis.* Verum de his, qui ope auxilioq; suo cædem promoverunt, videri poterit *Gomez.tom.3. variar.resol.c.3.n.48.& seqq.Clar.l.5.sent. §.fin.q.90.Gail li.1.de pace publ.c.1.n.43.& seqq.Menoch.de arbitr.jud.qu.lib.2.cent.4. cas.349.plurimiq; alii ab istis commemorati.*

Quid autē de illis sentiendū, qui nō † au- 41
xiliū, sed tantū consiliū homicidæ præbuerūt? Atq; eos, si modo ille, qui homicidium

commiſit, abſque conſilio iſto nunquam illud facturus fuiſſet, morte cum ipſo homicida principali eſſe mulctandos, crebrius obtinuit *l. 3. §. item is, verſ. itē qui auctor, & d. l. 15. ff. ad l. Corn. de ſicar. l. 1. §. incidit, ff. ad SC. Turpill. c. ſicut dignū, 6. §. qui vero, & §. clericos juncta gl. in verb. conſilium, cap. de cætero, 11. ibique gloſ. ex. de homicid. can. periculoſe, & can. noli, de pænitēt. Diſtinct. 1. can. ſi quis viduam, Diſtinct. 50. Decius in l. conſilii, 47. num. 4. ibiq; Cagnol. num. 6. ff. de reg. jur. Damhoud. pract. crim. cap. 70. num. 5. Covarruv. Clement. 1. de homicid. part. 2. §. 2. n. 1. Menoch. d. lib. 2. caſ. 351. n. 17. ubi Baldum, Iaſonē, Angelum, Corneum, alioſq; ſententiæ hujus Auctores refert. Quibus noviter accedit Burchardus in d. appendice ad Valtz. num. 76. & ſeq. & Petreus in theſaur. controverſar. concluſ. crim. concl. 127.*

Cæterum hic & illa non prætereūda
42 eſt quæſtio: † *an qui liberos exponunt, legis Corneliæ pœna teneantur?* Et, cum nō animo necandi, ſed potius conciliandæ a prætereūtibus miſericordiæ cauſa pleriq; infantes exponant, quā ipſi miſericordiam

cordiam non habent, *l. necare, 4. in fin. ff. de agnoscend. & alend. liber.* utiq; verius est, illos extra ordinẽ affligendos esse, *l. 2. ubi gl. & Dd. C. de infantib. exposit.* Nisi dolo malo in locum solitarium, & a cõspectu hominum remotum, infantes, præsertim sanguinolentes, id est, recẽs natos abiiciant, ubi inedia consumantur. Tunc enim merito legis Corneliæ pœna, maxime eventu secuto, plectuntur: cum mortis causam propinquam præbere censeantur. *Bartol. in d. l. 4. in f. ff. de agnoscend. liber. d. l. nihil, 15. cum ibi notatis, ff. ad l. Cornel. de sicar. & ibidem in Paratit. VVesenb. num. 14. Ordinatio crim. Caroli V. artic. 132.*

Quomodo vero homicidium, a pluribus
† *commissum puniendum sit*, non parum 43
difficilis disputatio est? Nos ad planiorem ejus explicationem casus aliquot, eosque præcipuos, recensebimus. Primus est: cum plures deliberato & communicato consilio, & ex proposito aliquem interfecerunt, atque ignoratur, quis vulnus lethale intulerit: tunc absolute dicendum est, omnes tanquam

 ho-

homicidas, ordinariæ legis Corneliæ pœnæ ſubiiciẽdos eſſe: eo quod omnes occidendi animum habuerint, *l.1.§. Divus, ff. ad l. Corn. de ſic.* Ad cujus ſentẽtiæ confirmationẽ multum confert *l. fin. ff. eod. t.* ubi notatur, judicẽ ita demum uniuſcujuſq; ictum contemplari oportere ad ordinariam pœnam infligẽdam, ſi in rixa percuſſus homo perierit. Ergo a contrario ſenſu, ſi non in rixa, fortuito ſcilicet oborta, ſed in tumultu animo deliberato dataq; opera excitato, a pluribus homicidium fuerit patratum: non ſpectandum erit, ad pœnam ordinariam indicendam, cujus ictu homo interemptus fuerit, ſed ſimpliciter & indiſtincte omnes pœna iſta tenebuntur. Eodem quoque valde pertinet ſæpius allegata *l. nihil intereſt, 15. ff. d. t.* ex qua evincitur: eum, qui cauſam mortis ex propoſito doloque malo præbet, æque ordinaria pœna, ac ipſum homicidam plectendum eſſe. Nunc vero omnes, quotquot aliquem occidendi animo aggreſſi ſunt, cauſam mortis præbuerunt. Siquidem aſſiſten-
tia

tia sua homicidam audaciorem, & ecõtra ipsum occisum timidiorem reddiderunt. Adhæc eandem sententiam dilucide approbat Constitutio criminalis Caroli V. *art. 148. in princ.* Nec quicquam ei derogat *l. absentem, 5. ff. de pœnis*, ibi cum dicatur, † satius esse, impunitum relinqui facinus nocentis, quam innocentem damnare; quidam inde colligunt, cum non constet in nostro casu, quis occiderit, non esse cuiquam ordinariam pœnam irrogandam, ne innocentes condemnentur. Quoniam respondetur, neminem ex illis innocentem, sed omnes nocentes esse: cum, licet non omnes ipso facto vulnus mortiferum inflixerint, inferentem tamen adjuverint, adeoque causam mortis dolo malo præbuerint: quod idem est, ac si omnes ipsi occidissent, *d. l. 15. ff. ad l. Cornel. de sicar.* Item non obstat, quod obiicitur, neminẽ † ex præsumptionib⁹ ad mortis pœnam esse damnandum, *l. ult. C. de probationib. c. afferte mihi, 2. ibiq. Canonistæ, de præsumpt.* Nã in nostra specie nemo ex 44 45

præſumptionibus damnatur: ſed potius propterea ultimo ſupplicio omnes afficiuntur, quod certum ſit & indubitatum; omnes, quotquot ſunt, occidendi animo mortis cauſam dediſſe, *per ſupra adducta.* Atque hanc, utpote veriorem, ac frequentiori Doctorum calculo receptam ſententiam tenent, *Jul. Clar. lib. 5. ſentent. §. homicidium, n. 37. verſ tu igitur pro veriori reſolutione, &c. Roland. a valle conſ. 63. num. 17. vol. 2. Romul. de homicidio, p. 3. num. 324. Covarruv. in Clement. ſi furioſus, p. 2. §. 2. num. 3. Menoch. de arbitrar. judic. quaſt. lib. 2. cent. 4. caſ. 362. num. 25. Gail lib. 2. obſerv. practic. obſerv. 109. num. 10. & ſeq. & infiniti alii ab his citati. Quibus adiiciendus eſt Eberhard. Speckhan cent. 1. quæſtion. jur. q. 42. num. 2. & ſeq. Ioachim. a Beuſt ad l. admonendi, ff. de jurejur. pag. 535. circa finem, & Burchard. in præfata append. ad Voltz. num. 54.*

46 Secundus caſus eſt; quando † citra deliberationem & occidendi animum plures convenerũt; & in turba vel rixa caſu exorta unicum vulnus eſt illatum, ex quo vulneratus deceſſit; nec apparet,

ret, quis illorum inflixerit. Hoc casu isti omnes puniuntur, non tamen ordinaria, sed tantum extraordinaria homicidii pœna, arbitrio judicis imponenda. *Decius in l. favorabiliores. 125. n. 6. D. de reg. jur. Bossius in tract. causar. criminal. tit. de homici. n. 26. Marsil. in l. 1. in prin. n. 90. & in l. ult. n. 5. D. ad l. Cornel. de sicar. Idem consil. 24. n. 6. & cons. 43. n. 29. Covarruv. d. §. 2. n. 5. Menoch. d. cas. 362. n. 19. Tiraquell. in tract. de pœn. caus. 63. & Clarus in d. §. homicidium, nu. 38. ubi hanc opinionem communem asserit, ex mente Parisii cons. 148. nu. 3. lib. 4.* Eaq; inprimis probatur ex ratione dictæ l. *absentem, 5. D. de pœn.* quæ suadet melius esse, nocentem impunitum relinquere, quam innocentem condemnare. Posset autem in hac facti specie is, qui innocens est, nullamq; occidendi volūtatem habuit, puniri loco illius, qui vere occidit. Eidē suffragatur quoque *d. l. ult. D. ad l. Cornel. de sicar.* ubi habetur, si plures in rixa quempiam interfecerint, investigādum esse, cuius ictus lethale vulnus intulerit: ut videlicet sic sciri possit, cui ordinaria pœna legis

Corneliæ irrogari debeat. Cum ergo nostro in casu scire non possimus, quisnam in rixa ista vulnus mortale inflixerit: necessario sequitur, neminem ordinaria pœna affligendũ esse. Nec contrariatur *l. item Mela*, *11. §. sed si plures*, *& l. ita vulneratus*, *51 §. 1. ff. ad l. Aquil. cum simil.* in quibus dicitur, si plures † servum
47 percusserint, neq; notum sit, cujus ictu perierit, omnes de occiso teneri. Quãdoquidem loquuntur de legis Aquiliæ actione civiliter intentata, pro damno ob servũ a plurib. pulsatum & occisum dato: ubi ex præsumptione habita cõtra eos, quilibet in solidum, ad damnum emendandum condemnatur. Nos vero hic agimus de lege Cornelia, quę nõ infligit pœnam mortis, nisi ei, qui ex proposito atque dolo malo (de quo in præsenti casu non constat) occiderit, *l. 1. §. Divus*, *l. in lege. 7. ff. ad l. Cornel. de sicar.* A
48 separatis † igitur sive diversis nulla fit illatio, *l. Papinianus*, *20. ff. de minorib. l. ult. ff. de calumniatorib.* Nec etiam resistit gl. *in d. l. fin. D. ad l. Cornel. de sicar.* quæ vult, omnes confligentes teneri & puniendos

dos

dos esse, si non appareat, cujus ictu vulneratus decesserit. Quoniam restringenda est, & accipienda de pœna tantum pecuniaria vel extraordinaria, nó vero ordinaria legis Corneliæ. Atque hunc genuinum verumq; glossæ istius esse intellectum ostendit *Roland. a Valle in prædicto consil. 63. volum. 2. nu. 16. quem refert & sequitur Speckhan in d. quæst. 42. num. 8.*

Tertius est casus; cum unus a plurib. in rixa subito contingenti † pluribus affectus vulneribus, occisus est: & cóstat, quod ex tot vulnerib. sit lethale, & quis illud intulerit. In hac equidem specie, ex communi omnium sententia pronunciandum est: eum solum, qui mortiferum inflixit vulnus, teneri de homicidio, cæteros de percussione sive vulneribus tantum, *d. l. item Mela, 11. §. sed si plures, ibi, & siquidem apparet, cujus ictu perierit, &c. D. ad l. Aquil. Covar. d. Clem. si furiosus, p. 2. §. 2. n. 3. vers. secúdus casus, de homic. Placa lib. 1. Epit. delic. c. 12. n. 5. Clarus in sup. allegato § homicidium, n. 41. Zasius lib. 2. singul. intellect. c. 6. num. 2. Sed dubitatur, nunquid* 49

nunquid is, qui vulnus lethale inflixit, ordinaria pœna mortis, an extra ordinem sit puniendus? Et probabilius est, eum extra ordinem castigandum esse, *ut docet Menoch. d. cas. 362. n. 4. per textum in d. l. 1. §. Divus Hadrianus ff. ad l. Cornel. de sicar.* ubi expressum est; eum, qui in rixa aliquẽ percussit, nõ præsumi occidendi animũ habuisse, proindeq; pœnam ipsi leniendam esse. Sed hoc quidem obtinet; dummodo ex instrumenti qualitate, aliisq; circumstantiis & conjecturis cõtrarium, nimirum animus occidendi doceri & deprehendi non possit. Nam si occidendi animus appareret: sine dubio ordinariæ pœnæ locus foret. *d. l. 1. §. Divus, ff. eo.* Exempli gratia: si in rixa quispiam adversarii sui caput gladio, ad occisionem hominis apto, vehemẽter percussisset, vel pugione eum perfodisset, vel globum in ipsum emisisset. His sane & similibus casibus ordinariam ille cogeretur subire pœnam. Illa namque præsumptio & conjectura, quæ ex rixa emergit, quod non habuerit animum occidendi, tollitur alia fortiori

tiori conjectura, quæ ducitur ex qualitate teli sive instrumenti, quo iste usus fuit: ex quo colligitur, propositum & voluntatem occidēdi indubitate illum habuisse: *ut supra fusius ostensum*.

Quartus sequitur casus: quando in rixa casuali plures plura vulnera vni impegerunt, quæ singula lethalia non fuerunt, sed omnia conjuncta mortem attulerunt. Quo casu omnes legis Corneliæ pœna plectendos esse, Doctores nostri consentientib. suffragiis tradunt: verum an pœna ista legis Corneliæ ordinaria esse debeat, vel extraordinaria, atque ita judici arbitraria, non conveniūt. Nos iis, qui extraordinariam pœnam imponendam statuunt, libenter (nisi forsan, ut in præcedenti casu dictum, armorum genus occidendi animū arguat) astipulamur, *d. l. 1. §. Divus, D. d. t.* Nec adversatur, quod omnes percusserint, & vulnerarint, & percussus ex his vulneribus mortem obierit, & ob id certum sit, omnes percussores eum occidisse; ac idcirco omnes ordinariæ pœnæ subjiciēdos esse. Etenim dicen-

dicendum, non certo conſtare, iſtos omnes occidiſſe: ſiquidem duorum forte percuſſio jam mortẽ attulerat, cum tertius & quartus manũ intulerunt. Ideoq; certo affirmari nequit: illũ ex tertii vel quarti vulneribus eſſe mortuum. *Et ita ad hanc objectionem reſpondet Menochius d.caſ.362.n.16.*

Quintus & ultimus caſus eſt: quando in turba vel rixa fortuito ſuborta plures plura vulnera lethalia alicui inflixerunt: ſed ignoratur, quis primum vulnus lethale intulerit, atq; ita per cõſequens quis occiderit. Hac ſpecie recepta concluſio eſt; omnes quidem de occiſo teneri, ſed propter incertitudinem non pœna ordinaria, ſed extra ordinem tantum, arbitrio judicis puniendos eſſe: eo quod in dubio melius eſt, nocentes abſolvere, quam innocentes condemnare, *d.l.abſentem, 5.D.de pœnis.*
50 & quod † incertitudo regulariter omnes actus & diſpoſitiones vitiat, *l.cum duo, 17.D.de in diem addict. Gail prædicto lib.2.obſ.109.n.2.* Jam vero in propoſito caſu non certo apparet, quis occiderit. Is ſiqui-

Is siquidem occidisse dicitur, qui primum vulnus lethale intulit: cæteri vero, qui deinde percusserunt, non hominem, sed cadaver potius percussisse videtur. Cum ergo incertum sit, quis eorum primus percusserit, & sic vere occiderit: omnes pœna arbitraria tenebuntur; *prout hanc sententiam eleganter defendit Menoch. sæpe allegato casu 362. nu. 18. ubi & nonnullos alios casus huic loco convenientes accurate examinat.* Atq; hæc de prima homicidii specie, videlicet homicidio plane voluntario sive doloso, sufficiant.

Coactum † seu necessarium homicidium est, quod non dolo, sed quodammodo coacte, hoc est, ob vitæ, corporis, honoris, facultatumque defensionem, vel propter aliam quamcunq; legitimã causam committitur, *VVesenb. in Parat. D. ad l. Cornel. de sicar. num. 21. Iul. Clar. lib. 5. sentent. §. homicidium, num. 24. & seqq.* Cum autem defensio † isthæc a jure naturali sit introducta, gentium approbata, civili confirmata: ipso meridie clarius est; eum, qui in dubio vitę discrimine constitutus, proprii defendendi corpo- 51 52

53 corporis † causa aggressorem suum e medio sustulerit, pœnam animadversionemq; ullam non mereri, *l ut vim, 3. D. de justit. & jur. l. itaq, 4. l. sed & si, 5. l. scientiam, 45. §. qui, cum aliter, D. ad l. Aquil. l. 1. §. vim vi, 27. ff. de vi & vi arm. l. 1. C. unde vi, l. 1. & 2. C. quand. lic. unic. sine jud. se vindic. l. furem, 9. D. ad l. Cornel. de sicar. l. 2. l. 3. & seqq. C. eo. c. 1. de pace tenen. & ejus violator. in usibus feudor. c. 2. & c. significasti, 18. §. quod si, vers. si vero, ex. de homic. ordinat. criminal. Caroli V. art. 139. & seq. præclare Cic. li. 1. offic. & in Ora. pro Milone.*

Nec sane quisquam primum aggres-
54 soris † ictum seu insultum expectare tenetur: sed, si viderit arma in se stringi, & insultantis animum probe cognoverit, resistere sibique prospicere in tempore potest, *d. l. sed & si, 5. in princip. ibi, ferro se petentem, ff. ad l. Aquil. d. l. 3. ibi, ad se venientem, l. 4. ibi, inferendæ cædis, C. ad l. Cornel. de sicar. d. l. 1. C. quando lic. unicuique sin. jud. se vindic.* ubi eleganter re-
55 scriptum extat: Melius esse, † occurrere in tempore, quam post exitũ & vulneratam causam vindicare, sive remedium

medium quærere. *Cui consentit l.ult.in fi. C.in quib.cauſ.in integr.reſt. neceſſ. non eſt. & d. ordinatio Carolina, artic. 140. circa finem.* Unde & illud tritum in ore omnium Proverbium: *Melius eſt prævenire, quam præveniri.* Ejusque ratio eſt: quia ſi primus ictus eſſet expectandus, aut excipiendus: eo vel trucidari atq; extingui, vel ſaltem ita tractari poſſet inſultatus; ut facultas defenſionis nulla ipſi reliqua foret: cum tamen omni jure corporis ſalutem defendere, † vimque im- 56
pendentem vi repellere atque propulſare liceat, *d.l.1.§.vim vi,l.3.§.qui armati, ibi, ſufficit terror armorum, D.de vi & vi arm.d.l.3.D.de juſtit.& jur. d.l.ſcientiam, 45.§.qui, cum aliter, D.ad l. Aquil.* Non autem ſe defendit, nec à ſe vim propulſat, qui eo uſq;, donec offendatur & vulneretur, expectat. Non obſtat *l.ſi ex plagis, 52.§.1. D. ad l. Aquil.* ubi Alfenus reſpondit, culpam penes eum, qui prior flagello percuſſit, recidere. Nam recte ibi hoc dicitur, propterea quod ille, qui prior percuſſit, in ſpecie iſtius legis auctor pugnæ & rixæ fuit. At in noſtro

casu nō is, qui primo ferit adversarium, causam percussionis atque delicti præbet, sed ipse adversarius, qui primus gladio evaginato truculenter alterum adoritur, eique vitam adimere conatur. Deinde objecta lex de fure fugiente, qui non habuit animum invadendi tabernarium, loquitur. Idcirco merito
57 ibi, † ut defensioni locus sit, offensio præcedens requiritur: secus est, quando quis alium armis aggreditur percussurus. Minus refragatur *l.1.§. Divus, ibi, si gladium strinxerit, & in eo percusserit, ff. ad l. Cornel. de sicar.* Etenim ad pœnam legis Corneliæ irrogandā illic ideo percussio quoque necessaria est, ut intelligi queat, an quis occidendi voluntatem habuerit: cum sine percussione jam facta judici de animo aggressoris, adeoq; de absolutione vel condemnatione facienda, liquere non possit. Percussione itaq; stricto gladio facta, voluntas cædis inferēdæ satis perspicitur. Cæterū cum quæritur, quando alicui jure se defendere permittatur: sufficere dicimus, eū in dubio discrimine vitæ positum esse: quod

quod discrimen tum etiam imminere
illi censetur, quando ab aliquo truculē-
to animo, & armata manu, quantumvis
nulla percussione adhuc facta, insulta-
tur. Multo minus obloquitur *d. l.* 1. *C.*
unde vi, ubi habetur, tantum illatam vim
propulsare licitū esse. Satis enim super-
que vis † alicui illata judicatur, quando; 8
adversarius gladio enudato impetū in
ipsum fecerit; quamvis nōdum percus-
serit. Atq; hæc sententia ut aperto jure;
ita etiam multorū magni nominis Do-
ctorū auctoritate suffulta est. Eam nam-
que tenet *Accursius in d. l. 1. super verb. mo-*
deratione, C. d. tit. quem Bald. ibid. Barto.
Donellus, & reliqui communiter sequuntur,
Iason in d. l. ut vim, 3. nu. 9. & seqq. ff. de ju-
stit. & jur. & inibi etiam Zoannet. part. 2. n.
48. Boer. decis. 168. n. 9. Hippo. de Marsil. sing.
638. Anton. Corset. sing. 153. in verb. metus,
Iul. Clar. li. 5. sent. §. homicidiū, n. 33. Mynsin.
Resp. 27. n. 2. VVesenb. consi. 19. nu. 15 & seq.
Gail lib. 1. de pace pub. c. 16. n. 21. & lib. 2. obs.
pract. obs. 110. n. 13. Mascard. de proba. vol. 1.
concl. 489. n. 3. & vol. 3. conclu. 1126. n. 10. ubi
Deciū cons. 678. n. 2. Ruinū cons. 13. n. 2. Alex.

conf.98.col.1.n.4. vol.3. & alios citat. Quibus addantur Ioan. Schneidevvinus in §.1. n.15.sup.de jur.nat.gent.& civ. Henric.Bocer.in tract.de jure pugnæ sive duello,lib.2.c.9.pag.177.& Burchard.in Notis ad Cōmen. Voltzii in tit.ff.ad l.Corn.de sic.c.7.n.27.

59 *Ecquid vero † insultatus ab aliquo, cedere & fugere teneatur*, non omnis contentionis expers est quæstio? Et licet vulgo Doctores existimēt; fugæ necessitatem nemini imponi, eo quod illa non tātum ignominiosa, sed etiam periculosa sit, quodq; ob eā aggressor animosior & audacior reddatur, atque fugientem plerunq; acri & vehementi incitatione insectetur, *Bart.Bald.Ange. Salicet. & cæteri in l.1.C.unde vi.Decius,Iason,Zoannet.& alii ad d.l.3.ff. de justit.& jure:* eam tamen opinionem non aliter æquitati & pietati consentaneam esse cum quibusdam cēsuerim, quam si provocatus in dubio vitę discrimine constitutus fuerit, ita ut fuga saluti suæ citra periculū recte consulere non potuerit. Etenim si insulta-
60 to † verisimiliter fuga periculosa non sit futura: tunc certe is, remota omni inter

inter plebejos & nobiles, honoratos & infames differentia fugere tenetur, si omnino innoxius esse velit, §. *injuria autem, ibi, utiq; si aliter periculum effugere non potest, sup. de l. Aquil. l. sed & si, 5. in princ. vers. sin autem, l. scientiam, 45. §. qui, cum aliter, ff. ad l. Aquil. l. 2. ibi, in dubio vitæ discrimine, C. ad l. Cornel. de sicar. Clemen. un. ibi, qui mortem aliter, de homici. c. 1. §. si quis hominem, ibi, non necessario, sed voluntarie, titu. de pace tenend. & ejus violator. in usib. feud. Gail lib. 2. obs. 100. n. 8. in fine, Dambou. in praxi rer. criminal. c. 70. n. 7. & 8. Covarruv. in Clement. si furiosus, §. un. part. 3. Relect. num. 4. Donell. in d. l. 1. n. 6. C. unde vi, Late Bocer. in d. tract. de duello, lib. 2. c. 9. pag. 179. & seqq.* Quanquam ergo fugam arripere non sit fortitudinis, †non sit nobile, non sit honestum; sed timiditatis signum, vitiiq; vexillum: tamen cum ea demum vera sit virtus, quæ cum pietate, cum Christiana proximi dilectione, cum religionis candore non pugnat, argumento eorum, quæ Divus Paulus ad Romanos passim scribit: optime profecto hominibus ratione præditis, 61

& Christiana religione institutis convenit, ut non usque adeo stricte isti humanæ philosophiæ inhæreant: sed eam divinis ex literis reforment, & in Philosophiam Christianam commutare ac conformare non erubescant: adeoque sibi quam diligētissime caveant: ne pro tantillo proprii honoris, vitam alicui adimant, hocque peccato suam conscientiam misere saucient. Neque vero, dum statuimus, nobiles æque, ac cæteros inferioris conditionis viros fugæ astrictos esse, si ea impendens periculum commode vitare queant, reum impietatis facimus Imp. Carolum V. qui in ordinatione judicii criminalis, *art. 140. & seq.* inter viles personas, & honoratas distinguere videtur, illisque aggressori resistere non permittit, his permittit. Nam nec ipse Imperator Carolus eo in loco moderamen pietatis excludit, ut vel ipsa ab eo proposita distinctio arguit Siquidem in vilibus personis nulla militat præsumptio, quod aliquid passę sint, propter quod pie moveri potuerint, a communi lege dilectionis recedere.

dere. At pro hominibus dignitate conspicuis graviter præsumptio pugnat: ne publicum ex eorum injuria scandalum oriatur. Aliter Carolinas istas constitutiones interpretatur Bocerus loco allegato, *pag.185*. ubi videdus est. Nec insuper adversatur, ita moderandam esse † proximi dilectionem, ne dum aliis 62
prodesse & parcere velimus, nobis ipsis noceamus, *arg. l.2. in prin. ff. solu. matri. & l.2. §. item Varus, 5. vers. quanquã, ff. de aqua & aquæ pluviæ arcend.* Fuga namq;, quã † læsio non comitatur, nullum nobis 63
damnum affert, sed nocẽdi facultatem reprimit. Adde, quod non tantum est virtus & fortitudo resistere oppressoribus, & vim repellere; verum etiam patienter injuriam ferre & sustinere, *auctore Aristotele in Ethicis lib.3.*

Cæterum non solum † nos ipsos, sed 64
etiã alios sive sanguine & affinitate junctos, sive prorsus extraneos recte defendimus. Hinc parẽtes liberorũ, cives patriæ, mariti conjugũ, sponsus spõsæ, fratres fratrũ & sororũ, affines affiniũ, discipuli Præceptorũ, subditi Magistratuũ,

famuli dominorum, socii sociorum, amici amicorum, vicini vicinorũ, & tandem omnes omnino hominesaliorum, injuste offensorum propugnationẽ atq; defensionem jure suscipiunt: nec pœnam homicidii pro illarũ personarum tuitione inculpate commissi ullam sufferre cogũtur, *l. isti quidem, 8. § fi. ff. quod met. caus. l. 1. § item Divus, ff. ad l. Cornel. de sicar. l. si quis in servitute, 7. ff. de furt. l. 2. & seqq. ff. de liberal. caus. can. fortitudo, & can. non inferenda, 23. q. 3. c. dilecto, 6. versic. & quidem cum liceat, de sentent. excommun. in 6. constit. criminal. Caroli V. art. 150. §. 2. Bar. Bald. Iason, Zas. & alii in d. l. ut vim, 3. ff. de just. & jur. Gomez. tom. 3. var. resol. c. 3. n. 21. Villalo. in cõmu. opi. lit. O. n. 20. & seq. Covar. in d. Clem. si furiosus, §. un. p. 3. relect. n. 5.*

65 Sed *utrum* † *quis ad alterius, in periculo mortis constituti, defensionem suscipiendam jure teneatur*, variæ ac diversę Doctorum sunt sententiæ? Alii enim id simpliciter negant, *Bart. Ange. Iason, & cæteri in d. l. ut vim, 3. ff. de just. & jur. Decius & Cagnol. in l. culpa caret, 50. D. de regu. jur. Clarus lib. 5. senten. § fi. q. 87. nu. 3. ubi ait, hanc esse*

esse communem opinionem, a qua non sit recedendum. Alii distinguentes inter jus canonicum & civile, autumant: illo jure quem alteri succurrere teneri, hoc non item, *Gloss. in d. l. culpa caret, 50. ff. de reg. jur. Damhouder. in prax. rer. crim. c. 80. num. 5. & seq. Placa lib. 1. delictor. cap. 28. n. 29. & seqq. ubi plures citat.* Alii denique alterum ad alterius, etiã extranei propugnationem, si id absque corporis sui periculo ipsum facere posse constet, omni jure obligatũ; vel, si defensionẽ omiserit, cõpetenti judicis moderatione adhibita puniendum esse, asserunt, *Covarr. in c. peccatũ, de reg. jur. in 6. p. 2. relect. §. 3. n. 4. & in d. Clem. si furiosus, p. 2. § 2. n. 7. de homici. Gomez. to. 3. resol. c. 2. n. 9. Vasq. lib. 1. cõtrovers. illust. c. 9. n. 5. & 6. Zanett. ad d. l. ut vim, 3. p. 1. n. 95. & multis seq.* Atque horum sententia mihi omnium optima, verissimaque videtur. Nam ex primo manifeste probatur ex jure divino, quo unusquisque † non minus proximum suum, quam seipsum diligere jubetur, *Matth. cap. 22. Marc. 12. & Luc. 10. Proverb. cap. 24.* ubi hæc verba leguntur: 66

tur: *Erue eos, qui ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses. Si dixeris, Vires non suppetunt: qui inspector est cordis, ipse intelligit, & servatorem animæ tuæ nihil fallit, reddetque homini juxta opera sua.* Accedit exemplum Moses. *Exod. cap. 2.* qui virum Ægyptium, indigne tractantem & percutientem quendam de Hebræis fratribus seu cognatis suis interfecit. Deinde eadem sententia jure Canonico evidentissime
67 † comprobatur *d. can. non inferenda, cum seq. & cap. ult. 23. quæst. 3.* ubi dicitur, *qui non repellit a socio injuriam, si potest, tam est in vitio, quam ille qui facit.* Et in cap. seq. *Qui potest obviare, & perturbare perversos, & non facit, nihil est aliud, quam favere impietati eorum, &c.* Et in cap. ult. *Qui desinit obviare, cum potest, perversis, & non facit, consentit.* Similes textus habentur *in cap. quantæ, 47. de sentent. excommunicat. & d. cap. dilecto, 6. vers. & quidem, eod. t. in 6. & cap. sicut dignum, 6. §. illi etiam, de homicid,* ubi scriptum est: *Qui potuit hominem liberare a morte, & non liberavit, eum occidit. nec caret scrupulo societatis occultæ,*

culta, qui manifesto facinori desinit obviare. Sed & præfata sententia ex jure civili non difficulter confirmari potest. Primum enim Florentinus *in d. l. 3. ff. de just. & jur.* perspicue docet: naturam † inter homines cognationem quandam constituisse, propter quam nefas sit pati, ut quispiam vitæ alterius insidietur. Secundo huc facit, quod Papinianus ait *in l. servus, 7. ad finem, ff. de servis exportand.* beneficio † affici hominem, interesse cujusvis hominis. Tertio Arrius Menander *in l. omne delictum, 6. §. penult. ff. de re militar.* respondit: eum, qui Præpositum suum non protexit, cum posset, in pari causa factori habendum esse. Quarto Paulus *in prægallegata l. culpa, 50. ff. de reg. jur.* *Culpa † caret*, inquit, *qui scit, sed prohibere non potest.* Ergo a contrario, qui prohibere & damnum avertere potest, nec avertit: culpæ reus est. Quinto *in l. nullum, 109. ff. d. t.* idem Jurisconsultus scribit: Nullum † crimen pati eum, qui non prohibet, cum prohibere non potest.

68 69 70 71

Ergo

Ergo qui prohibere poteſt delictum, neq; prohibet, crimen incurrit. Sexto idem Paulus diſerte tradit; eum, qui prohibere potuit, ſi non fecerit, teneri, *l. ſcientiam, 45. in princ. ff. ad l. Aquil.* Septimo Ulpianus *in l. 2. & 3. ff. de noxalib. actionib.* notat; quod, ſi ſervus domino ſciente & prohibere nolente occiderit, ipſe dominus occidiſſe intelligatur. Octavo eodem pertinet *l. 2. C. de com-*
72 *merciis & mercatoribus*, ubi † judex, qui repertum ſcelus non vindicat, ipſe punitur. Denique huic convenit, quod præclare & ſcite M. Cic. *lib. 1. officior.*
73 ſcriptum reliquit: injuſtitiæ † duo genera eſſe: unum eorum, qui inferunt: alterum eorum, qui ab iis, quibus infer tur, ſi poſſint, non propulſant injuriam. Ex quibus rationibus omnibus animadvertere non eſt difficile: illum, qui
74 cum ſine vitæ ſuæ periculo (Nemo † quippe ſe periculo exponere regulariter tenetur, *arg. cap. ex parte, 47. de appellat.*) poſſet defendere & juvare pereuntem, nec juvat, culpa ſeu crimine minime vacare, ac proinde ejus, pœnam pro arbi-

arbitrio judicis ſubire debere. Nec hãc evertit ſententiam, quod *in d.l. ut vim, 3.ff.de juſtit.& jur.l.itaq.,4.ff.ad l. Aquil. l.2.3.& 4.C.ad l. Cornel.de ſicar. & ſimilibus locis*, ubi defenſio permiſſa legitur, tantum de tutela corporis ſui agitur. Nam † quoties lex vel diſpoſitio aliqua, facit mentionem perſonæ propriæ: per eam etiam neceſſarios, puta uxorem, filios, & ſimiles complectitur, *l.1.§.item D. Hadrianus, ff. ad l. Cornel. de ſicar.l.2.& ſeqq.ff. de uſu & habitat.l.3.§. ſed quod diximus,6.ff.de penu legata.* Licet autem hæc ratio in extraneo non obtineat: tamen, tum propter † ſalutem & incolumitatem totius corporis Reipublicæ, quæ ſingulorum hominum ceu membrorum ipſius læſione & mutilatione labefactatur: tũ propter cognationem illam, quam natura inter omnes conſtituit, aliaſque rationes ſupra expoſitas, cuivis patet: etiam extraneo, in dubio ſalutis diſcrimine conſtituto, ſuccurrendum eſſe. *Sed hac de re poſt Zoanettum in d.l.3.ff.de juſt.& jur.pulchre & diffuſe diſſerit Burchard.ind. appẽd. ad Voltz.*

75

76

ad Voltz. num. 27. usq. ad num. 53. quem refert & sequitur nuperrime Theodor. Petreus in thesauro controversar. concl. crimin. conclus. 121.

77 Verum enimvero defensionem † istam, quam quis sui, aliorumve propugnandorum causa se suscepisse prætenderit, tum demum ad accusationem, pœnamque homicidii prorsus abolendam, sufficientem esse Dd. arbitrantur: si is, qui cædem perpetravit, se primum invasum, urgente necessitate aggressorem suum e medio sustulisse probaverit; atque inculpatæ tutelæ moderamen non excesserit. Quem occisi impetum & invasionem priorem, noctu fortassis, vel in itinere, remotis arbitris factam, si probare reus non possit: non propterea statim ut homicida damnandus; sed secundum benigniorem quorundam opinionem, ad eliciendam veritatem tormentis erit subiiciendus. Si tamen ex circumstantiis innocentiæ quædam suspicio appareat; vel indicia nonnulla pro reo, nonnulla etiam contra eundem

dem extent: in mitiorem potius absolutionis partem inclinandum, nec reum integritate vitæ alias præstantem, minimeque rixosum, torturæ subiiciendum; sed, re ita exigente, vel omnino absolvendum, vel extra ordinem coercendum esse, non pauci asseverant. *VVesenbec. in Paratit. ff. ad l. Cornel. de sicar. num. 22. & in consil. 19. num. 6. & 7. Iul. Clar. lib. 5. sentent. §. fin. quæst. 55. numer. 16. Panormit. in cap. auditis, ex. de præscriptionibus. Bossius in pract. crim. t. de confess. num. 20. cum seqq. Mynsing. Resp. 59. n. 14. & 53 Thom. Grammat. consil. 69. in fin. & alii ab his allegati. De qua re etiam videatur Fachineus lib. 1. controvers. jur. cap. 27.*

Moderamen † autem inculpatæ tu- 78
telæ sive defensionis in eo potissimum consistit: ut invasus vel offensus confestim, durante adhuc offensione: & paribus quidem, si haberi possint & sufficiant; vel potius quibuscunque pro tempore oblatis armis salutem suam tueatur: nec aggressorem sua sponte vel armorum metu recedentem, vin-

vindictæ cupiditate persequatur. *Bartol. post gloss. in l. 1. C. unde vi, Iason, & alii in d. l. ut vim, 3. ff. de justit. & jur. Carer. in pract. crim. §. circa quartum, de modo, &c. fol. 176. & seqq. Damhouder. in prax. rer. crim. cap. 76. num. 14. & seqq. Gail lib. 1. de pac. publ. cap. 16. num. 17. & seqq. Schneidevvin. ad §. 1. sup. de jur. nat. gent. & civ. num. 15. Mascard. de probat. vol. 3. conclus. 1126. num. 31. & seqq.* Istis enim legiti-
79 mæ & permissæ † propulsationis finibus neglectis, si quis resilientem & fugientem, vel quiescentem jam adversarium occiderit: extraordinariam judicis, vel etiam ordinariam L. Corneliæ animadversionem non evitabit, si videlicet dolo malo, hoc est, consulto, studio & data opera invasorem, cui tamen sine ullo corporis sui periculo parcere potuisset, interimere maluerit. *Sed eam rem latissime & elegantissime explanat & persequitur Voltzius ad l. Cornel. de sicar. cap. 7. num. 146. & plurimis subsequentibus. Cui adiiciatur Fachineus d. lib. 1.*
80 *cap. 32.* Plane utrum quis † necessariæ, legitimæ, atque inculpatæ defensionis limites

limites vel custodierit, vel transilierit: neque Imperatoria Constitutione, neque interpretum decisione, neque ullo alio modo aut regula satis definiri potest. Ideoq; illud totum arbitrio judicis relictum intelligi debet: quē prudenter, & omnibus exploratis expensisque circumstantiis & conjecturis, æstimare oportebit, an aggressus sive insultatus steterit in meris finibus defensionis. *Bartol. in l. 3. §. eum igitur, ff. de vi, & de vi arm. Coras. de jur. civil. in art. redig. part. 2. cap. 8. circa medium. Voltz. d. cap. 7. num. 2. 3. 4. 5. & 129.*

Verum priusquam hinc digrediamur, breviter quædam argumenta, quæ huic defensionis juri adversari videntur, excutienda sunt. Inprimis autem cum eo pugnare videtur † jus di- 8
vinum, quo quis semetipsum defendere aut vindicare prohibetur. *Mihi vindicta, & ego retribuam*, dicit Iehova, *Deuteronom. cap. 32. ad Roman. 12. & Hebræos*, 10. Idcirco Accursius *in l. ut vim, 3. super verb. jure, ff. de just. & jur.* illud etiam haud dubie considerans,

existimat: Jureconsultos, qui vim vi repellere juris naturalis esse asserũt, intelligẽdos esse de jure fori, nõ de jure cœli sive poli: quasi hoc defensionis jus, divino juri ex diametro sit contrarium. Sed longissime a vero abest. Non enim humana cognitio, juris naturalis minime ignara, patitur; quicquã naturali ratione permitti, quod idem apud Deum, qui ipsamet natura est, non sit permissum: neq; ad salutem necessarium est, ut quis hoc defensionis jus, sive actũ moderatæ tutelæ prætermittat, ad evitandam occisionẽ alterius: quoniam plus tenetur homo vitæ suæ prospicere, quã alienæ: atq; sic non se vindicare, sed potiùs defendere dicitur, *Didac. Covarru. in Clemẽt. si furiosus*, §. *un. tert. part. Relect. num. 1.* quod Paulus Apostolus *d. cap. 12.*
82 *ad Roman.* diserte sanctis præcipit, ne † malum pro malo reddant. Nam idem etiam nos in defensione necessaria servari volumus. Si enim defensio longius provehatur, id est, studio lædendi alterum instituatur; utique peccari certum est. Aliud quippe est, se suosq; tueri: & aliud,

aliud, alium ex vindictæ cupiditate lædere. Deinde defensio studio emendādi adversarium institui potest, ut ipse se peccare intelligat: quod dum obtinere possumus, bono proximum afficiemus, ut errore liberetur: sin pertinax est, & scienter vim injuriamque facere pergit: eam depellere, adhibito tamen moderamine inculpatæ tutelæ, valemus. Proinde malum pro malo minime redditur. Quod autem *ex Matthæi cap. 5.* obiicitur, malo non resistendum; & percutienti alteram quoque maxillam obvertēdam esse: id suo sensu verum esse potest: ne scilicet talionis lege statim mala repensemus & retribuamus: sed faciles ad ignoscendum, tardi ad iram & vindictam, omnes occasiones mitigandi hostem sive adversarium quæramus: quæ dum frustra tentantur, tandem ad honestam & legitimam defensionem; tanquam ad extremum remedium, procedendum est. Neque vero † defensione suscepta, charitatis regula læditur. Hæc siquidem jam 83

ante ab adverſario læſa eſt, nec a defenſore rumpitur: cũ per adverſariũ ſteterit, quo minus pax ſervetur. Quinimo defenſio legitima non ſolum dilectionis normam & regulam nõ lædit: verũ etiam eandem conſervare ſtudet, cum adverſario ſuum peccatũ monſtret; &, ut emẽdetur, elaboret: adeoq; ſimul ſtare poſſunt, amor ſive dilectio proximi, & juſta defenſio. Sed inſtare ulterius quis poſſet, & dicere: huic defenſionis juri adhuc vehementer adverſari tam præceptum, illud naturale quo quis alterum lędere, quam divinum, quo quis alterum occidere prohibetur. *Exod.20. Deuter.5. & Matth.5.* Quæ præcepta æque ex naturali ratione ſunt deducta, atq; illud jus, de quo nobis jã ſermo eſt. Quod ſi ita eſt, ut negari nõ poteſt: certe cõſequi videtur, jura naturalia inter ſe pugnare: quod tamen affirmare non nihil abſurditatis habet: quippe cum
84 jura † naturalia ſint immutabilia, §. *penult. ſup. de jur. nat. gent. & civ.* Verum reſpondendum: quoſdam quaſi gradus principiorum & concluſionum moralium

lium conſtituendos eſſe: in quibus ſi quando contingat, ut concurrant, & inter ſe pugnent: inferior ſuperiori cedat neceſſe eſt. Lex itaque † natura- 85
lis, *non occides*, non impediet ſuperiorem naturæ legem, quæ ſuadet, ut tuam tuorumque vitam defendas. Defenſionis enim lex univerſalior eſt, & alteram ſub ſe comprehendit, vel expli cat atque declarat: ut ita demũ habeat locum, quando quis nulla neceſſitate coactus, ſed mera privatæ vindictæ cupiditate atq; libidine inflãmatus inſontem occidit. Præterea ad omnia ſacræ ſcripturæ dicta ſuperius allata, cõmode reſponderi † poteſt, quod loquãtur de 86
patientia in cruce & in injuriis tolerandis, atq; illegitimam tantum privatam vindictam ſive læſionem vetent & prohibeant: nequaquam vero publicã Magiſtratus vindictam & cædem, vel etiã legitimam & licitam defenſionẽ privatam tollant. Neque enim DEUS fruſtra manus hominibus dedit ut, quãdo vis intentatur corpori, quam poſſent propulſare, ultro ac ſponte abiiciantur ea

inſtrumenta, quibus defenſio fieri poſſet. Utinam vero ea hominum eſſet cōditio; ut nemo alterius vitæ vim inferret, ſicut Deus ſerio præcepit: tum non
78 foret neceſſe, ulla defenſioe uti. Sed † Diabolus, antiquus ille ſerpēs, in genere humano graſſatur mendaciis, fraudibus, & homicidiis; & graſſabitur, dum mundi hujus machina durabit. Atque hinc eſt, quod interdum hoſpes ab hoſpite, homo ab homine non ſit tutus. *Verum iſta & ſimilia prolixius atq; uberius explicat Iohannes VVigand. D. Epiſcopus Pomezanienſis in præclaro ſuo tract. de Anabaptiſmo, pag. mihi, 198. & plurimis ſequentibus.*

Hactenus de vitæ, corporiſve tā proprii, quam alieni illicita atq; illegitima
88 defenſione. Ad honoris † porro defenſionem quod attinet: nō deſunt ſane multi Interpretes, qui opinantur; eum, qui convitiis laceſſitus eſt, poſſe honoris ſui tuendi cauſa, licite injuriātem non ſolum vulnerare, verum penitus etiam occidere. *Bartol. & Iaſ. in l. ut vim; 3. ff. de juſtit. & jur. Bald. in l. 1. C.*

unde

unde vi, Clar. lib. 5. sentent. §. homicidium, num. 26. Petr. Gerard. de Petra sancta, sing. 33. 82. & 92. Ioan. Cephal. consil. 57. num. 4. & seqq. aliique ab his citati. Sed contraria ſententia veritati magis amica eſt. Paſſim enim in jure noſtro defenſio tantũ, eaque moderata, non etiam vindicatio permiſſa legitur, *l. 5. l. ſcientiam, 45. §. qui cum aliter, ff. ad l. Aquil. l. furem, 9. ff. ad l. Cornel. de ſicar. d. l. 1. C. unde vi, cum ſimilibus.* At vero qui injuria provocatus vulnerat, vel prorſus jugulat injuriatorem, honorem ſuũ haud defendit: ſed potius propriam vindictam omni jure prohibitam exercet. *Ita ſentiunt poſt alios Decius & Zoanet. ad d. l. ut vim, 3. ff. de juſtit. & jur. Vaſq. lib. 1. controverſ. illuſtr. cap. 12. num. 2. & seqq. Voltz. in Comment. ad l. Cornel. de ſicar. cap. 7. num. 127. & Bocer. in tract. de jur. pugna, lib. 2. cap. 7.* Non obſtat, quod † crudelis ſit, qui famam ſuam negligit, *can. nolo, 12. quaeſt. 1. cap. non ſunt audiendi, 11. q. 3.* 89
Nam ei qui injuria affectus eſt legitima actionis injuriarum via, qua injuriam ſibi illatam vindicare poteſt, proſpectũ

L 4 eſt,

est, *t.t. Inst. ff. & C. de injur.* Minime quoque refragatur, quod fama sive honor, & vita † paribus ambulent passibus, &
90 æquiparetur, *l. justa, 9. ff. de manum. vind. l. isti quidem, 8. §. penult. ff. quod met. caus.* Etenim in eo duntaxat comparantur: quod utriusque accurata & diligens habenda est ratio, & quod utriusque jactura gravis, proindeque utrique periculum imminens avertendum, sed diversimode: vitæ quidem, si judicis copia haberi nequeat, vim vi repellendo: famæ vero, litem sive actionem intendendo. Neque enim quisquam sibi ipsi † jus dicere, sed legitimis remediis
91 jus suũ persequi debet, *l. extat, 13. ff. quod met. cau. l. creditores, 7. ff. ad l. Iul. de vi priv. l. non est singulis, 176. ff. de reg. jur. l. nullus, 14. C. de judæis.* Si tamẽ quispiam omnino, spreta judiciali via, extrajudicialiter seipsum defendere velit, retorsione uti poterit, *l. quæ omnia, 25. §. 1. ff. de procurat. l. qui cum major, 14. §. si libertus, ff. de bon. libertor. Gail obs. 100. lib. 2. Mynš.*
92 *cent. 5. obs. 17.* Cæterum si quis † gravissima verbali injuria affectus in continẽti
realem

realem ipse, & necem etiam intulerit: non ſtata & ordinaria legis Corneliæ pœna, ſed extra ordinem arbitrio judicis mitius puniendus erit: propterea quod ignoſcendum † eſt illi, qui 93 provocatus ſe ulciſci voluit, *d. l. qui cum major, 14. §. ſi libertas, D. de bon. libert to. Ludov. Carer. in pract. crim. pag. 77. n. 11. Tiraquell. tom. 7. de pœn. temper. aut remitt. n. 1. & ſeqq.*

Hoc loco illud quoque opportune oboritur dubium: *an † impune tutè ſicere* 94 *liceat eum, qui ſine armis elevata manu, alapæ tantum inferẽdæ gratia alterum invadit?* Et negativam ſententiam, quamvis plerique contradicant, probabiliorem eſſe arbitror, *arg. l. ſed & ſi, 5. ibi, ferro ſe petentem, D. ad l. Aquil. & l. ſi ut allegas, 4. ibi, inferendæ cædis, C. ad l. Cornel. de ſicar.* ex quibus legibus apparet, illũ ſolummodo interimere licere, qui mortem, vel aliam graviorem afflictionem, quæ fit per ferrum, vel arma ferro ſimilia, irrogare conatur. Nec huic ſentẽtiæ negocium facit *d. l. furem, 9. D. eo. & d. l. 1. C. unde vi.* ubi cum permiſſum ſit neci da-

 re cum,

re eum, qui res nostras auferre cupit; dicendum videtur, multo magis licitum esse illum trucidare, a quo major injuria nobis imminet. Quādoquidem responderi potest: in specie illarum legū non periculum tantum, quod rebus infertur, sed delicti etiam gravitatem in causa esse, ut rerum invasorem & raptorem necare liceat. Gravius siquidem delinquit fur, grassator, invasor, & similis, qui res nostras cum vitæ nostræ periculo studet malitiose surripere & auferre, quam qui calore iracundiæ inflatus & impulsus, colaphum nobis impingere nititur. Neq; etiam quicquam movet *d.l. ut vim, 3. ff. de just. & jur. & l. si quis percussorem, 3. in fine, C. ad l. Cornel. de sicar.* ubi generaliter dicitur, impunitū esse homicidium, quod quis ob corporis vel salutis suæ tutelam fecerit. Quod enim in his legib. indistincte scriptum est: id ex aliis locis, & viva æquitatis ratione ita est temperandū: ut liceat unicuiq; corporis sui tuendi gratia aliū interficere; dummodo hoc faciat vel mortis, vel atrocissimæ injuriæ propel-

lendæ

lendæ causa. Quocirca (*monente Volzio in Cōmen. ad l. Corne. de sic. c. 7. n. 126.*) probe notandum est, & inculcandum: Nequaquam † fas esse, ob quamcunq; per- 95
sonalem injuriam, vel corporis læsionē etiam minutissimam evitādam, quempiam occidere: nisi fortassis ab ejusmodi personalis injuriæ, corporalisq; læsionis etiam minutissimæ origine, gravioris cujuspiam damni, vel vitæ metus atque periculum alicui impēdere videatur. Plane, si quis † alterum sibi, vel libe- 96
ris suis stuprum inferentē, vel apertis indiciis inferre conantem trucidaverit: is ex rescripto Divi Hadriani ne ulla quidē pœna tenetur: cum viris bonis ejusmodi injuriæ metus major, quā mortis esse debeat, *l. 1. §. item Divus, ff. ad l. Cornel. de sicar. l. isti quidem, 8. §. penult. ff. quod met. caus. gest. erit.*

Non incongrue & illud hic quæritur: *ecquid † provocatus, si in ædibus, alio-* 97
ve loco tuto commoretur, ad duellum vel certamen provocanti, honoris sui defendendi causa, cōparere debeat? Et non posse eū, nec debere id facere, juris auctoritate

compro-

98 comprobatur. Quæcunq; † enim sunt contra honestatem, & bonos mores, vel lædunt famam & opinionem: ea nec facere nos posse credendum est, *l. filius, 15 ff. de condit. instit. l. vestis, 23. §. vestimenta, ff. de aur. & arg. leg. l. pen. ff. de furt. l. 3. & 4. ff. de usur. l. in eadem, 4. ff. ex quib. caus. major. &c. l. nepos Proculo, 125. in fi ff. de verbo. sign. c. faciat homo quod potest, 22. q. 2.* Et tametsi verbis valde cõtumeliosis provocatio isthæc fiat: non tamen provocatus sui copiam facere provocanti ejusmodi tenetur. Hæc namq; provocatio injuriã infert ipsi provocato: quip-
99 pe cum omne id, quod † fit vel dicitur in aliquem contra bonos mores, injuriam importet, *l. item apud Labeonem, 15. §. ait Prætor, ibiq; Bart. & §§. seqq. & §. generaliter, ff. de injur.* Quamobrem injuriam illam non armis, sed judicio vindicare debet, *prædicta l. nullus, 14. C. de Judæis, & l. si cujus rei, 13. §. æquissimum, D. de usufr. & quemad. quis utat. fruat. Dec. consi. 686. n. 3 & seqq. Vasq. d. lib. 1. controvers. illustr. c. 18. n. 15. Franciscus Vivius in communib. opinion. in verb. duellum, in fi. Socinus*

Junior

Iunior conf.125.n.2.& feqq.vol.2. Iafon in l. ex hoc jure.5.n 34.ff.de juft. & jur. & idem conf.144. vol. 2. Quibus noviſsime non invitus ſuffragatur Bocer.d.lib.2.de jur.pu.ſive duello,c 7.pag. mihi 163. Enimvero † ſi 100 quis juſtiſſima incenſus ira, in certamẽ cum provocante deſcenderit, eumq; in ardẽti pugna e medio ſuſtulerit: mitiori & extraordinariæ, non ordinariæ l. Corneliæ pœnæ ſubjicietur. Fundamẽtum hujus aſſertionis in eo eſt: quod juſto ille dolore ad occidendum moveatur, qui ab altero verbis injurioſis eſt provocatus. Quare ſi temperare ſibi nõ potuerit: puniendus quidem erit, ſed mitius, *arg. præallegatæ l. qui cum major,14. §. ſi libertus, ibi, ignoſcendum eſt ei, ſi voluit ſe ulciſci provocatus, D. de bon. libertor. & l. ſi adulterium, 38. §. Imperator Marcus, ibi, difficillimum eſt juſtum dolorem temperare, D. ad l. Iul. de adult. & l. Gracchus, 4. ibi, & nox & dolor juſtus factum relevant, C. d. t.* Nec obeſt, quod † animus occidendi 101 ſufficiat, ut ordinariæ legis Corneliæ pœnæ ſit locus, *l. 1. §. Divus, D. ad l. Cornel. de ſica.* Quia id neutiquam procedit,

ubi

ubi quis provocatus est, justoque dolore ad occidendum commotus, *ut in d.l. 1. §.ult.ff.eod. Gail lib.2.observation. pract. obs.110.n.15.& seq.*

Etsi vero communiter Doctores, ut
102 pro † tuitione corporis, & honoris quãdoq; conservatione, ita & pro rerum sive bonorum defensione, alium interficere permissum esse suspicentur, *Accurs. Bart. Ias. Claud. de Seysell. in l. ut vim.3.ff. de just it. & jur. Abbas & Felin. in c.2.ex. de homicid. Carer. in pract. crimin. t. de homicid. §. quinto excusat, num. 12. Iul. Clar. lib.5. senten. §. homicidium, n.25. Chassenæus ad consuetud. Ducatus Burgund. Rubr.1.§. 5. vers. quæro, quomodo puniatur furtum, nu.11. Bald. & alii in l.1. C. unde vi*: eam tamen opinionem, nisi rerum defensio cum vitæ quoque, corporisve periculo conjuncta sit, minime recipiendam esse, cum quibusdam non contemnendæ auctoritatis Jureconsultis censeo, *Fortun. Garc. in d.l. ut vim, 3. nu.28. ff. de justit. & jur. Didac. Covarr. in Clemen. si furiosus, §. un. tert. part. relect. n.6. vers. secundo proponitur ea species, de homicid. Placa lib.1. delictor.*

delictor. c. 28. n. 31. & seq. Volz. in Commentar. ad l. Cornel. de sicar. c. 7. nu. 100. Fachin. lib. 1. controvers. jur. cap. 31. & novissime Petreus in thes. controversar. conclu. crim. conclu. 119. Huic sententiæ adstipulatur primum text. *in l. furem, 9. ff. ad l. Cornel. de sicar.* ubi Ulpianus respondit; † furem 103
nocturnum ita demum impune occidi posse, si occisor parcere illi sine suo periculo non potuit. Secundo eam probat *l. itaq;, 4. ibi, insidiantem mihi, l. sed & si, 5. ibi, metu mortis, l. scientiam, 45. §. qui, cum aliter, ibi, tueri se, ff. ad l. Aquil. l. si, ut allegas, 4. ibi, inferendæ cadis, C. ad l. Cornel. de sicar. textus in tit. 27. de pac. tenend. & ejus violator. §. si quis alium, ibi, vitam suam defendendo, lib. 2. in usib. feudor. cap. 2. ibi, te tuaq; liberãdo, c. si perfodiens, 3. c. suscepimus, 10. §. verum, ex. de homicid. & c. dilecto, 6. de sentent. excommun. in 6.* Tertio huc facit, quod vita † hominis sit præferenda 104
quibuscunque rebus, *l. sancimus, 21. in fi. C. de SS. Eccles.* Huic confirmatæ sententiæ non resistit *l. 3. §. eum igitur, ff. de vi, & de vi arm.* Siquidem aperte loquitur de eo, qui cum armis venit, adeoq; vitæ

vitæ periculum creat. Similiter non obſtat *d.l.1.C.unde vi.* Quoniam de poſſeſſionis defenſione, quæ fit cum moderamine inculpatę tutelæ, agit. Id autẽ moderamen tunc adhibitum intelligitur, quando non rebus tantum, ſed propter eas vitæ etiam ſive corpori poſſidentis
105 vis infertur. Sic non † refragatur, quod bona & res dicantur alter ſanguis & vita hominum; & propterea paria cenſeantur, inſidiari vitæ, & inſidiari bonis: atq; ita metus perditionis omnium bonorum æquiparetur metui mortis, *glo. communi conſenſu approbata in l. advocati, 14. C. de advoca. diverſ. judicior. Auth. quod mater. C. de revocan. donat. Menoch. de arbitrar. judic. quæſt. lib. 2. cent. 2. caſ. 110. nu. 6. & caſ. 135. num. ult.* Nam reſpondetur, comparationem iſtam non eſſe perpetuam. Idcirco enim patrimoniũ & bo-
106 na † vocantur hominis ſanguis & vita: quod ex iis homo alatur & ſuſtentetur: alioqui longe lateq; inter ſe differre liquido conſtat. Nemo quippe adeo mẽtis expers eſt, ut non pluris faciat corpus & vitam, precioſiſſimum nobiliſſimumq;

mumq; Dei donum, quam bona & res ſuas admodum fluxas atque caducas. Hinc hominis gratia omnes omnino res conditæ ſunt, & cõparatæ, §. *in pecudum, 37. ſup. de rer. diviſ. l. in pecudum, 28. D. de uſur. l. 2. D. de ſtat. hom.* Atque hinc etiam ingens deprehenditur diſcrimen inter eam defenſionem, quæ fit ob corpus, & eam, quæ propter bona inſtituitur. Etenim qui corporis ſui tutelã ſuſcipit; is directo ac immediate ſalutem & ſanguinem ſuum defendere dicitur. Qui vero bona & patrimonium ſuum tuetur: mediate atque per conſequentiam ſolummodo ſalutem & corpus ſuum defendit. Cum itaque hæc diverſa eſſe appareat: ab uno ad aliud nullum firmum aut validum ducitur argumentum, *l. Papinianus, 20. D. de minorib. 25. annis, Burchard. in Notis ad Voltz. d. c. 7. nu. 90.* Unde quoque conſtitutum eſſe videtur: ut nocturnum † furem, qui nõ tam 107 furandi, quam occidendi animo adeſſe præſumitur, præmiſſa proclamatione, indiſtincte: diurnum vero, ſimili clamore adhibito, non niſi telo ſeſe de-

M fenden-

defendentem interficere liceat, *d. l. itaque, 4. D. ad l. Aquil. l. si pignore, 54. §. furem, D. de furt. l. 1. C. quand. lic. unic. sine jud. se vind. Exod. cap. 22. & d. c. perfodiens, 3. de homicidio.* Quare dominus seu paterfam. si, cum tute apprehendere furem, vel proclamando avertere, aut alias sine metu mortis, corporisve periculo ei parcere posset, occidere maluit, lege Cornelia tenebitur, *d. l. sed & si, 5. D. ad l. Aquil. d. cap. 2. ext. de homic.*

Ex qua radice & illa fluit perelegans
108 quæstio: *utrum furem † equo proprio, vel mihi surrepto insidentem & cum rebus meis aufugientem ac quodammodo avolantem, si aliter eum assequi & apprehendere, vel res meas recuperare non possim, sagitta aut globo tormentario transverberare & transfigere, atque ita impune occidere permittatur?* Sed non impune permissum illud esse, firmiter statuendum est. Neque enim fur iste telo se defendit, nec nocturnus est, nec alium aggreditur; sed potius fugit, ac proinde licite occidi non poterit: *sicuti optime docet Covarruv. in d. Clement.*

Clement. ſi furioſus, de homicidio, §. unico, tertia parte relect. numero ſexto, verſiculo nono, ſi recte & penitiſſime tractentur, &c. Cujus ſententiam eſſe veriſſimam, aſſerit *Voltzius in allegato jam aliquoties cap. ſeptimo, ad l. Cornel. de ſicar. numero centeſimo quarto.* His igitur ita expoſitis, facilime intelligi puto: nulli fas eſſe aut licitum, ob ſolam rerum ſuarum, etiam pretioſarum, defenſionem alium e medio tollere: niſi forſitan tum, cum rebus ſuis tuendis & conſervandis dat operam, in diſcrimen aliquod vitæ, vel periculum corporis ſui adducatur. Hæc de rerum defenſione.

Porro non ſolum propter tutelam & deferſſionem inculpate ſuſceptam: ſed alias quoque legitimas ob cauſas ultimum ſupplicium in homicidas cõſtitutum vel prorſus, vel ſaltem ex parte remittitur. Pater † enim in ſuis, vel 109
generi ædibus filiamfamilias cum adultero ſpontaneam Venerem exercentem, ſicut & adulterum, abſque ullo pœnæ metu licite perimit: ſi modo

in continenti, uno nimirum impetu, æquali ira adversus utrumque sumpta, unoq; propemodum actu id fiat, *l. patri, 20. cum duab. ll. seqq. D. ad l. Iul. de adulter. Damhouder. in praxi rer. criminal. c. 80. n. 15 Chassena. in consuetud. Burgund. Rubr. 4. §. 1. num. 20. Decian. in pract. crim. lib. 9. c. 19. n. 14. & seqq. Pinel. in 2. par. Rubr. C. de bon. mater. num. 19. Cuiac. lib. 6. observat. c. 15.*

110 Similiter & † marito, vel sponso adulterum, nõ tamen quemlibet, sed turpem & vilem, eumq; domi suæ cum uxore, vel desponsata in ipsa turpitudine deprehensum, non ipsam quoq; uxorem, vel sponsam trucidare concessum est, *l. nec in ea, 22. §. ult. l. marito, 24. l. si adulterium, 38. §. Imperator, D. ad l. Iul. de adulter. Barnab. Brisson. lib. sing. ad l. Iul. de adulter. fol. 94. & 96. Decian. loco proxime memorato.* Quod si tamen maritus contra legis prohibitionem, ipsam quoque adulteram, & adulterum quemcunque, & quocunque in loco deprehensum interfecerit, cum indignatio & justissimus atque acerbissimus dolor, quem temperare difficilimum est, factũ ejus relevet,

relevet, non ordinaria l. Corneliæ pœna affici; sed mitius & exilio, vel alio quodam modo extra ordinem coerceri debet, *d. l. si adulterium, 38. §. Imperator, D. ad l. Iul. de adult. & d. l. Gracchus, 4. C. eod. t. l. 1. §. ult. D. ad l. Corn. de sicar. Brisson. dicto loco, fol. 92. Zas. & Duaren. ad l. si ab hostibus, 10. §. ult. D. solut. matrimon. Voltz. ad l. Cornel. de sicar. cap. 5. num. 21. & seqq. Petreus in thesau. controversar. conclu. criminal. conclus. 99.* Præterea illum † nullo pacto puniendum esse palam est, qui hostes & transfugas in legitimo bello; facinorosos & maleficos jussu Magistratus; vel Imperii Romani bannitos, qui per latam sententiam cujusvis offensioni objiciuntur, interemerit, *l. 3. in fine, D. ad l. Cornel. de sicar. Nellus in tract. de bannit. part. 2. temporis secundi, nu. 7. & seqq. And. Gail lib. 2. de pace publ. c. 1. num. 20. & seqq. & idem lib. 2. obser. 110. num. 40. Clar. lib. 5. sentent. §. homicidium, nu. 52. & seq.* Pari ratione † homicidium in ludis, vel colluctationibus, & torneamentis virtutis perspiciendæ & exercendæ causa a Principe concessis, vel

111 (beside "nullo pacto") · 112 (beside "homicidium")

 usu

ufu & confuetudine approbatis, non proditorie & nefarie commiſſum, pœnam non meretur. *l. 2. & 3. D. de aleatoribus, l. illud. 3. §. penult. ibi, aut dum certat, D. de injur. l. qua actione, 7. §. si quis in colluctatione, ubi glo. Barto. & alii, D. ad l. Aquil. Menoch. de arbitr jud. quæſt. cent. 4. caſ. 400. Damhouder. in prax. rer. criminal. cap. 84. nu. 31. Franc. Cremen. ſing. 150. Gribald. in tract. de homicid. c. 3. de homicidio legitimo n. 25. & ſeqq. Bocer. lib. 2. de duello, c. 5. Petreus d. theſaur. conclu. 136.* Atq; hæc de homicidio neceſſario dicta ſufficiāt.

113 Caſuale † ſive involuntarium homicidium eſt: quod præter interficientis ſcopum & voluntatem, culpa aut citra culpam committitur, *l. 1. & l. eum, qui, 5. C. ad l. Cornel. de ſicar. Althuſ. lib. 1. juris*
114 *Rom. c. 55.* Culpa, † quamvis lata, in homicidii pœna decernenda pro dolo nō habetur. Ideoq; necem ea interveniente alicui illatam, nō ordinaria l. Corneliæ, ſed Aquiliæ, vel mitiori pœna, pro arbitrio judicantis vindicandā eſſe certum eſt, *l. in lege, 7. D. ad l. Cornel. de ſicar, ibique in Paratit. VVeſenbec. num. 23.*
Utrum

Utrum autem culpa † interveniente, 115
vel absq; culpa commissum sit homicidium, adhibito distinctionis fœdere facile cognoscitur. Nam homicidium casu committens, aut operam dabat rei illicitæ & prohibitæ; aut licitæ & concessæ. Priore casu, si ex eo actu, quem quis exercebat, necessario vel frequenter, aut præsumptive saltem homicidium sequatur: etiamsi omnem adhibuerit diligentiam, ne cædem perpetraret: nequaquam tamen a culpę præstatione liberatur. Quod & in posteriore distinctionis membro, si diligentiam, quam debuit, non adhibuit, observandum esse, non præter rationem sancitum est. *d.l.qua actione, 7. §. si quis in colluctatione, l. itē si obstetrix, 9. §. ult. & duab. ll. seqq. l. si putator, 31. l. si ex plagis, 52. §. ult. ff. ad l. Aquil. Covar. in Cle. si furiosus, de homic. §. 4. par. 2. Relect. n. 2. & 10. Damh. in d. prax. rer. cri. c. 84. nu. 22. cum seqq. & toto cap. 85. Romul. par. 3. de homic. casuali, n. 293. & seqq. Forcat. Necyomanth. dialog. 2. num. 7. Voltz. ad l. Cornel. de sicar. cap. 6. num. 26. 27. 31. 35. & 47.* Hinc † judices per imperitiam, 116

quæ culpę annumeratur, ultimo supplicio aliquem afficientes; vel medici negligentia & inscitia sua ægroti mortem accelerantes culpæ nomine merito tenentur, *§. præterea, & §. seq. sup. de l. Aquil. d. l. qua actione, 7. §. fina. & duab. ll. seqq. l. quemadmodum, 29. §. penult. ff. ad l. Aquil. l. si quis domum, 9. §. Celsus, ff. locati, l. imperitia, 132. ff. de reg. jur. Late Eberhard. Speckhan cent. 1. quæst. 24.*

Sed hoc loco in disquisitionē vocari
117 potest: *an is, † qui cum vellet ferire & occidere Titium inimicum suum, errore quodam in persona commisso exanimavit Cajum, ut causalis homicida extra ordinem puniendus sit?* In hac perplexa admodum quæstione *Florianus in l. scientiam, 45. §. qui cum aliter, vers. sed si defendendi, ff. ad l. Aquil. Iason in l. 1. num. 18. ff. de legib. Ripa in l. ult. quæst. 21. ad fin. C. de revocand. donat. Carrer. in pract. crim. tit. de homicid. §. 2. n. 57. Damhouder. præfato cap. 85. nu. 7. Menoch. lib. 2. de arb. jud. quæst. cas. 324. n. 11. & seqq. Angel. in l. respiciendum, 11. §. delinquitur, ff. de pœn. & in l. si cum servo, 4. ff. de injur. VVesenbec. in hoc §. nostro, num. 2. pluresq. alii,*

alii, quos refert Tiraquell. de pœnis leg. temperand. cauſ.14. numer. 4. conſtanter aſtruunt: non capitalem pœnam, ſed mitiorem & extraordinariam indicẽdam eſſe. Verum ex adverſo ordinariam mortis pœnam hoc caſu eſſe infligẽdam, alii numero etiã non pauci tradiderunt, *Bartolus in d.l. reſpiciendum, 11. §. delinquitur, in f. ff. de pœn. Bald. ad l. ſi quis non dicam, 5. num. 9. C. de Epiſc. & & cleric. Andr. de Iſern. in conſtit. Neapol. lib. 1. rubr. 13. de homicid. puniend. n. 5. Nic. Boer. deciſ. 84. part. 1. Boſſius in tract. crim. tit. de homicid. num. 73. Alberic. & Salicet. in l. quicunque, 4. C. de ſervis fugit. Gomez. tom. 3. variar. reſolut. cap. 3. nu. 34. & 35. Molin. in conſu. iud. Parſ. t. 1. § 30. q. 41. Vaſq. lib. 3. controverſ. illuſtr. cap. 96. num. 32. Thoming. deciſ. 38. Clarus in §. homicidium, nu. 6. Placa lib. 1. Epitomes delictor. cap. 27. & nonnulli alii ab hoc allegati. Quibus nuperrime aſſentiuntur quoque Fachin. lib. 1. controverſiar. jur. cap. 37. Treutler. ſelectar. diſput. vol. 2. diſput. 32. th. 6. ad lit. a. Burchard. in appẽd. ad Voltzium num. 10. & ſeqq. & Petreus d. theſ. concl. 129.* Atq;

hanc posteriorem sententiam & ego veriorem, atque in praxi observandam esse judico. Eaq; primo probatur luculenter *ex l. cum, qui nocentem, 18. §. si injuria, ff. de injur.* ubi Paulus JC. in hæc
118 verba scribit: *Si injuria † mihi fiat ab eo, cui sim ignotus: aut si quis putet, me Lucium Titium esse, cum sim Gajus Sejus, prævalet, quod principale est, injuriam eum mihi facere velle. Nam certus ego sum; licet ille putet, me alium esse quam sum. Et ideo injuriarum actionem habeo.* Hæc Paulus. Ex quibus verbis hoc extrui potest argumentum: Sicut ad ordinariã legis Corneliæ pœ-
119 nam irrogãdam † dolus malus & occidendi animus requiritur, *l. 1. & l. 7. ff. ad l. Corn. de sicar.* ita ad injuriarum actionẽ concedendã dolus & animus injuriãdi desideratur, *§. 1. & § penul. sup. de injur. l. non solum, 11. in princ. cũ similib. ff. eod.* Jam vero in actione injuriarum sufficit, certum hominẽ, puta Gajum Sejum injuria affectum esse, tametsi injurians putaverit, hunc esse Lucium Titium. Etenim injuriator animũ habuit hãc ipsam personã, vel hoc ipsum corpus indivi-

duum

duũ injuria afficiendi. Ergo ad ordinariã quoq; pœnam l. Corneliæ introducendam ſatis erit, ſi quiſpiam occiderit Cajum, etſi errore ductus putavit eũ Titium, quẽ interficere propoſuerat. Ratio jam nota eſt: quia licet hunc ipſum Cajum, quem interfecit, Titium eſſe crediderit: tamen occidere ipſum voluit: & ſic reſpectu corporis individui, quod coram inſpexit, animum occidẽdi habuit, quamvis alterius corpus eſſe putaverit: ac propterea recte de homicidio tenetur. Deinde hanc ſententiam confirmat *l. doli, 5. §. 1. ff. de ſerv. corrupto*, ubi is, † qui corrupit ſervum, 120
quem liberum eſſe putavit, ſervi corrupti teneri dicitur. Præterea eandem juvat §. *ſed & ſi credat, 8. ſup. de obligat. quæ ex delicto naſc. & l. ſi quis ſervo, 20. C. de furt.* ubi habetur, ſolicitatorem ſervi alieni, quamvis domino permittente rem ſurreptam ad eum detulerit, propter dolũ & furti & ſervi corrupti actione conveniri poſſe. Deniq; eidem & hoc argumentum patrocinatur: Si is, qui † cum telo ambulaverit hominis 121
occi-

occidendi gratia, licet non occiderit, pœna legis Corneliæ tenetur: multo certe magis eadem tenebitur pœna, qui cum telo hominis occidendi gratia ambulaverit, & ſimul etiam hominem nefarie occiderit, quamvis non eum, quem occidere volebat. Verum autem eſt prius, *per hunc* §. *noſtrum*, *& l. is, qui cum telo*, 7. *C. ad l. Cornel. de ſicar.* Verum igitur & poſterius: quia hoc majus delictum eſt, quam illud. Hanc ita ſtabilitam ſententiam non infringit *l. illud*, 3. §. *ult. ff. de injur.* ubi qui vo-
122 luit † percutere ſervum proprium, & ex errore Titium hominem liberum, quem putabat ſervum ſuum eſſe, percuſſit; injuriarum non tenetur. Nam hoc ideo fit: quia non habuit injuriandi animum, qui liberum hominem pulſavit, quem ſervum ſuum exiſtimavit. Siquidem caſtigationis tantum & diſciplinæ cauſa ſervum ſuum cædere & pulſare voluit. Aliter ſe res habet in noſtra quæſtione: in qua necandi animum habuit, qui Titii loco ex errore Cajum interimit. Merito itaque

que ordinaria l. Corneliæ pœna afficitur. Eodem modo nihil impedit *l. si cum servo, 4. ff. d. t.* ubi JC. ita inquit: *Si, cum servo meo pugnum ducere vellem, in proximo testantem invitus percusserim: injuriarum non teneor.* Etenim præter jam datam responsionem, quæ optima est, dici & hoc solet: hanc legem loqui & intelligendam esse, cum quis operam dabat rei illicitæ: quia videlicet servum suum leviter † 123 percutere & castigare volebat: quod procul dubio est permissum, *l. unic. C. de emēdat. servor.* Quare si alium per errorem percusserit: non immerito ab injuriarum actione immunis erit. Secus est in nostro casu, ubi occisor dabat operam rei illicitæ & prohibitæ: quoniam hominem trucidare cupiebat. Jure ergo, si alium improbe necaverit, ordinariæ homicidii pœnæ subjugatur. *Fachin. d. lib. 1. c. 37.* Pariter non obsistit *l. Fulcinius, 7. §. quid si adversus, ff. quib. ex caus. in possess. eat.* ubi notatur, † dolum 124 & contumaciam circa unum, non porrigi ad alium, cujus respectu dolus non est

est commissus: eumque non posse ex dolo in se non commisso pœnam aliquam ab adversario petere. At vero hic in persona Caji occisi dolus factus esse non videtur: cum auctor cædis sibi non proposuerit Cajum, sed Titium occidere, cujus solius intuitu tantum, non autem contemplatione Caji in dolo fuisse censetur. Ideoque dolus iste ad augendam pœnam homicidii in Cajo perpetrati operari quippiam, aut considerari non debet. Non, inquam, obsistit. Namque haud ob dolum, in quo reus constitutus fuit respectu Titii, ordinaria homicidii pœna ipsi irrogatur, sed propter dolum ac occidendi animum, quem etiam erga personam Caji habuit. Ex eo siquidem, quod ratus est, Cajum esse Titium, quem interficere cupiebat, animum statim induit, consiliumque cepit, hanc ipsam quoque Caji personam, quam coram vidit, & Titii personam esse putavit, occidendi. Etenim (*ut Paulus ait in d. l. eum, qui nocentem, 18. §. si injuria, ff. de injur.*) id

id prævalet, quod principale eſt; cum ſcilicet voluiſſe hoc ipſum individuum, quod obvium tum & certum erat, occidere: quamvis id individuum aliam perſonam eſſe putaverit: atque idcirco ordinaria l. Corneliæ pœna locum habet. Inſuper neminem movere debet generalis regula, qua 125 dicitur; Actum † per errorem geſtum, gerenti non nocere, *l. ſi per errorem, 15. ff. de juriſdict.* Neque enim in propoſita facti ſpecie error, ſed dolus efficit: ut occiſor ordinaria pœna plectatur. Modo namque oſtenſum eſt: occidentem etiam Caji reſpectu occidendi animum habuiſſe. Tandem nullius momenti aut ponderis eſt, quod aſtruitur a quibuſdam: homicidam iſtum reſpectu hominis occiſi non in dolo, ſed in culpa fuiſſe: cum noluerit Cajum occidere, ſed alium, puta Titium. Nam hæc objectio ex jam dictis ſatis refutatur: quia quoad ipſum quoque interfectum in dolo fuit: propterea quod hunc ipſum interemptum voluit: &, dum arbitratus eſt,

Titium

Titium esse, cũ esset Cajus, hujus ipsius etiam necandi animum assumpsit. Adhæc, tametsi occisor fortassis, secundum quorũdam opinionem, in culpa tantum fuerit respectu hominis occisi: negari tamen non potest, eum in dolo fuisse eam ob causam, quod alium occidere volebat? qui quidem occidendi animus sufficit, ut legis Corneliæ pœnę ordinariæ sit locus, *d. l. is, qui cum telo, 7. C. ad l. Cornel. de sicar.* Quæ sane lex etsi generali cõsuetudine abrogata sit: hoc tamen in casu vigere videtur, ubi hominis plane innocentis sanguis fusus est: quanquam si duntaxat quis occidendi animo ambulaverit cum telo, ut vigorem illa non habeat, longæva consuetudo effecerit; *quemadmodum tradit Fachineus d. lib. 1. cap. 37. in fine. Et ea de re infra dicetur explicatius.*

Huic vicina, nec minus controver-
126 sa & anceps quæstio est: *Si quis † forte voluit offendere vel occidere Titium inimicum suum, quem bene novit, & in ejus persona non erravit, sed casu quodam offendit,*

dit, vel occidit Sejum, ibi proxime stantem, vel prætereuntem, vel pacis componendæ causa intervenientem, an talis homicida ordinaria pœna mortis, vel mitius sit plectendus? Ordinariam mortis pœnam hoc in casu locum habere, tenet *Bartol. in d. l. respiciendum, 11. §. fin. ff. de pœn. Salicet. in l. quoniam multa facinora, 6. C. ad l. Iul. de vi publ. Gomez. tom. 3. variar. resolut. cap. 3. de homicid. num. 35. & alii, quos recenset.* Sed probabilius est & humanius: in ista specie homicidam extra ordinem tantum, adeoque mitiori pœnæ genere coercēdum esse, *ut post Alexandr. de Imola in addit. ad Bartol. in d. l. respiciendum, § fin ff. de pœn. Iasonem in d. l. 1. ff. de legibus, & in l. cum possidere, 6. §. qui ad nundinas, ff. de acquirend. possess. & in l. si per errorem, 15. ff. de jurisdict. & Menochium lib. 2. de arbitr. jud. quæst. cent. 4. cas. 324. num. 9. defendit Burchardus in prealleg. append. ad Voltz. num. 17. & seqq. & Petreus prealleg. thesaur. conclus. 130.* Huic sententiæ suffragatur † primum *d. l. eum, qui nocen-* 127
tem, 18. §. si injuria, ff. de injur. ex qua pa-

N tet,

tet, tum demum actioni injuriarum locum esse, quando aliquis Titium voluit injuriare sive percutere, & ex proposito percussit Sejum sibi ignotum, quem Titium esse putavit: quia videlicet certum est, eum hoc casu personam Seji voluisse percutere, injuriaque afficere. Ergo a contrario sensu non tenebitur injuriarum, qui omnino nullum propositum Seji personam injuriandi habuit. Atqui in præsenti quæstione, occisor nullum prorsus animum habuit offendendi aut interficiendi mediatorem sive pacificatorem, vel alium adstantem. Itaque si ille hunc præter propositum, casu quodam occiderit: nequaquam mortis pœna tenebitur. Secundo huic conclusioni non parum roboris addit *l. 1. §. Divus, ff. ad l. Corn. de sicar.* ubi dicitur; eum, qui hominem occidit, ita demum ordinariæ legis Corneliæ pœnæ subiiciendum esse, si occidendi animo id homicidium admiserit. At in proposita facti specie, homicidium in persona pacificatoris ani-

animo occidendi non est admissum. Reus siquidem nullo modo pacificatorem, sed Titium suum inimicum e medio tollere voluit. Tertio ad eandem assertionem stabiliendam adduci potest *d. l. 3. in fine, & d. l. si, cum servo, 4. ff. de injur.* ubi ille, qui, cum servo suo pugnum ducere vellet, alium proxime adstantem invitus percussit, injuriarum non tenetur. Simili ergo ratione in nostro quoque casu non tenebitur lege Cornelia, qui alium invitus offendit, vel occidit: cum hic non sufficiat culpa, quantumvis lata; sed dolus & animus occidendi exigatur, *d. l. 1. §. Divus, & l. 7. ff. ad l. Cornel. de sicar.*

Non tuetur † Bartoli & sequaci- 128
um opinionem *l. falsus creditor, 43. §. qui alienum, ff. de furt.* ubi hæc extant verba: *Qui alienum quid jacens, lucri faciendi causa sustulit, furti obstringitur, sive scit, cujus sit, sive ignoravit.* Nihil enim ad furtum minuendum facit; quod, cujus sit, ignoret. Nam respondetur, diversam in

ista l. proponi facti speciem. Ibi siquidem ideo competit furti actio: quia fur lucri faciendi causa eam ipsam rem abstulit, quam voluit auferre, etsi ignoraverit, cujus ea res fuerit. Sed hic aliquis eum interemit, quem perimere noluit. Itaque merito ab ordinaria homicidii pœna absolvitur. Ceterum quod attinet *ad d. l. eum, qui, 18. §. si injuria, ff. de injur.* qua dissentientes præcipue moventur; tantum abest, ut ista lex priori nostræ adverſetur sententię, ut eam, argumento a contrario sensu ducto, maxime confirmet, quemadmodum paulo ante expositum est. Ad alias leges, quę eidem sententię obiici possunt & solent, apposite satis respondet *Burchardus in d. append. num. 20.*
129 *& seq.* Porro, si † culpa omnino nulla homicidæ imputari potest: adeo lege Cornelia de sicariis non tenetur: ut etiam ab Aquilia, & civili actione absolvatur, §. *injuria, & seq. sup. de lege Aquil. VVesenbec. in Paratit. ff. ad l. Cornel. de sicar. num. 27.*

Huc usq; de vero homicidio; ejusq; specie-

ſpeciebus ſive membris abunde diximus: ordinis a nobis inſtituti ratio poſtulat, ut tandem etiam de quaſi homicidio breviter diſſeramus. Quaſi autem † homicidium committitur, ſi quis 130
hominem circumcidit, vel caſtravit; aut ſe ipſum caſtrandum præbuit, *l. 3. §. 4. l. 4. §. 2. l. 5. & 6. l. circumcidere, 11. in princip. ff. ad l. Cornel. de ſicar. Paul. lib. 5. ſentent. tit. 22. & tit. 23. §. qui hominem invitum, & ibi Cujac.* Illius quidem eſt ratio: quia inſtar homicidii eſt, virilitatem vel ſexum homini adimere: & quia † cum magno vitæ periculo ea res 131
conjuncta eſt; adeo ut ex multis pauciſſimi incolumes evadant. *Nov. 142. in princip. VVeſenbec. d. loco, num. 15. Althuſ. lib. 1. juris Rom. cap. 55.* Hujus vero ratio hæc eſt: quia cum † nemo ſit 132
membrorum ſuorum dominus, *l. liber homo, 13. ff. ad l. Aquil.* in ſe quiſque homicidium committere prohibetur, *l. omne delictum, 6. §. qui ſe vulneravit, ff. de re militari, l. ult. §. ſic autem, ff. de bonis eor. qui ante ſentent. mort. ſibi conſciverunt. Bald. in l. 1. C. eod.* Sed & quaſi † homici- 133

dium eſt, ſi quis hominis necandi furtive faciendi, aut invadendæ poſſeſſionis cauſa, cum telo ambulaverit, *l.1.in princip.l.3.§.item is,ff.ad l. Cornel. de ſicar. l. is, qui cum telo, 7. C.eod. & hoc §. noſtro.* Ratio eſt: quia & lex Cornelia (ſicut & Moſaica, *Exodi cap.* 21.) & conſtitutiones, voluntatem ſive conatum in hoc maleficiorum genere, non exitum ſpectari voluerunt, *l. divus*, 14.*ff. ad l.Cornel.de ſicar.VVeſenbec.& Althuſ.locis proxime allegatis.*

134 Hic autem dubitari poteſt: *num † hac in re conatus conſideretur tam remotus, quã actui proximus?* Et quidem Thomas Grãmat.*conſ.36.n.19.& Didac.Covarr.in Clement.ſi furioſus,p.2.Relect.in initio,n.10.de homicid.* ſtatuũt: ſolum conatum proximum ad ordinariã legis Corneliæ pœnam infligendam conſiderari. Qua de cauſa volunt, ultimum actum, qui a delinquente peragendus eſt, intercedere oportere: ut quia jam aliquem vulneraverit: ſecus, ſi tantũ hominis occidendi cauſa ambulaverit. Sed verius eſt; ſolã ambulationẽ hominis occidendi cauſa

ſuſce-

ſuſceptam, adeoque etiam remotum actum, animo occidendi commiſſum ordinaria legis Corneliæ pœna coerceri, *per hunc § noſtrum*: in cujus principio Juſtinianus diſerte ait: Legem Corneliam de ſicariis, eos etiam ultore ferro perſequi, id eſt, gladio punire, qui hominis occidendi cauſa cum telo ambulant. Ad cujus ſententiæ confirmationem accedit *d.l. 1. §. Divus, ff. ad l. Cornel. de ſicar. & d.l. is, qui cum telo, 7. C. eod.* ubi expreſſum eſt; eum, qui hominis necandi cauſa ambulavit cum telo, ultimo ſupplicio afficiendum eſſe. Verum, licet hæc jure † civili ita conſtituta ſint: tamen hodie omnium locorum generali conſuetudine jus iſtud abolitum eſſe, pleriq; Doctores teſtantur: adeo, ut etiamſi quis occidendi animo hominem cum telo vulneraverit; minime tamen, effectu nō ſecuto, ordinaria legis Corneliæ pœna, ſed mitiori extraordinaria puniendus ſit, *Spec. in tit. de accuſatore, §. 1. n. 7. Bald. Cyn. & Salic. in d. l. is, qui cū telo, 7. C. ad l. Corn. de ſic. Gomez. tom. 3. var. reſol. c. 3. num. 30. Iul. Clar. lib. 5.* 115

 ſen-

finient.§.fin.quæst.92. Covarruv.d.Clement.si furiosus.p.2.relection. in initio, nu. 11.de homicid.Boer.decis.316. num.3. Alexand.consil.15. num. 2. lib.1. & consil. 140. num.2.lib.2.Bertran.consil.169. num.1.lib. 3.part.1.& cons.31.num.3.& consil.228.nu. 6.lib.7.VVesenb.in Paratit.ff.ad l.Cornel.de sicar.num.16.Tiraquell.in tract de pœn.leg. temper.causa 38. Menoch.de arbitr. judic. quæst.lib.2.cent.4.cas.360.nu.92.& infiniti alii per hos cumulatim citati.

Illud hoc loco commode in quæstio-
136 nem cadit: *an is,† qui pecuniam accepit,ut alium interficeret, puniendus sit effectu non secuto?* In hac quæstione tres præcipue sunt distinguendi casus. Primus est, quando ille, qui accepit pecuniam, ad actum occidendi proximum processit, omnemq; conatum adhibuit,atque ita per eum non stetit, quin occideret. Hoc casu concors & communis Doctorum conclusio est:ordinaria mortis pœna plectendũ esse tam dãtem,quem
137 † *assisinatorẽ* vocant, quam accipiẽtem pecuniam, quẽ vulgo *assasinum* appellãt,*per text.in c.1.de homic.in 6.Placa lib.1.*

Epitomes

Epitomes delictor. c. 19. n. 9. Covarruv. præalleg. loco, nu. 9. verſ. ſecundus ſubjicitur, &c. Chaſſenæus in conſuetud. Burgun. Rub. 1. post princ. verſ. item etiam tenetur. n. 7. Menoch. d. caſ. 360. n. 42. Decian. lib. 9. prax. crimin. c. 30. & Clarus lib. 5. ſenten. §. aſſaſſinium, n. 7. ubi & plures alios in hanc ſententiam congeſſit. Quibus noviſſime etiam aſtipulatur Vulteius in hoc §. n. 5. Vtrum vero † iſthæc pœna 138
etiamnum hodie obtineat, ambigitur propter conſuetudinem totius orbis terrarum generalem, qua leges conatum pro effectu punientes ſunt abrogatæ? Sed dicendum; hoc in caſu etiamnum ordinariam pœnam locũ habere. Etſi enim juris communis, eadẽ pœna conatum & effectum homicidii, & aliorum delictorum enormium, punientis ſeveritas longæva cõſuetudine mitigata & ſublata ſit: ea tamen conſuetudo ad conatum criminum graviſſimorum & atrociſſimorum, puta *parricidii, læſæ majeſtatis, &c.* nequaquam ſe extendit, *Covarruv. d. loco, nu. 11. & ſeq. VVeſenb. ſup. allegato n. 16. Gail lib. 1. de pace publ. c. 14. nu. 19. & ſeqq. Cuiac. lib. 15. obſer. c. 25.* Hoc autem † crimen, quod *aſſaſſi-* 139
 nium

nium nuncupant, atrocissimum & immanissimum esse constat: quippe per quod insidiose & proditorie aliquis ab eo occiditur, a quo nihil tale metuit. Cujus delicti atrocitas etiã inde augetur, quod pecuniæ intervẽtu, & propter precium suscipitur: id quod longe est turpissimum. Quamobrem, non obstante generali totius Imperii sive Orbis consuetudine, ab Auctoribus supra relatis recte asseritur; hujusmodi in casu ordinariam legis Corneliæ pœnam adhuc vigere: Secũdus casus est: si quis pecunia data vel promissa mandaverit alterũ occidi; & mandatarius ad actum aliquem proximum nõ devenerit. Hac sine specie tam mandans, quam mandatarius extraordinaria tantum pœna arbitrio judicis puniuntur. *Covarruv. in d. Clement. si furiosus, p. 2. relect. in initio, n. 9. versic. quarto, si quis, &c. Menochius præfato casu 360. num. 43.* Tertius est casus; cum mandans obtulit mandatario pecuniam, ut is hominem occideret: & mandatarius accipere noluit. Hoc casu mandans quidẽ punitur extra ordinem arbi-

arbitrio judicis: is vero, cui oblata est pecunia, omnis pœnæ expers est, ut docet Menochius *sæpe adducto casu 360. nume. 44.* qui (ut & Covarruv. jam dicto loco) plures alios casus accurate copioseque explicat, ostendentes, quando & qua pœna conatus ad delictum, plectatur. Cæterum ad eum remisisse, hicque præcipuos duntaxat casus attigisse sufficiat.

Pœna † l. Corneliæ de sicariis ordinaria olim erat deportatio, & omnium bonorum ademptio sive confiscatio: postea vero nobiliores quidem, & honestiores in insulam deportari; humiliores ultimo supplicio affici cœperunt. *l. 3. §. penult. & l. qui cædem, 16. ff. ad l. Cornel. de sicar.* Sed hanc posteriorem, gladii † nimirum pœnam, hodie indistincte in nobilioribus etiam personis recipiendam esse, multi non sine ratione existimant, Ange. & Hippolit. de Marsil. *in d. l. 3. §. penult. ff. eod.* Felin. *in rub. ex. de homicid.* Bossius *in tit. de homicid. num. 108. & seq.* ubi hanc opinionem communem affirmat. Idem asserit Clarus

lib.

lib.5.ſent.§. homicidium, nu. 18. & ſeq. ubi
142 ſubjicit, ſtatutum † vel conſuetudinem diſponentem, quod pro homicidio imponatur pœna pecuniaria, ex communiori Doctorum traditione non valere, atq; ita in practica ſervandũ eſſe. Quib. noviſſime haud gravate acceſſit Voltzius *in Commentar. ad l. Cornel. de ſicar. c. 5. n. 18.* ubi eleganter ita ſcriptum reliquit: *Minime ſilentio prætereundum eſt, quod hodie pœna l. Corneliæ de ſicariis mere capitalis eſt*, hoc eſt, quod ultimum cõtinet ſupplicium, poſthabita omni prorſus conditionis & ſtatus perſonarum differentia. Sive enim privatus, ſive magiſtratus, ſive nobilis, ſive plebejus, homicidium dolo malo admiſerit, ultimo ſupplicio affici debet. Iſtis omnibus annumerandus eſt quoque Treutlerus *ſelectar. diſputa. vol. 2. diſp. 32. theſ. 5. ad lit. i.* Et ſane hęc ſententia omni juri, tam divino, quam humano eſt omnino conſentanea. Primum enim quod attinet jus divinum, generaliter hoc modo ſcriptum extat Geneſ. cap. 9. *Quicũq; effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius: ad imaginem*

nem † quippe Dei factus est homo. Exo.c.21. 142
Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. Num.cap.35. *Si quis ferro percusserit, & mortuus fuerit, qui percussus est; reus erit homicidii, & ipse morietur. Si lapidem jecerit, & ictus occubuerit: similiter punietur. Si ligno percussus interierit; percussoris sanguine vindicabitur, &c.* Deuteronom.c.19. *Si quis odio habẽs proximum insidiatus fuerit vitæ ejus, surgensq; percusserit illũ, & mortuus fuerit, &c. etiã morietur.* Itẽ in fine ejusdem capitis: *Non misereberis ejus; sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges.* Ezechielis c.18. *Anima † quæ peccaverit, ipsa morietur.* Matth. 144
c.26. *Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Deinde ad legem humanam quod attinet; ea diserte indistincteque sancitum est, homicidã † semper quod 145
fecit, expectare debere, *l.3. circa medium, C. de episc. audient. l. un. in prin. vers. & merito mortis, C. de raptu virgin. & hoc §. nostro.* ubi Justinianus simpliciter ait: Legem Corneliam ultore ferro homicidas persequi. Huc facit quoque *can. duo ista,*

146 *ista,23.q.4.* ubi dicitur; Nulli † peccatori impunitatem relaxãdam esse. Eidem sententiæ valde etiam suffragatur *t. tit. ff. quod quisq. juris in alter. statuerit, &c. & c. cum omnes, 6. ext. de constitutionib.* ex quibus locis colligitur: quemque pati debere, quod alteri facere voluerit. Sed ea de re post alios a se relatos plura cumulavit Petrus a Placa *lib. 1. Epitomes delictor. capite decimo, numero secundo, & seqq.*

Verumenimvero cum ex supra expositis eluceat; in lege Cornelia dolum requiri: inde evidenter verum existit,
147 infantes † & furiosos ab homicidii pœna prorsus absolvi: cum illos innocentia consilii tueatur: hos fati infelicitas excuset. *l. infans, 12. D. ad l. Cornel. de sicar. l. pœna, 9. §. ult. D. ad l. Pomp. de parricid. l. Divus, 14. ff. de offic. præsid.*

148 Nunquid autem mente † sanus delictum aliquod committens, ob furorem supervenientem corporali pœna durãte furore, affici possit, Intepretum judiciis variatum est: quibusdam putantibus, furorem post delictum perpetratum

tum advenientem, delicti impunitatem adferre: nonnullis contrariã prorsus sententiam propugnantibus. Et quidem prioris sententiæ, quæ receptior est, Auctores sunt, *Baldus, Alexander & Iason in l. furiosum, 9. C. qui testamen. face. poss. Covaruv. in Clement. si furiosus, part. 3. in initio, num. 2. de homicidio, Gomez. tom. 3. variar. resolut. cap. 1. num. 72. Clar. lib. 5. senten. §. fina. q. 60. num. 8. Tiraquell. de pœnis leg. caus. 3. Menoch. de arbitr. judic. quæst. cas. 325. num.* 12. *Gail lib. 2. observat.* 110. *nu. 21. & 22. Petreus in thesauro controvers. conclus. crimin. concl. 223.* Posterioris vero sententiæ assertores sunt, *Ludov. Roman. in d. l. furiosum, C. qui testam. fac. poss. Damhoud. in prax. rer. crim. c. 84. num. 8. Vaud lib 2. quæst. cap. 7. Forcat. Necyomanth. Dialog 33. n. 3. & 4. Burchar. in addit. ad Voltz. de sicar. c. 6. n. 3.* Cæterũ ego nec priori, nec posteriori sententię acquiescendum, sed totum negociũ arbitrio judicis ac Principis, quem judex consulere debebit, committendum esse arbitror. *d. l. Divus, 14. vers. si vero, &c. ff. de offi. præsid.* Quæ profecto † lex nihil certi 14

certi definit : ſed potius aperte ſtatuit, judicem diligenter explorare & inquirere debere, an facinus a vere furioſo commiſſum ſit; nec non Principem cõſulendum eſſe, qui æſtimet, utrum delinquens ſupplicio ſit afficiendus. Itaq; judex ac Princeps omnibus delicti, totiusque negocii circumſtantiis mature accurateq; penſatis, de pœna decernet, prout æquitas & ratio popoſcerit. *Atq; ita noviſſime etiã ſentire deprehẽdi Fachineum lib. 9. controver. jur. cap. 3.* Quod autẽ de infantibus dictum : idem quoque in proximis infantiæ, qui ſcilicet doli nõdum capaces ſunt, non itidem in minoribus, procedit. *l. impuberem, 23. ff. de furt. l. pupillum, 111. ff. de reg. jur. l. 1. verſ. impu-*
150 *beres, C. de falſa moneta.* Pupilli † igitur ſive minores doli capaces, quamvis alias in pleriſq; cauſis in integrum reſtituantur : in delictis tamen eis non ſubvenitur : cum leges invocare illis non liceat, qui contra eas committunt, *l. ſi ex cauſa, 9. §. nunc videndum, l. auxilium, 37. in fi. D. de minor. t. t. C. ſi adverſ. delictum.* Enimvero licet non penitus minores abſolvantur:

vantur: ordinaria † tamen pœna ipsis 151
plerunque remitti solet, *d.l.37.§.in delictis,ff.de minorib.l.fere in omnibus,108.ff.de reg.jur.Late Gomez.tom.3.var.resol.c.1.n.57.& seqq.Gail d.lib.2.obs.110.n.32.Tiraq.in tract.de pœn.leg.temper.caus.7.Menoch.lib.2.de arbit.jud.quæst.cent.4.cas.329.VVesenb.in Parat ff.ad l.Cornel.de sicar.n.25.& seq.Voltz.de sicar.cap.6.nu.45.* Sed & † se- 152
nes homicidium perpetrantes, qui per omnem vitam habiti sunt fuisse inculpatis moribus, & integritate vitæ conspicui, a pœna mortis excusantur, *l.2.ibi,si senior,ff.de term.moto.l.3.in fi.C.de Episc.aud.Menoch.d.cas.329.n.20.Damhou.in prax.rer.crim.c.84.n.33.Gomez.d.tom.3.c.1.n.68.*Gail *d.obs.110.n.34.* ubi ait, de-
crepitos † senes infantibus comparari, 153
juxta illud vulgatum: *Bis pueri senes.* Illud autem *an similiter in ebriis homicidia committentibus locū habeat,* sæpius quæsitum fuit? Verum ad hujus quæstionis discus-
sionem breviter sciendum: ebrios † du- 154
plicis esse generis. Alii enim sunt, quos potio vini aliquantum largior animosos, insolentes, audaces, iratos, cōtume-

O liosos,

liosos, atque turbulentos efficit: qui tamen omnia, quę agunt & dicunt, probe cognita explorataque habent. Sunt deinceps alii, qui ob immoderatum vini potum e potestate mētis omnino excedūt, nihilq; eorū amplius, quæ loquuntur & faciunt, sciunt & intelligunt; atq; in morem hominum plane furiosorum cum magno aliorum periculo tumultuari baccharique solent. Priores illi, si quod facinus sive scelus patraverint: id ebrietatis allegatione nulla ex parte extenuare, nedum excusare poterunt. Hi vero posteriores, si homicidium per profundam ejusmodi ebrietatem admiserint, in legem Corneliam de sicariis neutiquam incidunt, sed extra ordinem tantum puniuntur: dummodo ebrietatem istam prius dolose non captaverint; nec ad hoc compotaverint, ut cædem impune committere possint. *l. omne delictum, sexta, §. per vinum, ff. de re milit. can. sane, & can. inebriaverunt, 15 quæstio. 1. Damhouder. prædicto cap. 84. num 15. & seqq. Covarruv. dicta Clement. si furiosus, part. 3. relect. in initio, nume. 3. & 4.*

& 4. Tiraquell. de pœn. leg. cauſ. 6. Gail. d. obſerv. 110. num. 24. & ſequent. Menoch. de arbitrar. judic. quæſtio. lib. 2. centur. 4. caſ. 326. Claud. Battand. regu. 116. Borchol. de pact. cap. 3. numero decimoquinto, & ſeq. Gregor. in ſytagm. jur. univerſ. lib. 29. cap. 3. n. 4. Egregie Voltzius de ſicar. prætallegato c. 6. numero decimotertio, cum multis ſeqq.

De homicidio quoque, amoris † æſtu inter corrivales commiſſo, quærunt Doctores, *quomodo puniri debeat* ? Et, cum amor †furoris quædam videatur ſpecies, non ordinariæ pœnæ legis Corneliæ, ſed mitiori ſubdendum eſſe eum, qui amoris œſtro percitus & compulſus corrivalem exanimavit, tradunt *Iulius Clarus libro quinto, ſentent. §. fina. quæſtione ſexageſim 1, num. 10. Oldrad. conſil. 210. numero quarto, Tiraquell. in d. tract. de pœn. leg. cauſ. 4. & Menochius d. libro ſecundo, caſ. 328.* At Andreas Gail *in loco aliquoties jam adducto, numero vigeſimo tertio*, exiſtimat; hanc ſententiam in puncto juris defendi nō poſſe: cum nulla lege comprobetur: & plerunq; ejuſmodi homicidia, deſtinata voluntate impatientia 115 116

consortis fieri soleant: idque verum putat, nisi aliæ circumstantiæ, utputa provocatio corrivalis, crimen extenuent. Porro de aliis excusationum causis, vel ad tollendam prorsus, vel minuendam homicidii pœnam facientibus, videantur *Gomezius*, *Clarus*, *Tiraquellus*, *Menochius*, *Damhouderius*, *Gailius*, *Voltzius*, *&c. locis superius commemoratis*.

Et hactenus de uno legis Corneliæ
157 capite, nempe de homicidio: restat † veneficium, alterum ejusdem legis caput, summatim perstringẽdum. Hac igitur lege & venefici capite damnantur, qui artibus odiosis, tam venenis, quam susurris magicis homines interfecerunt. *hoc §. nostro, vers. eadem lege, &c. l. 3. ff. ad l. Cornel. de sicar.* Et quidem non imme-
158 rito. Plus enim est † veneno extinguere aliquem, quam necare gladio: cum illud minus præcaveri & vitari possit, *l. 1. C. de maleficis & mathematicis, &c. VVesenbec. in Paratit. ff. ad l. Corn. de sicar. n. 28.*
159 Veneficus † autem nõ solum is dicitur, qui malo animo malũ alicui venenum propinavit: sed & qui illud hominis necandi

candi causa confecit, habuit, vendidit. *hoc §.n.in fine, l.1.§.1. & d.l.3.ff.eo.ordinat. crimin.Caroli V.art.130.* Hinc † pigmentarios, si cui temere cicutam, salamandram, aconitum, madragoram, aut ulceramenti causa cantharidas dederint, pœna hujus legis teneri manifestũ est, *d.l.3.§.alio senatusconsulto, ff.d.tit.* His quoque accensendi sunt omnes magi, arioli, divinatores, chaldæi, necromantici, sagæ, striges seu lamiæ, & his similes malefici, qui homines variis imposturis lædunt, decipiunt atque deludunt: *de quibus latissime agit Damhoud. in praxi rer. criminal.c.61.n.80.& plurimis seqq. & Burchard. in append.ad Voltz.de sicar.num.106. cum multis sequentibus.* Cæterum isti; qui Diabolo se dediderunt sive mancipa-runt, & damnum vel hominibus, vel animalibus aliis intulerunt, igne hodie cremantur, *d.constitutione Carolina criminali artic.*109. *Vult.in hoc §.nume.8.Treutler.select.dispu.vol.2.disp.32.thes.7.in lit.d.* 16.

§. *Alia deinde lex.* 6.

Alia deinde lex asperrimum crimen nova pœna persequitur, quæ Pompeia de Parrici-

diis vocatur: qua cavetur, ut si quis parentis aut filii, aut omnino affinitatis ejus, quæ nuncupatione parentum continetur, fata præparaverit (sive clam, sive palam id ausus fuerit) nec non is, cujus dolo malo id factum est, vel conscius criminis existit, licet extraneus sit pœna parricidii puniatur: & neq; gladio, neq, ignibus, neq; ulli alii solenni pœnæ subjiciatur; sed insutus culeo cum cane, & gallo gallinacco, & vipera, & simia, & inter eas ferales angustias comprehensus (secũdum quod regionis qualitas tulerit) vel in vicinum mare, vel in amnem projiciatur: ut omnium elemétorum usu vivus carere incipiat, & ei cœlum superstiti, & terra mortuo auferatur. Si quis auté alias cognatione vel affinitate personas conjunctas necaverit: pœnam legis Corneliæ de sicariis sustinebit.

SVMMARIA.

1 *Lex Pompeia de parricidiis a quo lata.*
2 *Parricidii triplex significatio.*
3 *Cur Solon & Romulus nullam pœnam in parricidas constituerint.*
4 *Parricidium, & parricida qui proprie dicantur.* & nu. 25.
5 *Qui lege Pompeia de parricidiis teneantur.*

6 *Patrè*

6 *Patri olim licitum filium interficere: non item hodie.*

7 *Patria potestas in pietate consistit, non atrocitate.*

8 *Conscii etiam & participes parricidii puniuntur.*

9 *Item medici, pharmacopolæ, chirurgi, &c. venenum aut pecuniam dolose liberis vel parentibus suppeditantes.*

10 *Scientes solum, non vero criminis participes, quomodo plectantur.*

11 *Filius venenum ad parentes occidendos emens, eo autem non utens, qua pœna afficiendus.*

12 *Conatus in parricida sufficit, licet res non habuerit exitum.*

13 *De pœna parricidii quatuor tempora consideranda.*

14 *Primus parricida apud Romanos quis fuerit.*

15 *Singularis & solennis culei pœna quando locum habeat.*

16 *Ratio culei pœnæ ex Cicerone illustrata.*

17 *Culeus quid.*

18 *Cur vipera cum parricida fuerit culeo inclusa.*

19 *Canis culeo cur adjectus.*

20 *Duo contraria juxta se posita, magis elucescunt.*

21 *Simia quare culeo insuta: & de ejus natura.*

22 *Cur gallus gallinaceus culeo additus.*

23 *In quibus personis horribilis culei pœna obtineat.*

24 *Num occidenti socerum, vitricum, generum, &c. pœna parricidii, an legis Cornel. de sicariis, sit irroganda.*

25 *Sine lege loqui erubescimus.*

26 *Conciliatio* l. un. C. de his, qui parent. vel liber. &c. *cum præsenti* §.

27 *Solennis culei pœna hodie sublata, & alia eidem substituta.*

28 *Quo casu pœna ista mitiganda.*

29 *Occidens patrem vel filium, proditorem patriæ, præmio honorandus.*

30 *Factum laudabile matrum quarundam Græcarum.*

QUarta publici judicii species hic adfertur, nempe parricidiũ: quod
1 lege † Pompeia de parricidiis, quã Cn. Pompeius ille Magnus in tertio suo cõ-
sulatu

ſulatu tulit, vindicatur. Parricidium † autem tria ſignificat. Primum enim 2 omnia graviora crimina continet, *l. 2. §. & quia, 23. ff. de orig. jur.* Secundo, tantum de homicidio, & eo quolibet dicitur, *teſte Feſto lib. 14. & Didaco Covarruv. in Clement. ſi furioſus, part. 2. relect. in initio, num. 12. de homicid.* Tertio, de ſpeciali parentum & liberorum parricidio accipitur, *ut hoc loco & paſſim.* De hoc crimine † Solon, Athenienſium 3 legiſlator, legem non tulit: quod non ſperavit, tantæ immanitatis quempiam fore, qui tam fœdum & horrẽdum facinus perpetraturus eſſet, *ut refert Cicero in Orat. pro Roſcio Amerino.* Illius exemplum ſecutus Romulus, ſimiliter nullum ſupplicium in parricidas conſtituit: quod etiam exiſtimarit, impoſſibile eſſe, ut quis tam dirum & impium ſcelus committere auderet, *auctore Plutarcho in vita Romuli.* Cæterum † parricidium dicitur, quaſi *parẽticidium*: & parricidæ proprie dicuntur, 4 quaſi *parentem cædentes. Covarruv. dicto loco. Placa lib. 1. Epitomes delictor.*

cap. 22. num. 2. & Eguinar. Baro hic. Unde Quintilianus *lib. 8. cap. 6.* opinatur, per abuſionem matris aut fratris interfectorem, patricidam vocari. Verum ut ut ſit, certo certius eſt, lege †
5 Pompeja de parricidiis teneri non tantum eos, qui patrem vel matrem; ſed etiam qui avum, aviam, fratrem, ſororem, patruelem, matruelem, patruum, avunculum, amitam, conſobrinum, cõſobrinam, uxorem, virum, generum, ſocrum, vitricum, privignum, privignam, patronum, patronamve occiderint. Sed & mater, quæ filium filiamve interfecerit, ejus legis pœna afficitur: & avus, qui nepotem necaverit, *l. 1. ff. ad l. Pomp. de parricid.* At quid de patre dicendum? Et ſane probabile eſt; lege iſta patrem non fuiſſe comprehenſum. Quid ita?
6 quia licebat † olim patri filium trucidare ſine crimine, jure patriæ poteſtatis, *l. in ſuis, 11. ff. de liber. & poſthum.* Sed hodie quia patri id amplius non licet; & quia (*ut belle Marcianus ait, in l. divus, 5. in f. ff. ad l. Pomp. de parricid.*) patria

patria † potestas in pietate debet, non 7 atrocitate consistere : de parricidio perinde, ut mater tenetur, *per hunc §. ibi, aut filii, & l. unic. in princip. C. de his, qui parentes vel liber. occiderunt.*

Plane, parricidii pœna ob criminis † atrocitatem non illi solum plectun- 8 tur, qui crimen ipsi admiserunt: sed & qui ejusdem conscii & participes fuere, quamvis extranei; omnesque illi, quorum ope, doloque malo id factum est, *hoc §. n. vers. nec non is, cujus dolo, &c. l. utrum, 6. ff. ad l. Pompejam de parricid.* Hinc † medicum, 9 pharmacopolam, chirurgum, vel quemcunque alium liberis, aut parentibus scienter & dolose, ad nefarium ejusmodi scelus committendum, venenum, vel pecuniam, qua venenum comparent, vel latrones constituant, suppeditantem eodem cum ipsis parricidis supplicio afficiendum esse, non inique statutum est, *l. 2. in fine, l. si sciente, 7. ubi Bartol. ff. eod. Dambouder. in prax. rer. criminal. cap. 87. nu. 6.*

Scien-

10 Scientibus † vero ſolum, nec patefacientibus, neque prætereà flagitii participibus: etiam eventu ſecuto, non ordinariam, ſed leviorem pœnam imponendam eſſe verius eſt, *l.2.ff.d.t.* utcunque noviter Decianus *in tract. crim. lib. 9.cap.13.num.3.* poſt Bald. *in cap.1.de offic. deleg. num.5.* & alios, diſſentiat. Nec movet in contrarium hic §. noſter, & d.l. *utrum*, *6.ff. eod.* Nam ibi vocabulum (*conſcii*) complices duntaxat, & auxiliatores, atque conjuratos, vel eos conſcios, qui criminis participes ſunt, ſignificat: a quibus diſtinguendi ſunt ſceleris gnari, qui licet id non prodant aut judicent; haudquaquam tamen ultimo ſupplicio, ſed relegatione, vel alia pœna arbitraria coercentur. *Atq; hæc interpretatio placet gloſſæ in d.l. utrum, 6.ff. ad l. Pomp. de parricid. Menochio lib. 2. de arbitrar. judic. quæſt. cent. 4. caſ. 355. num. 14. & ſeq. Schilbockio & VVeſenbecio in hoc §. n. ad finem, & in Paratit. ff. d. t. num. 8. Et de ea re nonnihil etiam dictum eſt in §. publica autem judicia, ſup. h. tit.*

De

De † filio, qui, ut patrem vel matrem ex- 11
tingueret & necaret, venenum emit, quo tamen uti postea non potuit, nonnulli dubitant, quanam pœna mulctandus esse videatur? Sed hujus l. Pompejæ animadversionem (quam tamen judicem temperare ac mitigare posse asserunt) eum non effugere manifesto jure defendi potest, *d. l. 1. in f. ff. ad l. Pomp. de parricid. & hoc §. n. in verbis, fata præparaverit, sive clam, sive palam id ausus fuerit, & dict. l. unic. ibi, fata præparaverit. C. de his, qui parent. vel liber. occid. VVesenbec. in Paratit. ff. ad l. Pomp. de parricid. numer. 7. Mynsing. hic numer. 9. Decian. prealleg. lib. 9. cap. 12.* Ejusque
ratio clara est: quoniam † conatus, 12
qui ad actum aliquem pervenit, in tam atrocissimo teterrimoque delicto, merito pro delicto perfecto & consummato accipitur. Quemadmodum & lex diuina eum, qui percussit patrem aut matrem, vult moriendo mori, hoc est, omnino & sine misericordia atque distinctione, utrum percussus sit inde mortuus, an non inter-

interfici. *Exod. cap. 21.*

13 Porro de † pœna parricidii quatuor tempora videntur consideranda. Etenim primo parricidæ culeo tantum ipsi insuti, in mare deiiciebantur, ut indicat Tullius *in Oration. pro Rosc.* & Liv. *lib. 48.* ubi Publium Malleolum

14 primum † Romæ, matre interempta, culeo insutum pœnas luisse scribit.

Secundo in culeum additæ sunt duæ belluæ, serpens vel vipera, & simia: quod a primis Imperatoribus inductum videtur, sicut innuit Juvenalis *lib.3.Satyr.8.* his verbis:

Libera si dentur populo suffragia: quis tam
Perditus, ut dubitet Senecam præferre Neroni.
Cujus supplicio non debuit una parari
Simia, nec serpens unus, nec culeus unus.

Rursus idem Juvenal. *lib.5.Sat.13.*

Confer & artifices, mercatoremque veneni,

Et

Et deducendum corio bovis in mare, cum quo
Clauditur adversis innoxia simia fatis.

Tertio hæc singularis pœna in desuetudinem abiit: & cœperunt parricidæ bestiis obiicii, vel vivi comburi, *attestante Paulo lib. 5. sentent. tit. 24.* Quarto & postremo Imp. Constantinus veterem pœnam, id est, culeum, in usum revocavit, & in illum quatuor belluas addidit: viperam, simiam, canem, & gallum gallinaceum, *d. l. un. C. de his, qui parent. vel liber. occid.* Et hæc † quidem pœna 15
locum habet, si mare sive flumen propinquum sit, adeoque commode exerceri possit: alioquin parricidæ bestiis subiici debent, *l. penult. ff. ad l. Pomp. de parricid.* Ratio autem
† hujus pœnæ singularis, id est, cu- 16
lei egregia tum *in d. l. unic. C. de his, qui parent. vel liber. occid.* tum *in hoc nostro* §. exponitur, illis verbis: *Vt omnium elementorum usu vivus carere incipiat, & ei cœlum superstiti, & terra*

terra mortuo auferatur. Ejusdem supplicii vim atque rationem M. Tull. pulcherrime descripsit *pro Sex. Rosc. Amerino*: ubi cum Solonis meminisset, inquit: *Quanto majores nostri sapientius? qui cum intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod non aliquando violaret audacia, supplicium in parricidas singulare excogitarunt: ut, quos natura ipsa retinere in officio non potuisset, ii magnitudine pœnæ maleficio summoverentur: insui voluerunt in culeum vivos, atque ita in flumen deiici. O singularem sapientiam, judices. Nonne videntur hunc hominem ex rerum natura sustulisse, & eripuisse, cui repente cœlum, solem, aquam, terramq; ademerunt: ut, qui eum necasset, unde ipse natus esset, careret iis rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur? Noluerunt feris corpus obiiscere, ne bestiis quoque, quæ tantum scelus attigissent, immanioribus uteremur: non sic nudos in flumen deiicere; ne, cum delati essent in mare, ipsum pollucrent, quo cætera, quæ violata sunt, expiari putantur. Denique nihil tam vile, neque tam vulgare est, cujus partem ullam reliquerint.*

rint. Etenim quid tam est commune, quam spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, litus ejectis? Ita vivunt, dum possunt, ut ducere animam de cœlo non queant: ita moriuntur, ut eorum ossa terra non tangat: ita jactantur fluctibus, ut nunquam abluantur: ita postremo eiiciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui conquiescant. Hæc Cicero. Eandem quoque rationem expressit Ovidius *lib. 8. Metamorphos.* his versiculis:

Dii te summoveant, o nostri infamia secli,
Orbe suo, tellusque tibi, pontusque negetur.

Ex quibus jam relatis rationem cernere promptum est: cur majores nostri parricidam culeo insutum in mare sive profluentem proiici, & præcipitari voluerint. Erat † autem culeus hac in pœna uter sive saccus, ex 17
corio factus, ejus capacitatis, ut reum simul & prædicta animantia capere possit. *Isidor. Etymolog. lib. 5. cap. 27. Theoph. & Mynsing. in hoc §. num. 11.*

P Cæte-

18 Cæterum † viperam ea ratione cum parricida culeo inclusisse iidem majores censentur: quod illa simili sit delicto obnoxia: cum & ipsa exeso parentis utero proruperit in lucem, parentemque occiderit. Quam rationem sequuntur *Ludovicus Cælius lib. 3. antiquar. lect. cap. 27. Stephanus Forcatulus in Necyomant jur. cap. 34. Covarruv. in præcitata Clement. si furiosus, 2. p. relect. in initio, numer. 12. de homicid. Placa d. lib. 1. Epitomes delictor. cap. 22. numer. 7.* Aliam rationem reddit nove Decianus *in d. tractat. criminal. lib. 9. cap. 16. num. 13.* ubi dicit, viperam ideo adhibitam esse, quod scilicet ea maximum semper homini horrorem ac timorem incutiat, juxta illud Horatii *lib. 1. Serm. Epist. 18. Cane pejus & angue.* Et juxta illud Virgil. *Eclog. 3.*

Frigidus, o pueri fugite hinc, latet anguis in herba.

19 Canem † vero præfati Interpretes adjectum existimant: ut ipse sceleratum ostendat hominem, & immundum,

dum,qui parentem interemerit. Nam Virgil. *lib.* 1. *Georgicor.* canes obſcœnos ſive immundos appellat, dum canit:

Tempore quanquam illo tellus quoque, & æquora Ponti,
Obſcœnique canes, importunæq; volucres,
Signa dabant.

Item Q. Horatius *lib. Epiſtolar.* 1. *ad Lollium*, quando ait:

Vixiſſet canis immundus, vel amica luto ſus.

Quidam etiam hanc rationem aſſignant: quod canis, teſte Plinio *lib.8.cap.40.* ſit fideliſſimum homini animal. Idcirco ad arguendam parricidæ infidelitatem, conſtitutum eſt: ut canis cum ipſo in culeum mitteretur. Duo † namque contraria juxta ſe poſita magis, ut 20
dicitur, eluceſcunt, *per princ.t.ſ.de tutel. & princ.t.ſ.de his, qui ſunt ſui vel alien. jur. l.1.ff.eod.l.Pomponius, 40. §.ſed & is, ff.de procurator.* Alii præterea ea de cauſa canẽ ſimul inſutum autumãt: quod fame rabida percitus canis, parricidæ corpore & cadavere paſcatur. Ideoque Bald. *in d. l. 1.C.de his, qui parent. vel liber. occid.*

ſcribit: parricidas inhumatos relinqui debere, & canibus devorandos committi.

21 Ad ſimiam † quantum pertinet: hæc eam ob cauſam adjecta videtur: ut nulla ſit tam atrocis facinoris imitatio apud homines. Nullum quippe animal eſt, quod hominum mores perfectius imitatur, quam ſimia. Nonnulli hanc rationem conſiderant: quod ſimiarum generi præcipua ſit affectio erga fœtum ſuum. Siquidem catulos ſuos, quos manſuefactæ intra domos peperere, omnibus demonſtrant, tractarique gaudent; atque adeo magna ex parte complectendo necant. *Plin. lib. 8. cap. 54.* Sed & iſthæc adduci ſolet ratio: quod ſimiæ ſimiles ſint hominibus, interim deformes, ſicuti parricidæ; qui præter humanam ſimilitudinem nil habent hominis, & ſub figura hominum immanitatem belluarum gerunt.

22 Tandem † gallum gallinaceum huic pœnæ idcirco adhibitum, quidam ſcribunt: quod pugnax ſit, & viperæ

peræ inimicus: indeque fiat, ut animalibus contrariis conjunctis, pugna excitetur, eaque parricida conturbetur. Sed hæc ratio Deciano *in d. lib. 9. prax. criminal. cap. 16. num. 11.* minime huic rei apta videtur: propterea quod inimicitia illa naturalis inter gallum & viperam minuere posset dolorem & cruciatum condemnati: cum, si concordes forent, in eum ambo irruerent, morsuque cruciarent. Quare ipse Decianus hanc putat magis convenientem esse rationem; quod gallus vigil cantu suo non permittat, parricidam somno cruciatum lenire: vel, ut cantu intercluso audito a navibus prætereuntibus, quilibet invitetur ad conspiciẽdum atrocissimum scelerati parricidæ supplicium.

Atque his forsan rationibus prædicta specialis, & exquisita parricidii pœna more majorum fuit instituta. Isto † autem horribili supplicio puniendi sunt ii duntaxat, qui parentes & liberos, vel eos, qui parẽtum liberorumve appellatione proprie veniunt, occide- 23

rint. Hi vero, qui fratrem vel sororem & alios quoscunque cognatos vel affines necaverint; tenentur quidem lege Pompeja de parricidiis, sed coercentur tantum pœna legis Corneliæ de sicariis, *hoc §. nostro, in fin. & d. l. penult. §. 1. ff. ad l. Pomp. de parricid.* ubi Modestinus ita scribit: *Qui alias personas occiderint, præter matrem & patrem, & avum, & aviam, quos more majorū puniri supra diximus, capitis pœna plectuntur, aut ultimo supplicio mactantur.* Atque ita etiam accipienda est *l. 1. ff. eod.* ut scilicet pœna legis Corneliæ de sicariis, cujus ibi Marcianus meminit, intelligatur irrogari illis, qui alios, quam parentes interfecerint.

Hujus occasione illa anceps & ele-
24 gans quæstio movetur: *si quis † socerum, socrum, vitricum, novercam, privignum, vel privignam, generum vel nurum, aliosve similes trucidaverit, an asperrima ista parricidii sive culei pœna afficiendus sit, nec ne?* Nos (non obstantibus illis, quæ pro affirmante opinione adducit Decianus *in sup. citato lib. 9. cap. 8. numer. 4. & seq.*) nega-

negativæ ſententiæ adhærentes, legis tantum Corneliæ de ſicariis pœnam, addito tamen majoris alicujus reatus judicio, locum eo caſu habere ſtatuimus, *per textum ad id præſtantiſſimum in d. l. penult. §. 1. ff. ad l. Pomp. de parricid.* ubi ſolummodo patris & matris, avi & aviæ, non pariter ſoceri, ſocrus, vitrici, & cæterarum perſonarum modo memoratarum, reſpectu parricidii pœnæ, fit mentio. At quod lex non dicit, nec noſtrum eſt dicere. Erubeſcimus
† ſiquidem ſine lege loqui. *Nov. 18.* 25
cap. 5. in princip. Deinde hæc ſententia non parum adjuvatur *d. l. unic. C. de his, qui parent. vel liber. occid.* In qua lege diligenter ponderanda ſunt hæc verba: *aut omnino affectionis ejus, quæ nuncupatione parricidii continetur, fata præparaverit, &c.* Quibus utique verbis non obſcure ſignificatur: acerrimam illam graviſſimamque culei pœnam ita demum eſſe imponendam, ſi quis ejus affectionis fata præparaverit, quæ nuncupatione parricidii continetur. Jam vero affectio iſta inter ſocerum

& generum, vitricum & privignum, &c. inſpecta verbi propria ſignificatione, non continetur nuncupatione parricidii: quandoquidem parricidium vere & proprie dici parenticidium, ſuperius oſtenſum eſt. Hæ autem perſonæ proprie & vere parentes non ſunt: ſed loco parentum ſaltem habentur. Itaque pœna illa culei, more majorum introducta, in hiſce perſonis occiſis locum ſibi non vindicat: ſed pœna dũtaxat primæva legis Põpejæ, quæ eſt pœna legis Corneliæ de ſicariis, *d. l. 1. ff. ad*
26 *l. Pomp. de parricid.* Huic ſententiæ † non officit hic §. noſter: in quo legitur; eum, qui affinitatis ejus, quæ nuncupatione parentum continetur, fata præparaverit, ſeveriſſimam iſtam culei pœnam ſuſtinere debere. Nam reſpondendum: hunc §. ad verbum fere deſcriptum & tranſpoſitum eſſe ex *d. l. un. C. de his, qui parent. vel lib. occid.* in qua non vox affinitatis, ſed affectionis habetur. Ideoque pluſquam manifeſtum eſt: hic quoque pro verbo *affinitatis*, legendum eſſe, *affectionis*: & cr-

& errore factum esse, ut dictio *affinitatis*, vocabulo *affectionis* substitueretur. Ex hac igitur verissima lectione, quam d. Lex un. evincit, quamq; Franc. Hotomanus hic probat, perspicue constat: eum tantum gravissimo illo parricidii supplicio puniendum esse, qui verum parentem occiderit, non qui talem, qui parentis loco habetur.

Cæterum hodie pœna † ista, tanquā 27
barbaram quandam redolens severitatem, plerisq; Interpretibus attestantibus, absolute in usu esse desiit: & parricidæ pro cujusque loci ac regionis consuetudine, vel gladio feriuntur, vel in profluentem submerguntur, vel vivi defodiuntur, vel in quatuor partes dissecantur, vel canibus lacerandi traduntur, vel strangulantur, & dolio inclusi in flumen projiciuntur, vel ad caudam equi, aut ad quodvis vehiculorum genus alligati, ad supplicii locum pertrahuntur, ibiq; decollantur, & corpus truncatum rotę in altum erigendæ affigitur: & tandem simul omnium bonorum confiscatione, pro arbitrio judicis plectun-

 tur.

tur. *Bald. Salicet. & alii in sæpe allegata l. un. C. de his, qui parent. vel lib. occid. Damhoud. in prax. rer. criminal. c. 87. num. 3. Clar. lib. 5. sentent. §. parricidium, num. 5. Cæpol. cons. 5. num. 5. 32. & seq. Carrer. in pract. crim. §. homicidii, num. 147. VVesenbec. in Parat. ff. ad l. Pomp. de parricid. num. 5. Decian. in præalleg. lib. 9. c. 16. num. 20. & seqq. Criminal. Constitut. Caroli V. art. 131. Vulteius hic num. 5.* Sane si quis † filium suum (qui aliquam ingratitudinis causam commisit, ob quam exheredari potuisset) vel propinquũ enormiter injuriosum, aut sceleribus capitalibus coopertum occiderit: pœna isthæc mitigatur, & in relegationem vel deportationem commutatur. *arg. l. Divus, 5. ibiq; Bart. & Hippol. de Marsil. ff. ad l. Pomp. de parricid. Ias. in l. jus autem civile, 7. nu. 28. ff. de just. & jur. Petrus a Placa d. li. 1. Epit. delictor. c. 22. n. 28. Menoch. de arbitrar. jud. quæst. lib. 2. cent. 4. cas. 356. VVesenbec. proxime citato loco, num. 6.*

28

29 Deniq; † nullo supplicii genere, sed præmio & honore potius eum afficiendum esse concludimus: qui patrem, vel filium, ad opprimendã & delendam

lendam sive prodendam patriam venientem, e medio sustulerit, *per textum expressũ in l. minime, 35. ff. de religios. & sumpt. fun.* Cujus rei hæc reddi solet ratio: quia per proditionem & rebellionem amittitur jus agnationis & cognationis. *l. postliminium, 19. §. filius, ff. de captivis, & postlim. &c.* Unde matres quædam Grææ æternis evehuntur laudibus, quod
† filios patriam oppugnantes, & mili- 30
tiam pro patria susceptam deserentes occiderunt: ut legitur de Demetria illa, quæ filium interemit, quod patriam a bello fugiens deseruisset, quam loquẽtem Poeta quidam his versib. depinxit:

Germen iners abeas ad tartara: namque perosus
Eurotas cervis nec dat aliquã timidis.
Ignavus catulus mala sors, hinc vade sub Orcum:
Et Sparta indignus, quem nec ego peperi.

Sed ea de re post alios plenissime tractant, *Placa sup. alleg. lib. 1. delictor. c. 22. nume. 26. cum seq. Carrer. in d. pract. criminal.*

§. homi-

§.homicidii,n.142.& Decian.in crebro citato tract.crimin.lib.9.c.15.n.8.& inseqq.

§. Item lex Cornel. *de falsis.* 7.

Item lex Cornelia de falsis, quæ etiam testamentaria vocatur, pœnam irrogat ei, qui testamentum, vel aliud instrumẽtum falsum scripserit, signaverit, recitaverit, subjecerit; vel signum adulterinum fecerit, sculpserit, expresserit sciens, dolo malo. Ejusq; legis pœna in servos, ultimum supplicium est (quod etiam in lege de sicariis & veneficis servatur) in liberos vero deportatio.

SVMMARIA.

1 *Lex Cornelia de falsis a quo lata: & quibus de rebus.*
2 *Falsum quid sit, & quot modis fiat.*
3 *Consensu quando falsitas committatur.*
4 *Volenti & scienti non fit injuria.*
5 *Dolus in delictis culpæ præponderat.*
6 *Vendens diversis contractibus eandem rem duobus, quando crimen falsi non incurrat.* & nu.3.
7 *Eandem rem diversis temporibus in solidum duobus pignerans, an falsi teneatur.*

8 *Vtrum*

8 *Vtrum stellionatus crimen cum alio crimine concurrat, & quando committatur.*
9 *Falsum quot modis fiat verbis, seu dictis.*
10 *Iudex accipiens pecuniam, ut sententiam, sive justam sive injustam pronunciet, in pœnam legis Iuliæ repetundarum incidit.*
11 *Iudici non licet justum judicium vendere: tametsi liceat advocato vendere justum patrocinium, &c.*
12 *Testis quando falsi postuletur.*
13 *Accipiens pecuniam, ne testimonium dicat, qua pœna coerceatur.*
14 *Diversa delicta sæpe iisdem puniuntur pœnis.* & nu. 15.
15 *An testis pœna falsi afficiatur, qui veri testimonii gratia pecuniam accepit, & verum etiam dixit.*
16 *Dans pecuniam, ut pro se dicatur testimonium, qualiter puniatur.*
17 *Qua pœna plectẽdus testis, qui unum affirmavit extra judicium, & postea cõtrarium in judicio deposuit.*
18 *Sine lege nihil affirmandum.*
19 *Testis falsum deponens extra articulos,* *circa*

circa quos interrogatur, ut puniendus.

20 *Falsitas nemini nocens aut præjudicans, ordinarie non punitur.* & nu. 25.

21 *Testis in privato judicio capitali falsum deponens, nunquid capitis pœna teneatur.*

22 *Ubi eadem ratio: ibi idem jus.*

23 *Ratio seu mens legis, est anima legis: & magis, quam verba, spectanda.*

24 *Scriptus falsitas quot cõmittatur modis.*

25 *An Notarius super contractu per se invalido falsum fabricans instrumẽtum, falsi pœnam mereatur.*

26 *Stellionatus pœna quando infligenda.*

27 *Paria sunt, nihil facere, & aliquid facere, quod jure non valet.*

28 *Per abusum quis falsum committat.*

29 *Discrimen inter componẽtem falsum instrumentum, & inter utentem.*

30 *Pœnitentia, qua quis declarat, se instrumento non usurum, quo usque admittatur.*

31 *Limitatio a Menochio tradita, refutatur.*

32 *Falsam incipiens percutere monetam, non puni-*

punitur, si pœniteat. & num. 48.

33 *Inhonestorum & turpium nulla obligatio.*

34 *Volens abstinere usu instrumenti, post disputationem super falso institutam, an falsi pœnam evitare queat.*

35 *Falsum sine scientia & dolo non committitur.*

36 *Num, qui falsis instrumentis sive testibus usus est, cum de scientia & dolo ejus nõ constat, in dubio scienter & dolose id fecisse præsumatur.*

37 *Facti proprii ignorantia non præsumitur: licet alieni facti ignorantia non præsumatur.*

38 *Ruini opinio refellitur.*

39 *Abutens falsis mensuris, ulnis, &c. falsi crimen incurrit.*

40 *Falsorum titulorum, honorum, nominũ, &c. assumptio pœna falsi coercetur.*

41 *Facto quomodo falsitas perpetretur.*

42 *Falsa moneta quæ dicatur.*

43 *Falsam monetam fabricantes, quemadmodum puniendi.*

44 *Conciliatio & explicatio* l. 1. & 2. C. de fals. moneta.

45 *Capita-*

58 *Pœna*

58 *Pœna falsi quæ sit.*
59 *Qualiscunq; falsi pœna heredē non tenet.*
60 *Turpia lucra successoribus sunt extorquenda.*

QUintum judicium publicum fluit ex lege Cornelia de falsis, quæ a L. Cornelio † Sylla dictatore lata est de te- 1
stamentis, *l.2.§.capta,32.vers.deinde Cornelius,ff. de orig.jur.* vnde & multis in locis *testamentaria* dicitur, *hoc §. nostro, l.1. ff.de publ.jud.l.lege Cornelia, 30.ff.ad l. Cornel.de fals.l.annonam, 6.§.1.ff.de extraord. crimin.l.un. vers.& suppresso, C.quando civil.actio criminal.prajud.* M.Cicero *Verr.* 3.ubi & legem Corneliam nummariam appellat, quæ pars hujus legis fuisse censetur. Atque ideo proprie lex hæc potissimum de testamentis, & aliquo capite de nummis conscripta videtur: sed postea senatusconsultis & constitutionibus generaliter etiã ad alia falsi genera, ut ad chirographa & quælibet instrumenta, ut ad insignia, ad nomen, & cætera, de quibus inferius audiemus, porrigi cœpit. *l.1. §. qui in rationibus, l. lege*

Cornelia cavetur, 9. §. pœna, l. instrumentorum, 16. §. 1. & passim. ff. ad l. Cornel. de fals. Iul. Paul. lib. 5. recept. sent. tit. 25. ibiq; Cuia-
2 *cius.* Est autem † falsum actus dolosus, veritatis mutãdæ gratia ad alterum decipiendum factus, quem lex pro falso habet, & lege Cornelia de falsis coercet; *ut definit Hostiens. in summa, de crim. fals. §. 1. quem refert & sequitur VVesenbec. hic num. 2.* Fitque præcipue consensu, verbis, scriptis, abusu, & facto. Consensu
3 † falsum committitur, quando quis alium per contractus circumvenit & fallit: veluti si diversis contractibus in solidum eandem rem duobus vendiderit, vel rem alienam scienter distraxerit, *l. qui duobus, 21. ff. ad l. Cornel. de fals. Damhouder. in praxi rer. criminal. cap. 120.* Quod tamẽ primo non procedit, quotiescunque is, qui rem secundo loco emit, perspectum habuit, eam prius alteri fuisse venditam. Etenim tunc venditor iste nulla pœna est afficiendus, ea
4 ratione; quod volenti † & scienti nõ fiat injuria, nec dolus. *l. 1. §. usq; adeo, ff. de injur. l. cum donationis, 34. C. de transactionib.*

c scienti,

c. ſcienti, 27. de reg. jur. in 6. Imo fortius
Jacobus Menochius *lib. 2. de arbitrar.*
jud. quæſt. cent. 4. caſ. 381. num. 15. ex men-
te Baldi *conſil. 14. lib. 1.* tenet: pœnam
falſi aut ſtellionatus, locum non habe-
re, quando ſecundus emptor ſcire de-
buit qualitatem rei & perſonæ alienan-
tis, & tamen neſcivit. Sed ſententia
iſthæc num jure defendi poſſit, merito
quiſpiam ſubdubitaverit. Eſt enim no-
tiſſimum, quod in † delictis dolus cul- 5
pæ præponderet, eaque ſit gravior. *l. ſi*
putator, 31. ff. ad l. Aquil. Cravet. conſil.
471. num. 4. & conſ. 919. num. 19. Proin-
de ſi venditor rem alienam ſciẽter ven-
dit: non excuſatur ob culpam empto-
ris, qui ſcire & explorare potuit, rem
alienam eſſe, nec exploravit. Hic ſi-
quidem in culpa tantum verſatur: ille
vero manifeſta fraude & dolo non ca-
ret: ideoque falſi crimen committere
intelligitur. *dicta l. qui duobus, 21. ff.*
ad l. Cornel. de falſ. Deinde quod di-
ximus, falſum † perpetrare, ſicq; pœ- 6
na falſi teneri eum, qui eandem rem
diverſis contractibus vendidit duobus,

non obtinet: quando is, qui primo vendidit, ab eo precium debito tempore, quo promiserat, non est cōsecutus. Nā tunc impune alteri vendere potuit, *Sa-licet. & cæteri in l. quotiens, 15. C. de rei vind. Fabianus a Monte in tract. de empt. & vend. q. 3. principali, num. 50. Iason in l. a Divo Pio, 15. §. sed si emptor, n. 5. & ibi Alex. nu. 3 ff. de re jud.* Præterea locum illud sibi nō vindicat, quando prima venditio ipso jure nulla fuit: quia tunc ob secundam venditionem, nulla venditori pœna infligitur. *Ita respondit Alexan. consil. 81. col. 5. lib. 3. Plotus in l. si quando, 9. n. 177. in fi. C. unde vi, Bald. consil. 15. lib. 1. quos refert & probat Menoch. d. lib. 2. de arbitr jud. quæst. cas. 381. n. 19.* Ejusq; ratio est: quia cum lex velit; eum, qui bis rem eandem vēdidit, pœna falsi coerceri, *d. l. qui duobus, 21. ff. ad l. Cornel. de fals.* utiq; de ea accipienda est venditione, quæ jure subsistat, *l. si se non obtulit, 4. §. condemnatum, ff. de re jud.*

7 Cæterum *utrum ille, qui † rem alienam sciens pignori tradidit, consensu falsum committat*, controversum videtur? Et Cuiacius *lib. 13. observat. c. 21.* scribit: eum, qui duobus

duobus eădem rem pigneraverit in solidum diversis temporibus, & dixerit posteriori creditori, rem esse suam, & mentitus sit, teneri crimine falsi: secus esse, si dissimulaverit tantum, rem esse alienam, vel alii obligatam, nec affirmaverit, propriam esse. Hoc etenim casu non crimen falsi, sed stellionatus incurrit: idque verissimum esse, constat *ex l.tutor,16.§.1.l.si quis in pignore,36.§.ult. ff.de pignorat. act. l.2. C. de crim. stellionat.* Illud autem vix sustineri poterit, quod asserit Cuiacius, falsi eum teneri, qui alienam rem pignori dedit, quam propriam esse aperte asseveravit. Nam hoc quoque casu debitorem non falsi, sed stellionatus potius crimen incurrere, probabilius & verius putarem, *per l. fin. ff. de crim. stellionat.* ubi Modestinus in hæc verba respondit: *De perjurio, si sua pignora esse quis in instrumento juravit, crimē stellionatus fit: & ideo ad tempus exulat.* In cujus legis specie debitor rem pigneravit alienam, quam juravit suam esse: & tamen deciditur, eum stellionatus teneri. Non ergo tenetur crimine falsi.

Ratio consequentiæ sumitur *ex l. 3. §. 1.*
8 *ff. d. t.* ubi habetur, † stellionatus crimen cum alio crimine legitimo sive ordinario non concurrere: & ita demum committi, ubi alterius criminis titulus deficit. Nec obstat responsio Cuiacii dicentis; *in d. l. finali*, eum, qui peieravit, pignus suum esse, teneri propter perjurium pœna stellionatus: quamvis ex simplici affirmatione falsi teneatur. Hęc namq; responsio dilui potest hunc in modum: Si debitor ex simplici affirmatione falsa, crimen falsi (ut sentit Cuiacius) incurreret: certe etiam tunc crimen illud committeret, si juraret falso, pignus sive rem suam esse. Siquidem juramento simplicem quoque affirmationem inesse non dubium est. Atqui ex affirmatione jurejurando firmata, non tenetur crimine falsi. *præalleg. l. fin. ff. de crim. stellionat.* Quare nec tum tenebitur falsi, quando simpliciter sine juramento asseveravit, rem suam esse, cum aliena fuerit.

9 Verbis seu dictis cōmittitur † falsum duobus potissimum modis. Primo, si judex

dex pecunia corruptus, vel alias dolo malo, legibus & conſtitutionib. contrariam tulerit ſententiã. *l. 1. §. 3. ff. ad l. Cornel. de falſ. Damhoud. in d. prax. rer. crim. c. 121. n. 8.* Sed & pœna legis Juliæ repetundarum † tenetur judex, qui pecuniam 10
eo nomine accepit, ut injuſtam ſententiam pronunciaret. *l. 3. & paſsim, ff. ad l. Iul. repetun. Quid vero, ſi judex accepit pecuniam, ut juſtam ferret ſententiam, & juſtam etiam tulit?* Et ne hoc quidem caſu judicem evadere pœnã legis Juliæ repetundarum, evinci poteſt *ex d l. 3. & l. eadem, 6. §. 2. ff. d. tit.* ubi ſimpliciter reſpondetur, lege Julia teneri, qui ob judicãdum pecuniam acceperit: neq; diſtinguitur, utrum ob male vel bene judicandũ acceperit. Ergo nec nos diſtinguere debemus. *arg. l. de pretio, 8. ff. de Public. in rem act. & l. 1. §. generaliter, ff. de legat. præſtand.* Accedit textus apertiſſimus *in can. non licet, 69. cauſ. 11. q. 3.* ubi dicitur, judici † non licere juſtum judicium vendere: 11
etſi liceat advocato vendere juſtum patrocinium, & Juriſconſulto rectum conſilium.

Deinde falsum dicto committitur: si
12 testis † in judicio sciens & dolo malo falsum testimonium dixerit. *l. 1. ff. ad l. Cornel. de fals. l. nullum, 14. C. de testib. VVesenb. in Parat. ff. ad l. Cornel. de fals. num. 4.* Non solum autem is testis, qui respondit cõtrarium ejus, quod ipse vere sciebat, falsi postulatur: sed ille etiam, qui interrogatus in judicio de re aliqua veritatem subticuit, seq; nil scire affirmavit. *per text. ad id egregium in c. 1. ex. de crimine fals. Didac. Covarr. in c. quamvis, prima par. relect. §. 7. n. 5. de pact. in 6. Menoch. de arbitr. jud. quæst. lib. 2. cent. 4. cas. 310. nu. 14. Iul. Clar. lib. 5. sent. §. falsum, n. 5.* At *quid*
13 *de eo † statuendum, qui pecuniam accepit, ne testimonium contra aliquem diceret, vel ne testimonii dicendi gratia ad judicem iret?* Et sane Menochius *allegato cas. 310. num. 12.* cum Baldo, Felino, & Decio existimat: hunc testem non ordinaria falsi pœna, sed arbitrio judicis plectendũ esse: cum a jure certa pœna definita non sit. Verũ istum quoque testem pœnæ falsi ordinariæ subjacere, manifeste probatur *ex d. l. 1. §. sed & si quis, ff. ad l. Cornel. de fals.*

Nec

Nec obstat, hunc hominem, qui precium accepit, ne testimonium diceret, veritatem non immutare, adeoq; nec falsum committere. Quandoquidem responderi potest, falsi pœnam eo casu constitutam esse, tametsi proprie non falsum, sed aliud crimen perpetretur. Haud enim raro accidit, ut † diversa 14
delicta iisdem pœnis coerceantur. Sic adulterium ex novis constitutionibus pœna gladii vindicatur, *ut sup. explicatũ est in §. item lex Iulia de adult. h. t.* cum nihilominus & homicidium & alia delicta eadem pœna puniantur, §. *item lex Corn. de sicar. sup. eod.*

Ejusdem farinæ quæstio est: *an † pœ-* 15
na falsi sit testis afficiendus, qui veri testimonii gratia accepit pecuniam, & verum etiam testimonium dixit? Et crebriori Doctorum calculo affirmativa recepta est sententia, *Bartol. & Hippolyt. de Marsil. in d. l. 1. §. 1. ff. ad l. Corn. de fals. Abbas in d. cap. 1. de crim. fals. & Felin. in cap. licet causam, 9. num. 30. de probationibus, Ias. in l. Divus, 33. num. 27. ff. de re jud. Plotus in sup. citata l. si quando, 9. num. 45. C. unde vi. Vantiu*

de nullit. sentent. ex defect. process. num. 138. Mynsing. cent. 6. observat. 67. Hancque assertionem dilucide corroborat *d. l. 1. §. sed & si quis, ff. ad l. Cornel. de fals.* ubi indistincte Marcianus ait: eum, qui pecuniam accepit ob dicendum testimonium, pœna legis Cornel. de falsis affici. Nec quicquam movet Didaci Covarruv. *in d. cap. quamvis, prima p. relect. §. 7. nu. 5 vers. quod si testis verum, &c. de pact. in 6.* & Menochii *d. cas. 310. num. 6. & seq.* aliorumq; dissentientium ratio: quod videlicet testis, qui precium accipit ob verum testimonium dicendum, non immutet veritatem, sed eam potius confirmet. Nam ex hac ratione id tantum colligitur: falsum in specie ista non committi: minime vero inde sequitur, delictum illud, quantumvis falsum non sit, pœna falsi non coercendum esse. Etenim sæpe (ut ante diximus) diversissima delicta sive crimina, iisdem pœnis vindicantur. Licet igitur hoc crimen, quo de hic agimus, proprie non censeatur falsum: attamen cū turpissimum sit, resq; pessimi exempli, ob

ob verum etiam testimonium dicendum pecuniam accipere: merito pœna eadem, qua falsarius, punitur is, qui tale quippiam perpetravit. Huic conveniens † est, illum quoque, qui alicui pecuniam dedit, ut pro se testimonium perhiberet, eidem pœnæ subjugandum esse, *praalleg. l. 1. in prin. ff. ad l. Corn. de fals. Clarus in d. §. falsum, n. 2. & 3.* 16

Cæterum vicina isti, nec minus elegans quæstio est: *qua † plectendus sit pœna testis, qui unum affirmavit extra judicium, & postea contrarium attestatus est in judicio?* Atq; communiter, & recte quidem (*quanquam Bartol. in l. eos, qui, 27. nu. 8. ff. eod. t. Tyndarus in tractat. de testibus, c. 11. & Matth. de Afflictis in Constit. Neapolit. lib. 3. tit. de perjuriis, n. 14. repugnant*) obtinuit: testem hunc non falsi pœna, sed mitius & extra ordinem esse castigandum, ut mendacem. *Ita sentiunt Bald. in c. 1. §. si enim, colum. 2. Quid sit investitura, de feud. Alberic. in tract. statut. 2. part. quæst. 147. Alexand. consil. 74. nu. 6. lib. 1. Marsil. in d. l. eos, 27. n. 9. & seqq. ff. ad l. Corn. de fals. Covarr. in d. c. quamvis, 1. part. relect.* 17

relect.§ 7.num.5.ante fin. de pact.in 6. Menoch.de arbitr.jud. quæst. lib.2. cent.4. cas. 312.Clar.præalleg.§.falsum,num.5. vers.& in hoc proposito,&c. Hujusque commu-
18 nis opinionis plana est ratio: quia † cũ nulla lege demonstretur, pœnam falsi hoc casu ejusmodi testi irrogandam esse: nec nostrum erit, illud affirmare. Erubescimus quippe absque lege loqui, præsertim in pœnalibus. *Nov.18. cap.5.*
19 Præterea si † testis falsum deponat extra capitula & articulos, circa quos interrogatur; non pœna ordinaria falsi, sed judicis arbitrio coercetur: *ut respondit Bald.consil.106.lib.1.Bolognet.consil.30. Vivius in tractat.communium opinion. opinion.351.in fin. Gandinus tract. maleficiorum, sub rubr. de falsariis, n. 21. quos omnes retulit & secutus est Menochius loco proxime annotato, num.4.*

Sed & si testis falsum dicat in his, quæ accessoria sunt, nec ad substantiam actus pertinent: non ordinariæ legis Cornel. pœnæ de falsis, sed extraordinariæ subiicitur. Idq; ea nititur ratione
20 quod falsitas † non punitur, si contin-

gat

gat in his, quæ sive vera sive falsa sint, nemini nocere queunt, *argum. l. si quis in pignore, 36. §. ult. ff. de pignorat. act. Clar. d. §. falsum, num. 9. & 35. Covarruv. in prædicto cap. quamvis, 1. p. relect. §. 7. num. 6. vers. pœnæ vero, &c. de pac. in 6. & Menoch. d. lib. 2. de arbitr. jud. quæst. cas. 307. pluresq; alii ab iis memorati.* His itaque casibus exceptis, testis falsum dolo malo deponens, ordinaria falsi pœna plectitur, ut supra ostensum est. Quinimo ob falsum testimonium a se prolatum, interdum graviori, quam falsi pœna testis punitur. Etenim qui in publico judicio falsum testimonium ea mente & proposito dixerit; ut innocenti capitis periculum crearet, ipse ex l. Cornel de sicar. capitis pœnā merito subire debet, *per text. expressum in l. 1. §. 1. ff. ad l. Cornel. de sicar.*

Verum hic dubiū suboritur: *anne testis, qui in † privato judicio capitali falsum deposuit contra accusatum innocentem, capitis pœna teneatur?* Et cum d. l. 1. §. 1. *ff. eod.* tantum de publico judicio loquatur: putat Acuursius ibidem & Albericus, hosq; 21

hosque secutus Ægidius Bossius *in practic. criminal. tit. de fals. num. 169.* testem non teneri capitis pœna, qui in capitali judicio, quod publicum non est, sed privatum, contra innocentem falsum testimonium perhibuerit. At quicquid isti dicant: mihi sententia affirmativa, quam Angelus ad d. §. 1. tuetur, verior videtur: idque hisce rationibus. Nam primo cum talis testis per falsum suum testimoniũ, causam mortis præbeat, sicque capitale supplicium alicui inferat & acceleret: non injuria ei etiam capitis pœna irrogatur, *l. nihil interest, 15. ff. ad l. Cornel. de sicar.* Deinde eadem subest ratio in judicio privato capitali, quæ in judicio publico capitali. Neque enim minus falso suo testimonio testis obest, qui in privato judicio, quam qui in publico capitali falsum testimonium edid t. Vtroque namque casu innocentem capitis periculo subiicit. Cum ergo † utrobique
22 eadem militet ratio: idem quoq; jus nõ immerito statuitur, *arg. l. quædam, 9. §. nummularios, ff. de edendo, & l. illud quæsitum,*

situm 32.ff.ad l.Aquil. Unde neutiquam refragatur *d.l 1.§.1.ff.ad l.Corn.l.de sicar.* Nam etsi verba istius §. non conveniũt privato judicio capitali: tamen ratio & mens legis, quæ magis, quam verba spectanda sunt, tam in teste privati judicii capitalis, quam publici locum habent. Ratio siquidem † seu mẽs legis, est ani- 23 ma legis, & pro ipsa lege habetur, *l. cum mulier, 47.ff.sol. matrim.* & scire leges nõ hoc est, verba eorũ tenere, sed vim ac potestatẽ, *l.scire leges, 17.ff.de legib.* Quo etiam pertinet: Leges in sententia sive mente, ac radice rationis, non in verbis consistere, *l.nominis, 6.ff.de verb.signif.c. intelligẽtia, 6.eod.t.cas. Marcion. 63.caus. 1. q. 1.* Ut & illud, quod per manus traditur, quãdo constet de mente legis cõtraria verbis, licere offendere verba mentem servando, *l.credendum, 4. §.1.ff.qui petant tutor.l.scire, 13. §. aliud, vers. sed etsi maxime, ff.de excusationib.* Imo non dubiũ est; in legem committere, vel legi injuriam facere eum, qui verba legis amplexus, ejusdem voluntatem oppugnat, *l. non dubium. 5.in princ. C. de legibus.*

Scriptis

24 Scriptis † falsum seu falsitatis crimé variis committitur modis: veluti si quis falsa instrumenta componat, dictet, in mundum redigat; aut instrumenta, registra, rationes, acta, libellos, cautiones, chirographa, epistolas scienter & dolo malo, in fraudem alterius lædat, corrumpat, mutet, adiiciat, demat, radat, deleat, falsе subscribat, falsa sigilla appendat; aut dolose aliorum chirographa imitetur; aliudve id genus faciat, quo rei veritas non appareat. *d.l. 1. l. 2. l. instrumentorum, 16. l. quid sit falsum, 23. & passim, ff. ad l. Cornel. de fals. Paul. lib. 5. sentent. tit. 25. Damhouder. in prax. rer. crimin. cap.* 122. Inprimis vero per scripturam committitur falsum, si Notari-
25 us † aliave persona publica falsum instrumentum concinnaverit. Hinc pulchræ quæstionis est: *an si Notarius super contractu per se invalido falsum confecerit instrumentum, ut falsarius plecti debeat?* Et quamvis Bartol. *in l. si quis legatum, 6. nu. 2. in fin. ff. ad l. Cornel. de fals.* Ruin. *consil. 85. num. 3. lib. 5.* Bald. *consil. 294. col. 1. lib. 1.* Bossius *tract. causar. criminal. tit. de fals. num.*

num.89. Menochius *d. lib. 2. caſ. 306. num. 17.* aliiq; per hos citati arbitrentur: Notarium iſtum, ſi in inſtrumento omnes debitas ſolennitates adhibuerit, ordinaria pœna legis Cornel. de falſis puniendum eſſe; eo quod fecit, quicquid potuit, ut falſitas effectum haberet: tamen contrarium fortaſſis non difficulter diſputando ſuſtineri & defendi poſſet. Nam certiſſima eſt, receptiſſimaq; regula: quod falſitas, quæ nemini nocet aut præjudicat, ordinaria pœna falſi plecti nō debeat, *d. l. ſi quis in pignore, 36. §. ult. ff. de pignorat. act. gloſſ. & Dd. in l. damus, 23. C. ad l. Corn. de falſ. Angel. in tract. de malefic. in verb. falſario, verſ. quæro quot modis, num. 3.* ubi ait, illud perpetuo mēte tenendum. *Gail lib. 1. obſervat. pract. obſ. 100. num. 7. Curt. Iun. de feud. in 4. part. num. 15. Clar. d. §. falſum, num. 35. ubi infinitis propemodum auctoritatibus hanc concluſionem confirmat.* Jam autem expeditum eſt: falſum in hoc noſtro caſu nemini nocere vel detrimentum aliquod adferre: cum evidenter conſtet; contractum, ſuper quo falſum inſtrumen-

tum confectum est, non valere atque inutilẽ esse. Nec ad rem pertinet, quod notarius quantum in se erat, ut falsum perpetraret, egerit. Quia ad ordinariam falsi pœnam non sufficit, ut quantum in se est, falsum quis fecerit: sed præterea requiritur, ut falsitas alicui præjudicaverit, aut saltem præjudicare & obesse potuerit, *d. l. si quis in pignore, 36. §. fin. ff. de pignorat. act.* ubi notatur, ad
26 stellionatus † pœnam infligẽdam non satis esse, stellionatus crimen esse admissum; sed insuper desiderari, ut ex eo quispiam læsus fuerit, aut certe lędi potuerit. Quod cum in proposita specie non acciderit: evidens est, ordinariæ falsi pœnæ locum non relinqui. Plane, si falsitas in eo sit instrumento commissa, in quo solennia & substantialia a notario adhiberi solita, ut subscriptio, sigillum, vel aliud simile, deficiunt: unanimis Doctorum traditio est, eo casu notarium falsi pœnæ non esse subiiciendum. *Bartol. in d. l. si quis legatum, 6. ff. ad l. Cornel. de fals. Socin. Senior, consil. 104. col. 2. vers. tertius casus est, lib. 2. Boss. d. tit.*

Boss.d.tit. de fals. num. 90. & Menoch. d. cas.306.num.18. Atque hæc sententia ut vera, ita certa juris ratione subnixa est: quia cum instrumentum istud propter solennitatũ defectum non valeat: haud recte dici potest, hunc notarium falsum fabricasse instrumentum. Paria † 27 siquidem sunt. nihil facere, & aliquid facere, quod jure non subsistat, *l.4. §.cõdemnatum, ff. de re jud. l. quotiens, 6. ff. qui satisd. cogantur, &c.*

Per abusum † committit falsum, qui 28 sciens & dolo malo falsis testimoniis, vel falsis ab alio fabricatis instrumentis utitur, *l. falsi nominis, 13. §.1. ff. ad l. Cornel. de fals. l. majorem, 4. & l. si falsos, 8. C. eod.* Hoc tamen † interest inter componẽ- 29 tem falsum instrumentum, & inter utentem: quod ille in ordinariam legis Corneliæ de falsis pœnam incidat: hic vero extra ordinem, & quidem mitiori pœna coerceatur, *l.1. & d.l. falsi, 13. §. 1. ff. d. t. Cyn. in l.2. col.1. vers. quæritur circa, C. de fid. instrument. Ioan. Ananias in c. ad falsariorũ, 7. col.1. in fi. ex. de crim. fals. Ioan. Fab. in hoc §. n. Menoch. lib.2. de arbitrar.*

tat, & verum esse intelligit, quando in prima instantia iste non fuit interrogatus, an falso instrumento uti vellet, vel non: secus, si interrogatus fuisset. Tunc etenim illi ex eo tempore, quo se usurum instrumento respondit, pœnitentia ad evitandam falsi pœnam non cōcederetur: propterea quod tūc in mora constitutus diceretur, & adversario jam jus quæsitū esset. Verum † hæc vix 31
satis tuta esse videtur limitatio. Nam *in d.l.si falsos, 8. C. ad l. Corn. de fals.* ideo is, qui negat, se falso instrumento a se sciēter producto uti velle, a pœna falsi excusari censetur: quia nondum perfecte usus est, qui lite adhuc pendente, vel per appellationem suspensa, per pœnitentiam usu falsi instrumenti abstinet. Incepit quidem uti instrumento: sed non plene & perfecte est usus. Cum itaque delictum necdum consummatum sit, merito ille a falsi pœna liberatur. Id quod clarius evincitur *ex l. qui falsam, 19. ff. eod.* ubi is, qui cœpit † falsam per- 32
cutere monetam, non punitur, si priusquam eam perfecte & penitus formaverit,

verit, pœnitentia motus desistat. Jam vero hæc eadem ratio militat etiam in eo, qui interrogatus, an instrumento velit falso uti, respondit, se usurum: dummodo non perseveraverit ad finẽ litis, sed destiterit. Vere enim dici potest, hunc perfecte usum non esse: tametsi responderit, se velle uti. Proinde non inepte statuitur; eum quoque per pœnitentiam & declarationem suam, qua profitetur ante litis exitum, se non usurum amplius, a pœna falsi liberari. Nec obsistit, quod ex illa declaratione & responsione ad interrogationem adversarii facta, jus ei quæsitum sit, quod amplius eidem auferri nequeat. Namque ex declaratione ista, qua respondit interrogatus, se omnino usurum illo instrumento, nulla obligatio producitur. Cur ita? quia isthæc declaratio quatenus ad usum falsi refertur: eatenus obligatoria non est. Qui sic? quo-
33 niam † inhonestorum & turpium nulla est obligatio, *l. nec prætermittendum, 57. ff. pro socio, l. generaliter, 26. cum l. seq. l. si flagitii, 123. ff. de verb. obligat. l.*

si a reo,

si reo, 70. in fin. ff. de fidejussoribus, cum similibus. Quod cum ita sit: perspicuum est, ex ea declaratione sive responsione nullum jus adversario quæsitum esse. Præterea & eo casu, quan- 34
do † post disputationem aliquam super veritate & falsitate illius instrumenti habitam is, qui produxit illud, pœnitet & renunciat, falsi pœnam evitari non posse suspicatur *Menoch. præfato cas. 315. numer. 29. circa fin. allegans ad hoc glossam & Dd. in d. l. si falsos, 8. C. ad l. Cornel. de fals. Practic. Papiensem in præd. gloss. dolose, numer. 4. Capicium decis. 67. in fin. & Follerium in practic. criminal. in verb. item quod commisit falsitatem, numer. 24.* Sed hæc quoque opinio non facile recipi debet: quandoquidem d. l. *si falsos*, generaliter disponit; eum, qui falsum instrumentum usurpare cœpit, ad effugiendam pœnam desistere posse: neque distinguit, utrum post disputationem aliquam super veritate & falsitate factã, an ante desistere velit. Ergo nec nostrum est distinguere, *l. de pretio, 8. ff.*

de public. in rem act. maxime, cum ratio ſæpe allegatæ l. *ſi falſos*, etiam vigeat in illo, qui vult inſtrumenti uſu abſtinere poſt diſputationem ſuper falſo inſtitutam: ſi modo ante finem litis abſtineat & deſiſtat. Is ſiquidem nondum perfecte falſo inſtrumēto uſus eſt: ac ea propter, quaſi delicto nondum conſummato, puniri non poteſt.

Illud extra omnem dubitationis alea-
35 leam poſitum eſt: falſum † ſine ſcientia & dolo minime committi, *l. nec exemplum, 20. C. ad l. Cornel. de falſ. Iul. Clar. lib. 5. ſentent. §. falſum, num. 33. Menoch. lib. 2. de arbitrar. jud. quæſt. cent. 4. caſ. 309. nu. 1. & ſeq.* Hinc controverſia non caret:
36 *an, † qui falſis inſtrumentis ſive teſtibus uſus eſt, cum de ſcientia & dolo ejus non conſtat, in dubio ſcienter & doloſe id feciſſe præſumatur?* Et ſane, ſi in facto proprio teſtibus vel inſtrumentis & probationibus falſis quis utatur: prȩſumitur id dolo malo & ſcienter feciſſe. Ratio eſt:
37 quia facti † proprii ignorātia non præſumitur, *l. verius, 21. ff. de probationibus.* Secus eſt, ſi ſup facto alieno falſas probatio-

bationes usurpet: quoniam hoc casu non præsumitur dolose & scienter illis usus fuisse: cum factum alienum regulariter ignorari præsumatur, *l. ult. in fine ff. pro suo, l. 2 & 3 ff. de jur. & facti ignor. Ita sensit Bal. l. in l. ult num 3. inf. C. si minor se major. dix. & in consil. 446. quidam testes producti. vers. ex hoc sequitur, lib 5. Castrens. in l. 2. C. de fid. instrument. Menoch. d. lib. 2. cas. 315. num. 9. & 10.* Nec obstat contraria opinio † Ruini *consil. 86. num. 6. lib. 4.* dicentis, etiam hoc casu sciētiam in facto alieno præsumi: cum in actore, qui ad judicium paratus venire debet, ignorantia probabilis non sit. Nam respondetur: præsumptionem illam, qua actor paratus ad judicium venire præsumitur, locum non habere, si præsumptio ista ad delictum inducendum tendat. Tunc etenim error potius & negligentia, quam dolus sive delictum præsumendum est, *l. merito, 51. ff. pro socio.* 38

Per abusum † insuper fit falsum, si 39
quis malitiose & fraudulenter abutatur falsis seu adulterinis mēsuris, ulnis,

libris, ponderibus, stateris, & similibus rebus: quamvis hæc falsitas mitius, nempe duplo, ac relegatione sive exilio puniri soleat, *l. penult. §. 1. ff. ad l. Cornel. de fals. l. annonam, 6. §. fin. ff. de extraordinar. crimin. l. in dardanarios, 37. ff. de pœn. Damhouder. in prax. rer. criminal. capit. 123.* Adhæc falsorum

40 rum † titulorum & honorum assumptio, ut & falsi nominis vel cognominis asseveratio, si alterius decipiendi causa fiat, pœna falsi coercetur. Ergo qui se pro Comite, Milite, Equite, Nobili, Doctore, Notario, cum non sit, gesserit: qui illicitis & alienis insignibus usus fuerit: quive personam in alterius fraudem mentitus fuerit; in hoc crimen incidet, *l. falsi, 13. l. eos, qui, 27. §. fin. ff. ad l. Cornel. de fals. l. unic. & ibi Dd. C. de mutat. nom. Paul. lib. 5. sentent. tit. 25. §. si qui sibi falsum, & §. seq. Damhouder. d. cap. 123. num. 10. & seq. Menoch. d. lib. 2. de arbitrar. jud. quæst. cas. 318. Vultejus lib. 1. Iurisprud. Roman. cap. 49. num. 45.*

41 Denique facto † cōmittitur falsum, si quis

ſi quis nummos aureos vel argenteos adulteraverit, raſerit, corruperit, vitiaverit, tinxerit, finxerit, conflaverit, vel quoquo modo monetam falſam percuſſerit, *l. quicunque, 8. l. qui falſam, 19. ff. ad l. Corn. de falſ. Paul. d. tit. 25. in princ.* Eſt autem falſa † moneta illa, quæ cuditur ab eo, qui publicam cudendi poteſtatem non habet. *Bartol. in d. l. qui falſam, ff. eod. Didac. Covarruv. de veterum collatione numiſmat. cap. 8. ſive ult. numer. 1.* 42
Cæterum falſam monetam qui fabricaverant, ordinariæ l. Cornel. pœnæ olim ſubiiciebantur, *d. l. quicunq;, 8. cum l. ſeq. ff. d. tit.* hodie vero pœna ex Imperatorum cõſtitutionibus exaſperata, flãmarũ exuſtionib. mancipãtur, *l. 2. C. de falſ. mon. Cõſtit. crim. Caroli V. art. 111*, quoniam læſæ etiam majeſtatis teneri videntur, *d. l. 2. C. eod. Mynſ. ad hunc §. n. 11.* 43
Sed iſti † l. 2. vehementer refragatur lex. 1. *verſ. ſin vero longiſſime, C. eod. t.* ubi monetę adulteratores ſolũ capitali ſupplicio, adeoq; nõ pœna ignis ſive mortis plectũtur. In hujus nodi diſſolutione multũ Doctores laborãt, & cõmuniter 44

hanc

hanc conciliationem afferunt: quod Imp. Constantinus in d. l. 2. loquatur de illo, qui falsam monetam sub forma & imagine Imperatoris percussit hunc lex ista igne comburẽdum esse statuit. Quod si quis sub effigie inferioris Principis sive Domini, cudendi numismatis jus habentis, hoc crimen commiserit: pœna capitali, puta deportatione puniendus erit, *d. l. 1. C. de fals. mon. Iul. Clar. in §. falsum, nu. 37. Vivius in lib. commun. opin. in verb. Monetam falsam Imperatoris, &c. Decian. in tract. crim. lib. 7. cap. 23. num. 19. & alii per eum citati.* Verum licet hæc distinctio sive conciliatio satis speciosa sit, a mente tamen dictarum ll. prorsus aliena esse videtur. Neque enim verisimile est; Imperatorem in d. l. 1. tractasse, aut etiam cogitasse de his puniendis, qui crimen hoc in numismatis Inferiorum perpetraverint: cum jus istud cudendi monetam tempore Constãtini, soli summo Principi, non autem alicui inferiori competierit: *ut recte animadvertit Covarruv. d. cap. ult. de collat. veter. numismat. num. 3.*

vers.

verſ. ego vero, in fine. Quapropter aliter reſpondendum: nimirum dictam l. 1. generatim conſtituere, quod ſupplicio ſeu pœna capitali ſit plectendus, qui falſam monetam cuderit. Omnis quippe † pœna, quæ mortem naturalem, ſi- 45
ve illa ſit gladii, ſive laquei, ſive ignis, vel mortem civilem, puta ſervitutem aut exilium infert, capitalis in jure dicitur, *l. 2. ibiq; Gothofred. ff. de pœnis.* Qualis autem capitis pœna adulteratori monetæ infligenda ſit, Conſtantinus Imp. *in d. l. 1.* non expreſſit: ſed idem Imp. paulo poſt in d. l. 2. illud in ſpecie declaravit, quod ſcilicet pœna capitalis, pœnam ignis deſignet. Itaque generaliter dicendum eſt: eum, qui falſam monetam ſub forma Imperatoris fabricaverit, igne concremandum eſſe. *Qua de re videatur Menoch. de arbitr. jud. quæſt. lib. 2. cent. 4. caſ. 316. num. 6. & ſeqq.* Cum autem hodie etiam alii Principes & Civitates jus atque auctoritatem cudēdæ monetæ habeant, convenienter quæri poteſt, *qua pœna ſint afficiendi, qui alterius Principis, inferioris ab Imperatore monetam corru-*

corruperint? Hæc quæstio per præallegatam Constitutionem Carolinam, *artic. 111.* satis determinata est, dum ea generaliter sancit; falsificatores monetæ igni esse subiiciẽdos: & sic haud obscure ostendit; eos etiam, qui inferiorũ Principum monetas violarint, exurendos esse: quemadmodum quoq; sentit Menoch. *d. cas. 316. nu. 29.*

46 *Quomodo porro † puniendi sint, qui monetam bonam, hoc est, veri & justi ponderis ac valoris, propria auctoritate percusserint, varie huc illuc a nonnullis torta & agitata quæstio est*? Multi sunt, qui arbitrantur, hoc quoq; casu pœnam ignis esse indicendam, *Didac. Covarruv. in d. cap. ult. de collat. veter. numismat. numer. 3. vers. is vero, qui monetam, &c. Menoch. d. cas. 316. num. 15. & alii ab iis adducti.* Hujusque opinionis hanc addunt rationem: quia etsi materia sit vera, justiq; ponderis: attamen illi Principis auctoritatẽ sibi arrogare volunt: cum faciant id, quod soli Principi competit. Læserunt ergo Principis majestatem, atq; adeo eadem pœna puniendi sunt, qua puniuntur adulterinam

terinam & vitiosam monetam fabri-cantes, *d. l. 2. C. de fals. moneta.* Sed Hippolytus de Marsil. *in l. qui falsam, 19. nu. 55. & seqq. ff. ad l. Cornel. de fals.* existimat; hujusmodi monetarios mitiori pœna, atque arbitrio judicis esse coercendos. Et hac potissimum ratione movetur: quoniam Constantinus *in sæpe citata l. 2. C. de fals. monet.* in illos solum pœnam ignis, sicque mortis constituit, qui falsam & vitiosam monetam fecerunt. At in proposita specie moneta nõ est falsa, sed recta. Si ergo verba legis huic casui non conveniunt: nec etiam ipsa legis dispositio sive pœna cõveniet *arg. l. 4. §. totiens, ff. de dam. infect. l. hos accusare, 12. §. omnib. ff. de accusation. c. majores, 3. vers. cæterũ, & c. seq. de Baptismo, &c.*
Quam quidem † Hippolyti sententiã 47
in eo verã censeo, quod vult, hos delinquẽtes non igne cõburendos esse. Nusquã enim traditur, tam gravem & horrendam pœnam hoc casu esse irrogandam. Verũ quod idẽ Hippolytus extraordinariam, & non mortis pœnam isto casu locũ habere contendit: id sustineri

aut

aut defendi vix posse,puto. Nam negari non potest; hujuscemodi monetarios,quamvis non falsam aut corruptam, sed integram & justam monetam fabricaverint,abusos esse nomine & potestate Imperatoris, atque ita crimine læsæ majestatis se polluisse: *ut patet ex ratione dictæ l.2.C.de fals monet.* Atqui ma-
48 jestatis † rei non quidem igne, sed tamē gladio puniuntur, *l.quisquis,5.C.ad l. Iul.majest.* Eandem igitur pœnam sustinere debent, qui bonam & justam monetam propria auctoritate, sub titulo Imperatoris percusserint. Unde intelligere licet; opinionem priori loco allatam, nimis duram, Marsilii vero nimis remissam, adeoque utramque a juris veritate alienam esse. Quod autem supra dictum est; monetam falsam cudentes flammarum exustionibus esse mancipandos: id non procedit in eo, qui nondum perfecit monetam, sed solum aliquid egit, & fabricare cœpit: velut si percussit quidem materiam, nondum vero imaginem & formam impressit. Is enim pœna mortis non

puni-

punitur, sed alia mitiori arbitrio judicis: dummodo sua voluntate facta pœnitens, a crimine incepto destiterit. *l. qui falsam, 19. ibiq; Marsilius, num. 60. ff. ad l. Cornel. de fals. Grammat. decis. 74. nu. 24. Menoch. d. casu 316. nu. 24. Decian. in pract. rer. crim. lib. 7. c. 27. nu. 7.*

Vehementer hoc loco dubitatur: *utrum † is etiam, qui monetam vilissimi valoris, puta obulos vel nummos falsos cuderit, gravem illam prædictæ l. 2. C. de fals. monet. pœnam subire debeat?* Negativam opinionem simpliciter tenent, *Alexand consil. 104. in fine, lib. 1. Bossius in tit. de falsa monet. nu. 4. Menoch. d. cas. 316. n. 33. Decian. d. cap. 27. nu. 2. & nonnulli alii.* Sed verior videtur quorundam sententia, existimantium: monetam tam exigui valoris cudentem, ignis quidem pœnam effugere, capitis vero nequaquam. Etenim ex jam supra dictis manifestum est: eum, qui vitiosam, vel etiã justam monetam sub imagine Principis cudit, læsæ maiestatis crimen committere. *d. l. 2. C. de fals. monet.* propterea quod Principi suam potestatem detrahere, eam- 49

que sibi vendicare desiderat. Jam vero qui monetam, etiam minimi valoris, absque Principis licentia & auctoritate percutit: is æque in crimen læsæ majestatis incidit; ac si monetam magnæ
50 quantitatis excudisset. Principi † siquidem, cujus solius est quasvis monetas fabricare, suam potestatem detrahit: & eam sibi dolose attribuit. Idcirco puniendus est ob crimen læsæ majestatis commissum, non quidem pœna ignis, sed capitis: quæ pœna ordinaria est & propria illorum, qui crimen istud majestatis perpetrarunt. *d. l. quisquis, 5. C. ad l. Iul. majest.* Huic sententiæ non ob-
51 stat † *l. scio, 4. ff. de in integr. restit. l. si quis affirmavit, 9. §. ult. cum duabus ll. seqq. ff. de dol. mal. l. 1. § proinde, si quid, l. cum dies, 11. ff. de ædil. edict. l. quæsitum, 60. ff. de re jud.* Ex quibus & similibus legibus apparet: dispositionem legis, qua sub pœna aliquid fieri prohibetur, tum minimam & levissimam non comprehendere. Nam ista jura loquuntur, & locum habent in delicto, quod punitur propter damnum alteri datum. Tunc enim

enim pœna ſuper illo delicto conſtituta non obtinet, ſi minimum ex eo damnum ſecutum fuerit: ſecus eſt, ſi factum aliquod coërcetur non tantum propter detrimẽtum alteri illatum: ſed etiam propter injuriam & cõtemptum. Hoc quippe caſu licet injuria iſta ex re minima redundet: nihilominus tamen delinquens punitur. *arg. Auth. qui rem, & eorum, quæ ibi notantur, C. de ſacroſ. Eccleſ.* ubi † Emphyteuta, qui canonem u- 52
nius etiam nummi (canonem autem ab Emphyteuta † quotannis præſtandum 53
in nummo uno, vel re alia quavis minima conſtitui poſſe, tradunt *Bald. ad Rubric. num. 9. Iaſ. ad l. 1. num. 4. Coraſ. ad l. 2. num. 10. C. de jur. emphyteut. Canon. lib. 6. Commentar. cap. 12. num. 6. verſ. ſimiliter conductiones, pag. 776.*) juſto legitimoq; tempore non ſolvit: æque ſua Emphyteuſi privatur, atque is, qui magnam penſionem non ſolvit: idque ob hanc rationem; quia non minus contemnere cenſetur dominum, qui ceſſat in ſolutione exigui canonis, quam ille, qui moram in magno canone committit.

54 Quare cum † pœna in falsos monetarios non solum propterea, quod detrimentum Reipublicæ inferant; sed præcipue etiam, quod crimen læsæ maiestatis committant, constituta sit: consequens est, excusores exiguæ quoq; monetæ non esse mortis pœna liberandos: quandoquidem majestatem Principis contemnendo, crimen læsæ majestatis non minus incurrunt, ac si monetam magni valoris fabricassent.

55 Porro expendens † falsam & vitiatā monetam scienter: siquidem nummi sint plumbei vel stannei; punitur pœna ordinaria falsi Si nummi alterius materiæ sint; pœna extraordinaria erit. *l. lege Cornelia, 9. §. eadem lege, & ibi Bart. ff. ad l. Cornel. de fals. Panormitan. in c. quanto, 18. colum. 2. de jurejur. Damhouder. in prax. rer. crim. c. 65. n. 5.* Jul. Clar. *in d. §. falsum, nu. ult.* ubi ait, se secundum hanc opinionem tanquam mitiorem, si casus contingeret, consulturum & judicaturum esse. Quanquam ab ea Salicet. *in d. l. 2. C. de fals. monet.* recedit, existimans, indistincte ordinariam falsi pœnam esse

hoc

hoc in casu infligendam: quem aliis ad id citatis refert & sequitur *Hippolytus de Marsil. in d.l.qui falsam*, 19.*num.64*. Eundem sequi videntur *Covarruv. de collat. veter.numismat.c.ult.num.4. & Menoch. præfato cas.316.nu.51. Qua autem † plectantur pœna, probam monetam vultu & imagine Imperatoris signatam respuentes*, pariter dubitatione non caret? Sed hos capitali supplicio mulctandos esse, verius videtur, *l.1.& l.ult. C. de veteris numismatis potestate, Afflict. in c.1.vers.monetæ, nu.8. in tit. quæ sint regalia, in usib.feudor. Decian. in d.praxi criminal. lib.7.cap.28.nu.8.* ubi tamen statim subjicit notandum esse, quod ubicunq; † lex loquitur de capitali pœna, non intelligenda sit de morte naturali, sed de deportatione, vel alia simili. Ideoq; idem Decianus eodem loco, *num.18*, concludit: quod recusans accipere monetam probam, effigiem Principis habentẽ, extraordinarie tantum puniri debeat. 56 57

Pœna tandem † falsi est deportatio, 58 & omnium bonorum publicatio in liberis: in servis ultimum supplicium.

hoc §. *nostro*, *&* *l.* 1. §. *fina. ff. ad l. Cornel. de fals.* Verumenimvero hæc pœna pro qualitate admissi, aut intenditur usque ad extremum supplicium, *l. ubi*, 22. *circa finem*, *ibi*, *si id exigat magnitudo commissi*, *C. eodem tit. l.* 1. *&* 2. *C. de fals. monet. Deuteronom. cap. decimo nono*, *ad finem*, *Borcholt. in hoc* §. aut remittitur usq; ad manus amputationem, *Nov.* 17. *c.* 8. *in princip. ibiq; Gothofred. Nov.* 42. *cap.* 1. §. 2. *Nov.* 134. *cap.* 13. *cap. imperialem*, §. *scriba*, *de prohib. feudi alien. per Frideric.* vel usque ad relegationem, etiam temporalem, *l. falsi*, 13. §. 1. *l. qui duobus*, 21. *l. penult. & ult. ff. ad l. Cornel. de fals.* quandoque in totum aufertur, ut impuberibus. *l. impuberem*, 22. *ff. eodem*, facile ut appareat, non usquequaque certam in hoc judicio præscribi posse pœnam: cum ea ad qualitatem factorum, quæ varia in hoc genere sunt, & alia aliis graviora, referri apte & æquabiliter debeat: *ut eleganter docet VVesenbec. in Paratit. ff. ad l. Cornel. de fals. num.* 12. Cæte-
59 rum † qualiscunque pœna ista sit: heredem non tenet. Quapropter si falsi reus

reus ante ſententiam dictam vita deceſſerit, ceſſante lege Cornelia, quod ſcelere quæſitum eſt, heredibus non relinquitur, *l. ſi quis, 4. l. cum falſi, 12. ff. d. tit.* Nam conſtitutum eſt, † turpia lucra ſucceſſoribus quoque extorquenda eſſe; licet crimina extinguantur. *l. in heredem, 5. ff. de calumniatoribus, l. quod autem, 19. ff. quod met. cauſ. l. Lucius, 9. in fine. ff. de iure fiſci, VVeſenbec. dicto numero duodecimo, in fine.* 60

§. Item lex Iulia de vi publica. 8.

Item lex Julia de vi publica ſeu privata, adverſus eos exoritur, qui vim vel armatam, vel ſine armis commiſerint. Sed ſi quidem armata vis arguatur: deportatio ei ex lege Julia de vi publica irrogatur. Si vero ſine armis: in tertiam partem bonorum ſuorum publicatio imponitur. Sin autem per vim raptus virginis, vel viduæ, vel ſanctimonialis, vel alterius fuerit perpetratus: tunc & raptores, & ii, qui opem huic flagitio dederunt, capite puniuntur, ſecundum noſtræ Conſtitutionis definitionem, ex qua hoc apertius poſſibile eſt ſcire.

SUMMARIA.

1 *Lex Iulia de vi publica, a quo lata.*

2 *Vis publica, & vis privata quæ olim dicta fuerit, & quæ hodie.*

3 *Pœna vis publicæ sive armatæ quæ sit.*

4 *Incendiarii oppugnatores & effractores alienarum ædium quomodo puniantur.*

5 *Quæ sit pœna vis privatæ.*

6 *In dubio vis privata intelligitur.*

7 *Actio injuriarum, non tollit publicam de vi accusationem.*

8 *Raptus quid, & quæ ejus pœna.*

9 *Raptus pœna nũquid locum habeat, si mulier raptui consenserit.*

10 *Volenti & consentienti non fit injuria.*

11 *An raptus pœna etiam in muliere, virum rapiente procedat.*

12 *Major pudicitia requiritur in fœmina, quam in masculo.*

13 *In odiosis masculinum non concipit fœmininum.*

14 *Vtrum pœna raptus maneat eum, qui raptam carnaliter non cognovit.*

15 *Qualiter puniẽdus, qui meretricẽ rapuit.*

16 *L.* verum est, 39. ff. de furt. *declaratur.*

17 Furti

17 *Furti non tenetur, qui effectum furandi non habuit.*

18 *Num raptor matrimonium cum rapta contrahere, adeoq; pœnam raptus effugere valeat.*

19 *Causa matrimonii, spiritualis censetur.*

20 *Leges civiles non dedignantur sacros imitari canones.*

SEQUITUR sextum & septimum judicium publicum ex lege Julia † 1 de vi publica, & de vi privata: quam legem a C. Julio Cæsare latam fuisse, apparet ex Ciceronis *Philippica 1.* & testatur Vultejus *hic in princip.* Publica † au- 2 tem vis appellabatur olim, quam cõtra jus & fas, personæ publicæ, id est, quę aliqua potestate præditæ erant, inferebant: privata, quam homines privati faciebant. *Isidorus lib. 5. Etymolog. cap. 26. Paul. lib. 5. sentent. tit. 26.* Verum postea vis publica cœpit dici, quæ cum armis; privata, quæ sine armis committitur, *§. recuperandæ, sup. de interdict. & hoc §. nostro*, ubi post alios Joannes Borcholt, & Mynsing. *num. 1. & 2.* Ea tamen de re

Doctores diversimode sentiunt, *ut abunde videre est ex Menochio lib. 2. de arbitr. jud. quæst. cent. 4. cas. 394. & Deciano lib. 8.*
3 *prax. criminal. c. 11. nu. 6. & 7.* Pœna † vis publicæ, sive armatæ olim erat aquæ & ignis interdictio, *l. qui dolo, 10. §. ult. ff. ad l. Iul. de vi publ.* post cœpit esse deportatio, quę illi successit, *ut hoc §. & l. 3 ff. ad l.*
4 *Iul. peculat.* Quibusdam vero, ut servis, † incēdiariis, oppugnatoribus, effractoribus, expilatoribus alienarum ædiū & villarum, & quoties ex tumultu & violentia cædes alicujus insecuta est, capitale supplicium irrogatur, *l. 3. l. qui cætu, 5. l. penult. ff. ad l. Iul. de vi publ. ibiq; in Paratit. VVesenbec. num. 4. l. quoniam, 6. & ibi Bartol. l. servos, 8. C. d. t. Constit. Criminal. Caroli V. art. 125. 126. & 127.* Huc in Imperio Romano pertinet Constitutio fractæ seu violatæ pacis: quæ reos vitæ & bonorum proscriptione insequitur. *Treutlerus select. disputat. vol. 2. disp. 32. th. 4. ad lit. C. num. 10.* de qua plene & accurate scripsit Andr. Gail *libris duobus de*
5 *pace publ.* Pœna † vis privatæ, est publicatio tertiæ partis bonorum, & infamia,

mia, *hic & l.1. & l.ult ff. ad l. Iul. de vi privat. l.2. C. eod.* quæ ex omni publico judicio damnatum comitatur, *l. infamem, 7. ff. de publ judic. l.1. ff. de his, qui notat. infam. & ostēsum sup. §. publicorū judiciorum, h.t.n.5.* Sane pœna utriusq; hodie est arbitraria: quæ pro ratione circumstātiarum, etiā usq; ad mortē extendi potest, *ut tradit hic Vultejus n.3.* Cæterū † quando in statutis & legib. vis fit mentio, & 6
pœna additur: in dubio vis privata, nō publica, intelligitur, *l. si præses, 32. l. penul. ff. de pœn. l. factū, 155. in fi. ff. de reg jur.* Etsi porro ex hoc delicto † injuriarū actio, 7
veluti si quis in possessione dolo malo turbetur, cōpetat: non minus tamē publicę huic accusationi locus est, *et notat VVesenb. in hoc §. nost. nu. 5. & Treutlerus d. disp. 32. th. 4. ad lit. E. n. 20.* Quādoquidē autē atrocior cæteris vis est † raptus; cū 8
virgo, vidua, sanctimonialis, aliave honesta mulier, libidinis explendæ causa improbe vel vi abducitur; idcirco gravior hic pœna constituta est. Nā non solū ipsi auctores sceleris; sed complices etiam ejus ultimo supplicio afficiuntur,

l. rapto-

l. raptores virginum, 54. C. de Episcop. & Cleric. l. unic. C. de raptu virgin. & hoc § n. Damhouder. in praxi rer. criminal. cap. 95.
9 *num. 2. & 3.* Et certe pœna † ista locum sibi vindicat, etiamsi mulier ipsa raptui consenserit, *d. l. unic. §. pœnas autem, ibi, sive volentibus sive nolentibus &c. & inibi Gothofred. C. de rapt. virg. Iul. Clar. lib. 5. sentent. §. raptus, num. 3. ubi ait, hanc opinionem Doctores communiter sequi.* Nec
10 eam remoratur, quod volenti † & consentienti non fiat injuria, *l. 1. §. usq; adeo, ff. de injur. cap. scienti, 27. de reg. jur. in 6.* Etenim respondetur, quod de volente & consentiente muliere dicitur, cum hoc temperamento esse accipiendum: ut virgo sive mulier non libera plane & pura voluntate, sed dolo & blandis verbis, aliisque malis artibus ipsius raptoris persuasa consenserit: quo casu volẽti etiam mulieri injuria & vis fieri dicitur, *argum. l. 3. §. si quis volentem, ff. de liber. hom. exhibend. & l. 1. §. persuadere, ff. de serv. corrupt. Henricus Schilbock in hoc §. nostro.* Secus est, si mulier omnino simplici & spontanea voluntate assensum suum

ſuum præbuerit. Tunc enim verum raptum non committi, nec mortis pœnæ locum relinqui probabilius eſt: licet, parentibus vel cognatis invitis & refragantib. illa abducta fuerit. Sed videatur Decianus *in tract. crim. lib. 8. c. 7. n. 7. & 19. & ſeqq.* ubi poſt alios a ſe citatos affirmat; ſe in conſulendo & judicando hanc ſententiam ſemper ſecuturum eſſe.

De eo controverſantur inter ſe Doctores: *nunquid † mulier etiam pœnæ d. l.* 11
unica, C. de rapt. virg. ſubjiceat, ſi virum rapuerit? Et magis eſt, ut dicamus, iſtam pœnam in muliere virum rapiente non obtinere: tum quia non eadem injuriarum ratio viget in hoc caſu, ſicut in alio: cum † major pudicitia & caſtitas 12
in fœmina, quam in maſculo requiratur, *l. 2. §. 1. C. de his, qui ven. ætat. impetrav. l. ſi qua illuſtris, 5. C. ad Senatuſconſ. Orfitian.* tum quia diſpoſitio d. l. un. valde rigoroſa & pœnalis eſt: atque ideo non facile extendenda, *argum. c. odia, 15. de reg. jur. in 6.* tum etiam, quia in † odi- 13
oſis maſculinum non concipit fœmininum

ninum *argum.l.1.§. quare, ff. de ventre in possess. mitt. Et ita sentiunt Bald. & Salicet. in d.l.un.C.de rapt.virg.eosque secuti Damhouder in præallegato c.95 n.18.& Clarus in d.§.raptus,n.6.& alii, qui hanc opinionẽ & communiorem & tutiorem esse autumãt: quibus etiam adducendus est Decianus d.lib. 8. cap.7.n.27.& Petreus in thes. controversar. concl.crim.concl.s.104.*

14 *Utrum † vero prædicta pœna maneat quoque eum, qui raptam carnaliter nõ cognovit,* pariter controvertitur? Ac tametsi id Bossius cum quibusdam aliis *in tit. de raptu mulieris,n.14.* astruat: communius tamen & merito quidem, receptum videtur; capitalem gladii pœnam raptori non esse irrogandam: nisi ipse raptam mulierem carnaliter cognoverit, *per d. l.un.in princ.C.de raptu virgin.&c.* ubi dicitur, raptorem ob eam potissimũ causam mortis supplicio damnãdum esse: ꝙ virginitas vel castitas per ipsum ablata restitui non possit. Quæ ratio cum in non cognita militare nequeat, sed cesset: cessare quoq; legis dispositio debet, *l.adigere, 6.§.quãvis, ff.de jur. patron.*

Nec

Nec obstat *d. l. raptores, 54. C. de Episc. & Cleric.* quæ simpliciter ait, raptorem capitis supplicio esse plectendum. Nam hæc lex explicanda est, & supplenda *ex d. l. un. C. de rapt. virg.* ex qua evidenter satis colligitur, pœnam capitis tum demum raptori imponendam esse, si rem cum rapta habuerit. *Ita tenent Angel. in d. l. unic. C. eod. Ioan. de Anan. in cap. penult. ex. de raptorib. Dec. cons. 234. col. ult. nu. 4. Boer. decis. 316. num. 4. & nonnulli alii per Decianum sup. memorato loco nume. 33. allegati: Ubi tamen ipse numer. 34. pro resolutione istius quæstionis, quatuor casus constituit & explicat: quos, qui volet, videre poterit.*

At quid pronunciandum de illo, qui † 15
meretricem rapuerit? Atq; recepta magis & vera opinio est; hunc raptorem non esse pœna raptus ordinaria, sed extraordinaria arbitrio judicis puniendum, *per textũ in d. l. un. C. de rapt. virg.* in cujus principio habetur, raptores virginum honestarũ ultimo supplicio afficiendos esse. Ergo a contrario sensu, si non fuerint honestæ virgines sive mulieres, sed mere-

meretrices, in illis locum non habebit istius legis dispositio. *Bald. in l. penult. ff. de rer. divis. Cyn. & omnes Dd. in d. l. un. C. de rapt. virg. Covarruv. lib. 3. variar. resol. cap. 14. num. 2. in fin. Menoch. de arbitrar. jud. quæst. lib. 2. cent. 3. cas. 291. Decianus d. lib. 8. cap. 7. num. 9. Petreus in d. thesauro controvers. conclus. criminal. conclus. 100. qui omnes citant & alios complures.* Neque
16 adversatur † *l. verum est, 39. ff. de furt.* ex qua Alciatus *resp. 469. nu. 2.* & Clarus *lib. 5. sentent. §. fornicatio, nu. 2.* evincere conantur, hunc raptum plane impunibilem, adeoq; ne extra ordinem quidem coercendum esse. Nam respondēdum: quod in specie illius legis tantum agatur de actione furti, qua conveniri nequit, qui libidinis causa januam sive ostium meretricis effregit, etiamsi fur-
17 tum inde secutum fuerit. Indubitati † siquidem juris est: eum non teneri furti, qui neque furatus est, neq; animum seu affectum furandi habuit, §. *in summa, sup. de obligat. quæ ex delicto nasc.* Atqui in ista l. qui fores effregit libidinis causa, furtum non commisit, neque furandi

randi propositum habuit. Igitur furtum, quod occasione januæ tractæ est factum, ei ad furti actionem imputari non debet. Secus autem est, si quæratur, num ob vim ędibus meretricis illatam is sit puniendus. Tunc enim nihil impedit, quo minus statuamus, vim istam arbitraria pœna mulctari posse & debere. Illud porro hic addendum est: quod † de jure Canonico (non item 18 jure civili, *d.l. un.* §. *& siquidem, vers nec sit facultas*, *C. de rapt. virgin.*) matrimonium raptor cum rapta contrahere, atque ita pœnam legalem evitare queat, *c. penult. & ult. de raptorib. Sicq; communiter Doctores sentire testatur Iul. Clar. in d* §. *raptus, num. 7. & 8. ex mente Parisii consil. 170. num. 6. lib. 4.* Et in hoc jus Canonicum juri civili prævalere, ac observandum esse non dubium est: cum † cau- 19 sam matrimonii, quæ spiritualis censetur, concernat. De spiritualibus quippe recte intelligi potest id, quod dicitur, leges † civiles non dedignari sacros 20 canones imitari, *capit. 1. de novi oper. nunciat. cap. fin. de secund. nupt. cap. clerici,*

8. de judic. Hippolyt. de Marsil in repert. d. l. unicæ, C. de rapt. virg. num. 228. & Tiber. Decian. in præfato lib. 8. praxis criminal. caput. 13. numer. 47. qui duo præ reliquis hanc universam raptus materiam diligentissime & uberrime pertractant.

§. Item lex Iulia peculatus. 9.

Item lex Julia peculatus, eos punit, qui publicam pecuniam, vel rem sacram, vel religiosam furati fuerint. Sed si quidem ipsi judices tempore administrationis publicas pecunias subtraxerint: capitali animadversione puniuntur: & non solum hi, sed etiam, qui ministerium eis ad hoc exhibuerint, vel qui subtractas ab his scientes susceperint. Alii vero, qui in hanc legem inciderint, pœnæ deportationis subjugentur.

SVMMARIA.

1 *Legis Iuliæ peculatus auctor quis.*
2 *Peculatus nomen unde descendat.*
3 *Peculatus quid, & quotuplex.*
4 *Sacrilegium quibus modis fiat.*
5 Pecuniæ *verbum hic large sumitur pro omnibus rebus.*

6 Publi-

6 *Publica pecunia quomodo hic accipiatur.*

7 *Civitati inferiori vel municipio pecuniam surripiens, qual. crimen admittat.*

8 *Leges Pandectarum, per alias Pandectarum leges non corriguntur, & num*mer.13

9 *Conciliatio & sententia vera* l. ob pecuniam, 81 ff. de furt. & l. 4. §. fin. ff. ad l. Jul. peculat.

10 *Sacrilegii quæ sit pœna.*

11 *Peculatus pœna quæ sit.*

12 *Rem sacram ex loco profano auferens, & contra, quale delictum perpetret.*

13 *Intellectus & sensus* l. aut facta, 16. §. locus, ff. de pœn.

14 *Circa peculatus pœnam, ratio personarum habenda.*

OCTAVO loco publicis judiciis cõnumeratur † lex Julia peculatus : 1
quæ utrũ a Julio Cæsare, an ab Augusto sit lata, incertũ est. Putaverim tamẽ, cã ab Augusto latã esse: quia leges a Julio

quod tamen proprie ad crimẽ majesta-
tis pertinet, *l.1.& l.3. C.de crimine sacrile-*
gii.Sane *pecuniæ* † verbum hoc loco lar- 5
ge pro omnibus rebus accipitur, *l.pecu-*
niæ,178.ff.de verb.signif.l.2.C.de constitut.
*pecun.*Quare etsi res alia surripiatur,dũ-
modo publica sit,peculatus committi-
tur,*l.4.§ fin.ff.ad l.Iul.peculat.VVesenb.in*
*Parati ff.eod.n.3.*Publica † autem pecu- 6
nia hic ea sola habetur, quæ ad Remp.
sive Urbem Romanam, vel ad Cæsarẽ
pertinet,*l.bona civitatis,15.ff.de verb.si-*
gnif.l.sacrilegii,6.§.f.ff.ad l.Iul.pec. Mynſ.
in hoc §.n.2. Proinde si quis † civitati in- 7
feriori vel municipio pecuniam surri-
puerit:non peculatus, sed furti crimen
admisisse censendus erit, *l.ob pecuniã,81.*
ff.de furtis, ubi Papinianus ait: *Ob pecu-*
niam civitati subtractam, actione furti, non
crimine peculatus tenetur. Cui legi vehe-
menter refragatur Marcianus *in dict. l.*
4.§ fin.ff.ad l.Iul.peculat. dum inquit: *Sed*
& si de re civitatis aliquid surripiat: Consti-
tutionibus Principum Divorum Trajani &
Hadriani cavetur, peculatus crimen cõmitti:
& hoc jure utimur. Alciatus *li.1.Dispunct.*

c.3. ut Papinianum cum Martiano conciliet, existimat verbis Papiniani negationem addendam esse, & ita legendũ *actione furti, nec non crimine peculatus tenetur*. Verum si ita pro arbitrio nostro textũ corrigere liceret: quidvis ex quovis fingere possemus. Itaq; correctione ista rejecta, Augustinus *lib.1. Emẽdation. c.3. circa fin.* Duarenus *lib. 2. Disput. anniversf. c. 26.* Petrus Faber *lib.1. semest. c.22.* & alii suspicãtur: Papinianũ & Marcianũ diversa tantũ, non cõtraria scripsisse: & illũ quidem respexisse ad legẽ Jul. peculatus, quæ de civitate dũtaxat Romana loquebatur: hunc vero respexisse ad jus recentius, nẽpe Constitutiones Principũ, & ad usum ejus tẽporis. At si isthęc admitteretur interpretatio: non
8 solum una † lex Pandectarũ, per aliam Pandectarũ legẽ corrigeretur, contra *l. 1. & 2. C. de vet. jur. enucleand.* verum etiã Tribonian⁹ & cęteri juris Cõpositores negligẽtiæ & superfluitatis arguerẽtur, q; dictam l. 81. *ff. de furt.* per Cõstitutiones Principũ sublatã Pandectis inseruissent: præsertim cũ Papinianus & Martianus eodẽ tẽpore floruerint: adeo ut
non

nō verisimile sit, Papinianum nescivisse cōstitutiones, de quib. Marcian. meminit. Unde novissime Decian. *lib. 8. prax. crimin. c. 28. n. 11.* relatis & improbatis aliorū opinionib. putat distinguendū inter civitatē, superiorē recognoscētem, & nō recognoscentē: hoc q; casu crimē peculatus cōmitti, illo non ite. Sed non video, cur hāc distinctionem, cū nullo jure munita sit, recipiam. Quid igitur in hac difficultate tandem statuēdum? Et certe tutius † est, ut *cum Accursio in d. l. ob pecuniā, 81 ff. de furt. & in d. l. 4. § fi. ff. ad l. Iul. pecul. & in l. un. verb. publicas, C. de crimine pecul.* (*quem etiā Mynſ. in hoc §. n. Petr. Greg. li. 32. syntagm. c. 19. n. 1. Cæpol. cōſ. 39. n. 35. & nōnulli alii ſequuntur*) dicamus: crimine peculatus teneri, q fisci, vel Civitatis Romanæ pecuniam intercceperit, *d. l. 4. §. ult. ff. ad l. Iul. pecul.* furti vero teneri, qui alicujus civitatis inferioris pecuniam subtraxerit, *d. l. 81. ff. de furt.* Ratio differentiæ hæc reddi potest: quia Romana Respublica pecuniam habet revera publicam: reliquæ autem civitates publico jure proprie 9

non gaudent, ſed privatorum loco habētur, *l. eū. qui vectigal, 16. ff. de verb. ſign.*

De pœna peculatus bifariam diſtinguendum. Primum enim peculatus eſt diſtinguendus a ſacrilegio. Nam ſacri-
10 legii pœna † eſt extraordinaria, id eſt, nova ex cōſtitutionibus, & ſemper capitalis. Sacrilegi quippe pro qualitate delicti, vel ad beſtias damnātur, vel vivi exuruntur, vel furcis ſuſpenduntur, vel perpetuo exilio mulctantur, *d. l. 4. § 2. l. ſacrilegii, 6. l. ſacrilegi, 9. & l. hac lege, 10. inf. ff. ad l. Iul. pecul. Damhoud. in praxi rer. crimin. c. 111. n. 5. & 6. Clar. li. 5. ſent. §. ſacrilegium, n. 3. ubi hāc opinionē communē dicit.*
11 Peculatus † vero pœna eſt ordinaria, id eſt ex ipſa lege Julia deportatio, *hoc § n. in fi. & l. 3. ff. ad l. Iul. pecul.* Cæterū conve-
12 nienter quęri ſolet: *ſi quis † rē ſacrā ex loco privato ſeu profano abſtulerit, puta calicē ex ædib. privatorū, an ſacrilegii ſit reus?* Et proprie ſacrilegiū hoc caſu non eſſe cōmiſſum, verius eſt, *l. aut facta, 16. §. locus. ff. de pœn.* At *quid e cōtrario, ſi res nō ſacra ſive p̄fana ex loco ſacro fuerit ablata?* Et hujuſmodi rei nomine furti actionē dari, non ſacrilegii

crilegii diserte respōdit Marcianus *in l. Divi Severus, 5. ff. ad l. Iul. pecul.* Sed huic cōtradicere videtur Claudi⁹ Saturnin⁹ † *in d. l. aut facta, 16. §. locus. ff. de pœn.* cum 13
sic ait: *Locus facit, ut idem vel furtum, vel sacrilegium sit: & capite luendum, vel minore supplicio.* Quibus verbis indicare voluisse videtur Jureconsultus: quod, re privata ex loco sacro ablata, sacrilegiū committatur. Quocirca Cuiac. *lib. 13. obs. c. 19.* opinatur: istam *l. 16. §. locus*, esse correctam per dictam *l. 5. ff. ad l. Iul. pecul.* Verum jam ante ostēsum est: legem Pandectarum, per aliam legem Pand. neutiquam corrigi. Ideoq; hic nodus aliter solvendus est, & respondendum: præfatam *l. aut facta, 16. §. locus, ff. de pœn.* non esse accipiendam de re privata, sed sacra vel publica. Nam si talis res ex loco sacro surrepta fuerit, sacrilegium: si ex privato, furtum committitur. De re siquidē privata textus iste intelligi nequit, propter preallegatam *l. 5. ff. ad l. Iul. pecul.* quæ clare decidit; eum, qui privatam pecuniam in æde sacra depositam abstulit, furem esse, non sacrilegum.

Quanquam interim haud ignoramus Jure Canonico ad sacrilegium inducendum sufficere alterutrum, vel quod res sit sacra, vel quod de loco sacro fuerit subtracta. *can. si quis contumax, 16. & can. quisquis, seq. caus. 17. q. 4. Clar. præd. §. sacrilegium, n. 1. Damhoud. d. c. 111 nu. 3.*

14 Deinde circa † ipsam peculatus pœnam infligendam, personæ sunt distinguendæ. Etenim in hominibus privatis, pœna est deportatio, *d. l. 3. D. ad l. Iul. pecul.* Excepto uno altero casu, quo est tãtummodo pœna quadrupli, *d. l. sacrilegii, 6. §. ult. & l. penul. D. eo.* Judices autem sive Magistratus, qui tempore administrationis publicas pecunias subtraxerunt, ut & qui ministerium illis exhibuerunt, vel subtractas pecunias scienter susceperunt, capitali animadversione sive ultimo supplicio puniuntur. *hoc §. nostro, & l. un. C. de crim. peculat. Decian. d. lib. 8. cap. 30.*

§. Est & inter publica. 10.

Est & inter publica judicia lex Fabia de plagiariis: quæ interdum capitis pœnam ex sacris constitutionibus irrogat, interdum leviorem.

SUMMA-

SUMMARIA.

1 *Plagium unde dictum.*
2 *Plagium quid sit.*
3 *Plagii crimen quibus modis committatur.*
4 *Pater liberos suos quando impune distrahere possit.*
5 *Pater olim filium occidere licite potuit: hodie secus.*
6 *An pater olim etiam, quam famis necessitatem filium suum vendere queat.*
7 *In odiosis quoq; idem jus statuendum, ubi eadem militat ratio.*
8 *Ecquid mater etiam propter nimiam egestatem, aliamve necessitatem liberos suos distrahere valeat.*
9 *Mater liberos in potestate non habet.*
10 *Major prudentia patris, quam matris.*
11 *Fœminæ fragiles sunt, & sæpe contra propria commoda laborant.*
12 *Generalia legis verba, juxta rationem legis temperanda sunt, & restringenda.*
13 *Plagii pœna quæ fuerit olim: & quæ sit hodie.*

NOnum judiciũ publicũ descẽdit ex l. Fabia, de plagiar. Quã legem qs tulerit,

tulerit, nōdum satis constat. Ipsum autem crimen dicitur *plagium*: quod non
1 † a plaga, ut vulgo volūt, sed ἀπὸ τῆ πλαγίε, id est, ab obliquo, est derivatū: quia obliquis quibusdam actib. & dolis servi aut liberi intercipiebantur: *ut post Alciatum lib. 1. Parerg. c. 47. censent Mynsingerus, Schilbockius, & Borcholt in hoc §. Duare. in tit. ff. ad l. Fab. de plagiar. c. 1. & Disput. anniverſ. lib. 2. c. 20. & Menoch. remedio 9. recuperand. possess. n. 382.* Estque plagium
2 † nihil aliud, quam liberi hominis, vel servi alieni suppressio, dolo malo facta.
3 Nam plerunq; † celando ac supprimendo plagium committitur. *l. 3. 5. & 6. ff. ad l. Fab. de plagiar. l. 2. 5. 9. & 14. C. eod.* Licet & aliis modis, ut vendendo, emendo, donando, permutando, &c. plagium fieri non dubitetur. *l. 1. 2. & 4. ff. d. tit. l. 6. 7. & 15. C. eo.* Quod vero jam dictum est: per venditionem etiam liberi hominis, crimen plagii committi: ab eo excipi-
4 endus est † pater, qui liberos suos propter famem, summamq; necessitatem jure distrahere potest: nec pœnam aliquam ob id meretur. *l. 2. C. de patrib. qui*

filios

filios suos distraxerunt. Quod vendendi
jus ex patria potestate emanat: quæ tanta olim fuit, ut † impune filium occide- 5
re, adeoq; multo magis pro arbitrio suo
vendere pater potuerit. *l in suis, 11. ff. de
liber. & posthum. l fin. C. de patr. potest.* Sed
hæc libera vendendi potestas hodie abrogata est, & prædicto saltem casu permissa: quãdo videlicet suprema egestas,
famisq; necessitas patrem ad filium suum distrahendum compellit. *d. l. 2. C. de
patrib. qui fil. &c.* Hinc elegans oboritur
quæstio: *si non † quidem famis & inediæ,* 6
*sed alia quadam necessitate pater urgeatur,
veluti si captus ab hostibus occidendus sit, nisi
certam pecuniæ summam hostibus exolverit,
ecquid hoc casu distrahere filium suum possit?*
Mihi affirmativa, utpote juri magis cõveniens, sentẽtia placet. *c. 1. §. porro si dominum. Quæ fuit prima caus. beneficii amitten. in usibus feudorum. l. his solis, 7. ibi. satis
etiam tacite cautum, C. de revocan. donationib. l. libertum. 64. §. 1. vers. cum ideo prohibuerit, ff. de rit. nupt. & l. ossa, 8. §. fina. ibi,
quia intellectu aliquo ipse prohibitus videtur,
ff. de religios. & sumptib. funer.* ex quibus
juribus

juribus colligitur & convincitur: in o-
7 diosis † etiam idem jus statuendum esse, ubi eadem viget ratio, & de uno casu ad aliũ eiusdem rationis, quãtumvis nõ expressum, argumẽtari licere. Atqui in patre, qui ab hostib. captus est, & quem illi dimittere nolũt, nisi certo dato pretio, eadẽ plane ratio militat. Hic siquidẽ pater in majori periculo atq; necessitate cõstitutus est, quam si famem inediamq; pati cogeretur. Quare ob hanc quoq;, & aliã similẽ necessitatis causam, pater liberos suos non immerito distrahere poterit. *Et ita hanc sententiam contra alios praeclare defendit Arius Pinel. in 2. part. Rubr. num. 27. C. de bon. matern.*

8 *Nunquid vero † mater etiam propter nimiam paupertatem, aliudve evidens periculum liberos suos vẽdere valeat*, maior dubitatio est? Atq; soli patri, non autem matri hoc jus distrahẽdi liberos, ob necessitatis rationem cõpetere, recte tradiderunt gl. & Dd. *in d. l. 2. C. de patrib. qui fil. suos distrax.* Etenim jus illud, effectus quidã patriae potestatis censetur, quem patri jura in casu necessitatis nõ ademerunt;

rint, sed intactum illibatumq; reliquerũt. Cum ergo † mater liberos in pote- 9
state nõ habeat, §. *feminæ, sup. de adoptio, l. 4. D. de cura. fur. furioso vel alii, &c.* manifestum evadit, matrẽ jus vendendi liberos, ob causam necessitatis, arrogare sibi non posse. Accedit, quod jus istud nõ in amore solũ & ratione sanguinis, sed in consilio etiã & prudentia patris consistit. *arg. l. necessaria, 22. §. ult. D. ad l. Iul. de adult.* Maior quippe † prudentia patris 10
intelligitur, quã matris. *arg. l. 2. D. de reg. jur.* cum fœminæ † fragiles sint, earũq; 11
consilium parum tutum & sæpe contra sua propria commoda laborẽt. *l. si pater, 4. C. de sponsal.* Facilius igitur providebit pater, & cavebit, ne in huius juris usurpatione nimis durus & rigidus existat, quã mater, utpote quæ propter judicii imbecillitatem inconstantiamq; probe perspicere nequit, quot & quanta incõmoda ex distractione illa sequãtur. Nec quicquã movet, q; in præallega. *l. 2. C. de patrib. qui fil. sua distr.* Cõstantin. Imp. generaliter loquatur, statuatq; ppter nimiã egestatẽ a parẽtib. liberos distrahi posse. Nam

12 Nam generalia † legis verba juxta rationem legis temperanda esse, & coangustāda, notum est. Quamobrem cum ratio dictæ l.2. patri tantum, non etiam matri congruat: merito lex ista de patre duntaxat, avo, proavo, vel similibus paternæ lineæ ascēdentibus accipi debet. Verum de hac quæstione, ut & aliis ad patriæ potestatis effectus pertinētibus, videatur *Pinelus in d. part. 2. Rubr. nu. 21. 22. & seqq. C. de bon. mater.*

13 De pœna † huius criminis duo jura & tempora sunt obsērvāda. Primum enim ex ipsa lege Fabia, pœna fuit pecuniaria: sed ea ut levior jam pridem in usu esse desiit, *sicuti scribit Hermogenianus in l. ult. ff. ad l. Fab. de plagiar.* Deinde gravior esse cœpit, puta pœna metalli, sive exilii, *ut indicat d. l. ult. ff. & l. ult. C. eod.* Sed duo hodie sunt casus, quibus est pœna gravissima, nempe mortis. Prior est, si plagiarius vendat servum vel liberum suppressum emptori, qui eum alio asportet, *l. quoniam, 7. C. ad l. Fab. de plagiar.* Alter casus est, si plagiarius filium alterius; patre adhuc superstite, supprimat.

mat. *d.l.ult.C.eod.* Et hoc intelligit hic Justinianus his verbis: *Quæ interdum capitis pœnam, &c.* quia aliis quoq; casibus judici permissum videtur, ut plagiario pœnam imponat vel leviorem metallo, vel aliam præter metallum, pro modo delicti & conditione personarum, *d. l. ult. ff. & C. eod. VVesenbec. ibid. in Paratit. nu.4. Vultejus lib.1. Iurisprud. Rom. cap.54. nu.75.* Porro de variis diversarum gentium pœnis plagiario illatis, diligenter tractat Petrus Gregor. Thol. *lib.36. syntagm.c.31.n.6.7.& seqq.*

§. Sunt præterea. 11.

Sunt præterea publica judicia, lex Iulia de ambitu, lex Iulia repetundarum, & lex Iulia de annona, & lex Iulia de residuis, quę de certis capitulis loquuntur: & animæ quidem amissionem nō irrogant: aliis autem pœnis eos subjiciunt, qui præcepta earum neglexerint. Sed de publicis judiciis hæc exposuimus, ut vobis possibile sit summo digito, & quasi per indicem ea tetigisse: alioqui diligētior eorum scientia vobis ex latioribus Digestorum seu Pandectarum libris, Deo propitio, adventura est.

SUMMARIA.

1 *Lex Iulia de ambitu, a quo lata.*
2 *Crimen ambitus qui committant: item Simonia unde, & quid.*
3 *Ambitus criminis in imperio nullus usus.*
4 *Quæ leges olim de ambitu latæ.*
5 *An; si consiliario Principis officii consequendi gratia, pecunia sit data, pœna legis Iul. de ambitu sit locus.*
6 *Princeps legibus solutus est.*
7 *Lege Iulia de ambitu damnatus in integrum restituitur, si alium ejusdem criminis reum prodiderit.*
8 *Novum vectigal instituens, pœna ambitus plectitur.*
9 *Domum judicis ingrediens, aucupandæ gratiæ causa: item officia semel obita repetens, ambitus tenetur*
10 *Quæ ambitio sit prohibita.*
11 *Pœna ambitus quæ sit.*
12 *Legis Iuliæ repetundarum auctor quis fuerit.*
13 *Quæ leges de crimine repetundarum olim latæ.*
14 *Qui teneantur repetundarum.*

15 *Ma-*

15 *Magiſtratus a quibus munera accipere poſſint.*
16 *De pœna criminis repetundarum.*
17 *Legis Iuliæ de annona, auctor quis.*
18 *Lege Iulia de annona qui teneantur.*
19 *Annonæ appellatione quid contineatur.*
20 *Qui accuſare in hoc judicio poſſint.*
21 *Pœna defraudatæ annonæ.*
22 *Auctor quis legis Iuliæ de reſiduis.*
23 *Quid ſit crimen reſiduorum.*
24 *Reſidua pecunia, unde dicta.*
25 *Qui teneantur lege Iulia de reſiduis.*
26 *Quæ ſit ejus pœna.*
27 *Iudicium reſiduorum, tranſit in heredes.*
28 *Exactior omnium materiarum explicatio, ex Pandectis petenda.*

ADhuc expoſita ſunt novem judicia publica, majoris & momenti & uſus: hic reliqua quatuor non ita uſitata commemorantur: videlicet lex Iulia de ambitu, lex Iulia repetundarum, lex Iulia de annona, & lex Iulia de reſiduis: de quibus ordine videbimus. Decimum igitur judicium publicum, eſt ex † lege Iulia de ambitu, 1 ab Au-

ab Augusto Cæsare lata, *ut testis est Suetonius in Augusto, cap. 34. & Dion. lib. 54.*
2 Ipsum vero † crimen dicitur *ambitus*: quod ii admittunt, qui pecunia & largitionibus honores, dignitates, sacerdotia & magistratus ambiunt atq; redimũt: idq; canones *Simoniam* (sic dictam a Simone Mago, cui Petrus maledixit, quod ab Apostolis Spiritus sancti gratiam pecunia emere voluisset, *c. quidem, 24. q. 3. Vult. h. n. 5.* Est enim Simonia, cum aliquid pro spiritualibus exigitur vel promittitur) appellant, *tot. tit. ex. de simonia, de qua late Damhoud. in praxi rer. crim. c. 61. nu. 62. & seqq. & Iul. Clar. lib. 5. sent. §. simonia, & Tiber. Decian. in tract. crim. lib. 5. c.*
3 *77. & seqq.* Hujus autem † ambitus criminis in imperio aut regnis usus nullus est: in Repub. ut Romæ olim ante Cæsares ambitus erat frequentissimus: ac
4 proinde ei coercẽdo multæ † leges sunt latæ: *Petilia, Pinnaria, Calphurnia, Fabia, Tullia, Iulia*, & similes: *de quibus Franc. Hotom. & Paul. Manut. in libris de legib. Rom. & Decian. in d. tract. crim. lib. 8. cap. 22.* De qua lege Julia ita Modestinus: *Hac lex*, inquit,

inquit, *in Vrbe hodie cessat : quia ad curam principis magistratuum creatio pertinet, non ad populi fauorem. l.un.in prin.ff.ad l.Iul.de ambitu.* Sed hic dubitari potest: *si* † *con-* 5
siliario principis officii cōsequendi gratia, pecunia fuerit data, num pœna hujus legis Iulia de ambitu locus sit, ut tam dans, quam accipiens pecuniam puniatur? Et Bartol. *in d. l. un.& in l.Barbarius,3.ff.de offic.prator.* Salice. *in l.un.C.ad l.Iul.de ambit.* & Bossius *in tract.crim.tit.de ambitiosis,n.1.* affirmative concludunt. Nec obstat, quod in ipso principe pœna ista cessat. Nā † prin- 6
ceps legibus solutus est. *l.princeps,31.ff.de legib.l.ex imperfecto, 23.ff.de legat.3.* consiliarii vero ejus, legibus alligati sunt & adstricti ; ac propterea perperam hic a principe ad consiliarios ipsius argumētamur. Etsi autē in officiis & magistratibus, quorum creatio principi attributa est, pœna l. Juliæ de ambitu locum sibi vindicare nequeat, ut modo indicatum: in provinciis tamen & municipiis, ubi adhuc jus magistratus creādi est penes populum, si quis magistratum aut sacerdotiū illicitis modis petierit ; lege

7 Julia † de ambitu tenetur: qua lege damnatus, si aliúm ejusdem criminis reũ convicerit, & prodiderit; in integrum restituitur, famãq; recipit. *d.l.un.*§. *1. & 2.ff.ad l. Iul. de amb. ibiq; in Parat. VVesenb. num. 5.* Ratio hujus rei est favor, quo dignus is putatur, qui delictum occultum manifestavit. Eodem exemplo transfugæ, qui alios trãsfugas indicauit, parcitur; aut restitutio in integrum ex rescripto Divi Hadriani conceditur. *l.non omnes,5* §.*ult.ff. de re milit.* Enimvero aliis in causis, sine lege aut constitutione eodem exemplo utendum non est: sed generalis potius regula constituenda: Neminem impunitatem consequi, & restitutionem in integrum eo nomine, quod alium ejusdem facinoris participem vel reum prodiderit, *Cujac.lib.7.ob-*
8 *serv.cap. 28.* Item is, qui novum † vectigal instituerit; ex Senatusconsulto, ad interpretationem legis Juliæ promulgato, pœna ambitus plectitur, *d.l. un.*§. *item is, ff. ad l. Iul.de ambit.* Quod Decianus præfato *lib. 8. cap.23. num.* 5. putat ea ratione ad ambitum pertinere: quod

scilicet

ſcilicet qui nova vectigalia commẽtantur, fiſcum locupletent, atque ideo auram Principis captent. Sed & ſi quis reus, vel accuſator domum † judicis ingrediatur, aucupandæ videlicet gratiæ cauſâ: per l. Juliam judiciariam in legẽ ambitus committit, *d.l.un. §.ult.ff. ad l. Iul. de ambitu.* Præterea ambitus quoque tenetur, qui magiſtratum vel officia ſemel obita repetit, *d.l.un.C.eod.* Illud ſane hoc loco ſcire oportet: nõ † omnem ambitionem lege vetitam eſſe, ſed ejus duntaxat, qui largitione, aut vi, vel alioqui contra bonos mores prehenſat, & ambit: *ut oſtendit Cicero in Orat. pro Murana, pro Planco, & pro Sylla, & Eguinar. Baro in hoc §. & Decian. d l b.8.c.23. num.2. & Petreus in theſau. controverſar. concluſio. criminal. concl.188.* Pœna † ambitus de jure civili, eſt mulcta 100. aureorũ, cum nominis infamia, quæ eſt in omnibus publicis judiciis, *ſæpe allegata l.un.§.1.ff. ad l. Iul. de ambit.*. quæ pœna pro modo & qualitate admiſſi, ad deportationem extendi poteſt, *d.l.un. C.eod. ubi Salicet. & Dd. Paul. libro quinto ſentent. titu. 30.*

9 10 11

Damhoud.in praxi rer.crimin.cap.131.num. 11.& seq.Hieron.Treutler.selectar.disputat. volum.2.disput.32.thes.9.in lit.h.nu.25.

Undecimum judicium publicũ pro-
12 fluit † ex l. Julia repetundarum, sive de pecuniis repetundis: quam tulit C. Julius Cæsar in Consulatu primo. *VVesenb. in Paratit.ff.ad l.Iul.repetund.in prin. Duaren.ad eundem tit.cap.1.& Decian. in tract. crim.lib.8.c.34.n.13.* Fuerunt olim & aliæ
13 leges † de hoc crimine latæ; velut *Calphurnia, Acilia, Servilia, Livia,* & cæteræ, *de quibus meminit M.Tullius in Verr.2.3.4. & 5.pro C.Rabirio Posthumo,& passim alibi, & Decian. d. c.34. per totum.* Sed ultima, eaq; acerrima est hæc Julia de pecuniis
14 repetundis. Ipsum autem † crimen repetundarum est eorum, qui in administratione officii publici constituti, pecuniam, ut officium impertirentur, aut ut contra officium facerẽt, acceperunt, *l.1.& 4.ff.ad l.Iul.repetundar.* Idque variis declaratur exemplis *in l.3. 6. & 7. ff.eod.* Sed & hac lege Iulia tenetur magistratus, qui pecuniam sibi donatam accipit, quo tempore magistratu fungitur;

tur: nec diſtinguitur, qua conditione donata ſit. *l. eadem lege, 6. in fine, ff. d. t.* Eadem quoq; lex venditiones & locationes, ejus rei cauſa pluris minorisve factas, irritas facit. *l. quod contra, 8. §. 1. ff. eo.* Excipiuntur † tamen ſobrini, atq; propiore gradu conjuncti, a quibus in infinitum accipere licet. *l. 1. & l. lex Iulia, 7. §. 1. ff. eod.* Ratio: quia veriſimile non eſt, eos corrumpendi conſilio donare. *Duaren. ad d. tit. ff. ad l. Iul. repetund. c. 2.* Quin & a cæteris xenia & munera quædam modice accipi poſſunt. *l. ſolent, 6. §. 3. ff. de offic. Proconſ. l. plebiſcito, 18. ff. de offic. præſid.* dummodo centum aureos in anno non excedant. *d. l. 6. §. ult. ff. ad l. Iul. repetund.* Pœna † autem hujus judicii hodie eſt extraordinaria, id eſt, nũc levior; ut relegatio vel ordinis amotio, nunc grauior, ut exilium ſive deportatio, vel etiã mors, pro modo ſc. & qualitate ſceleris, *d. l. 7. §. ult. ff. d. tit. l. ſi quis aliquid, 38. §. judices, ff. de pœnis, Paul. lib. 5. ſent. tit. 28. ibiq; Cujacius.* Cæterum quando ciuiliter agitur; pœna quadrupli imponitur. *l. 1. & l. ult. in fi. C. ad l. Iul. repetund.* Quæ

15 (margin, beside "Excipiuntur † tamen ſobrini")

16 (margin, beside "Pœna † autem hujus judicii")

pœna pro dimidia fiſco applicatur, & pro dimidia læſo: niſi etiam ex parte læſi turpitudo intercesserit: quia tunc totum quadruplum fiſco inferetur, *ut ſentit gloſ. in d. l. 1. in verb. in quadruplum, C. eod. Decian. in d. tract. crim. lib. 8. cap. 39. nu. 22.* Hæcq; actio morte rei non finitur: ſed contra heredes etiam dirigitur, ut videlicet & ii ad pœnam quadrupli, intra annum duntaxat a morte rei, teneantur, *l. 2. ff. & C. ad l. Iul. repetund.* Poſt annum igitur ne ſimplum quidem ab heredibus exigi poſſe videtur: niſi forte ad eos aliquid perveniſſe dicatur, *l. in heredem, 5. ff. de calumniatorib. Duaren. in d. t. ff. ad l. Iul. repetund. cap. 3.*

Duodecimum in judiciis publicis
17 locum obtinet, † lex Julia de annona: de cujus auctore non ſatis conſtat, ſitne Cajus Cæſar, an Auguſtus. Sed hunc eſſe, veroſimilius eſt. Crimen vero hoc
18 dici ſolet *fraudatæ annonæ*: quo † is tenetur, qui annonam publicam fraudaverit & vexaverit, ſive is, cujus dolo malo factum eſt, ut annona vel arctior, vel carior fuerit, *l. 1. & 2. ff. ad l. Iul. de annona.*

nona. Quod crimen plerunque committunt ii, qui *dardanarii, & pantopolæ, & seplasiarii* vocantur, *l. annonam, 6. ff. de extraordinar. criminib. l. in dardanarios, 37. ff. de pœnis, Vult. hic num. 11.* Annonæ † autem appellatione veniunt o- 19
mnia, quæ ad victum humanum pertinent: ut *frumentum, panis, vinum, acetum, lardum, carnes,* & similia. *l. 1. C. de erogat. militaris annonæ.* item *palea, & fœnum, & ligna,* &c. *l. 2. l. provincialium, 8. C. d. t. Fulgos. consil. 115. incip. Istud nomen, &c. Decian. in tract. crimin. lib. 7. cap. 22. num. 1. Bossius in tit. de extraordinar. criminib. num. 4.* Plane, cum nihil æque Reipublicæ intersit, quam fraudes in annonæ ratione factas detegi: idcirco † in hoc judicio accusare possunt mulie- 20
res & servi: qui alias ad accusandum non admittuntur, *l. 1. & ult. in fine, ff. ad l. Iul. de annon. & ibi in Paratit. VVesenbec. nu. 3. l. mulierem, 13. ff. de accusationib.* Pœna † autem hujus criminis itidem arbitra- 21
ria est, sive extraordinaria. Nã pro qualitate delicti modo est pecuniaria, puta 20. aureorũ, *l. 2. in fi. ff. ad l. Iul. de annona.*

modo

modo est relegatio, aut etiā metallum, pro conditione personarum. *d. l. annonam, 6. ff. de extraord. criminib.*

Decimotertio loco numerum publicorū judiciorū claudit lex Iulia residuorum, seu de residuis pecuniis. Quā
22 † legem similiter Augustum tulisse pu-
23 to. Crimen autem hoc † residuorum sive pecuniarum residuarum, est pecuniæ publicæ, alicui ad usum publicum datæ & attributæ retentio, vel ad suos usus conversio, sive in solidū, sive ex parte. Etenim quod in rationibus & pecuniis privatis, est reliqua: id in publicis,
24 proprie est † residua: sic dicta, quod apud eum, cui administranda est data, pecunia publica resideat, *ut ait Marcianus in l. lege Iulia, 4. §. lege, ff. ad l. Iul. peculat. & de sacrile. & de residuis.* Vnde & eleganter Cicero hæc duo, *reliquum* & *residuum*, ut contraria opponit, *in orat. pro Cluentio, & passim.* Itaque lege ista
25 † tenentur, qui pecuniam publicam sibi cōcreditam in alios, quam oportuit, usus consumpserunt; qui ve eam, quæ apud ipsos ex publicis rationibus remansit,

ſit, non reſtituerunt. *l.2.d.l.4.§.3.& 4.l. ſacrilegi,9.§.ult.ff. ad l. Iul.peculat.* Pœna † huius legis eſt, ut ea damnatus præter 26
infamiam, etiam tertia parte amplius, quam debet, mulctetur: id eſt, ut præter pecuniam, quam debet, tertiam partẽ ejus pecuniæ pendat. Quare qui 300. retinuit, centum ultra inferet. *præalleg. l. 4. §. qua lege, ff. eod. & ibi Duarēn. cap.4. VVeſenb.in hoc §.num.5. Mynſing.n.13. Vultejus num.14. & Treutler. ſelectar. diſputat. vol.2.diſput.32.ad lit.g.nu.15.* Porro † in 27
heredem quoq; ejus, qui reſidua debet, hoc judicium exercetur. Nec immerito: cum hic quæſtio principalis ablatæ pecuniæ moveatur, *ut inquit Papinianus in l.fi.ff.ad l, Iul.peculat.* Hinc etiam Tullius *in orat. pro A. Cluentio, & de lege Agraria cōtra P. Servilium Rullum*, & Aſconius Pedianus indicant: tractatum aliquando Romæ in ſenatu fuiſſe; ut pecuniæ, quas Sylla Dictator per multos annos, non redditis rationibus, ex ærario ſumpſerat, a filio ejus Fauſto repoſcerētur.

Atq; hęc quidem hactenus de publicis iſtis judiciis, ut & aliis hujus Inſtitu-

tionum

tionũ opuſculi materiis omnibus, ſummo digito & quaſi per indicem tetigiſſe, id eſt, ſummatim & breviter, ſive levi ac ſimplici via expoſuiſſe, nobis cum Imper. Juſtiniano ſufficiat. Copioſior
28 † quippe & plenior omnium materiarum explicatio, ex Pandectis (unde & nomen habent) deſumenda eſt, §.1. *ſup. de juſtit. & jur. l.1. & 2. C. de vet. jur. enucleando.*

FINIS.

SOLI CHRISTO GLORIA.

RERVM

RERVM AC VERBORVM MEMORABILIVM, quæ in hoc Commentario tractantur, Index locuples & accuratus.

Prior numerus paginam, alter numerum marginalem demonstrat.

Gladium

Lex

O.

P.

INDEX.

FINIS INDICIS.

Errata ſic corrigenda;

Pag.2. lin.20.dele *Princip*.pag.11.lin.18.poſt *alium*, adde *in publicũ, quam*.p.25.l.13.lege *delinquere*.p.31.l.2.lege *eaq;*.p.34.l.2.poſt *ut*, adde *&*.p.40.l.ult.lege *concluſ*.p.42.l.2.poſt *ff*.adde *Qui & a quib. manumiſ. &c.& l.de pretio, 8 ff*.p.46.l.3.lege *ipſe*.l.12.poſt *ſucceſſione*,adde *&*.p.47.l.17.lege *275*.p.50.l.5.lege *detegi*.p.52.l.4.lege *oſculum*.p.54.l.25.poſt *de vi*,lege *infra*.p.63.l.1.lege *Bolog*.p.71.l. 9.lege *caſtitati*. p. 74. l. 21. lege *indicia*.p.89.l.6.lege *interimit*.p.106.l.15. lege *Magiſtratum*. p. 108. l. 3 lege *graviſſimi*.p.116.l.18. lege *Voltz*.p.117.l.7.lege *ſanguinolentos*.p. 131. l.6.lege *unde*.p.133.l.13.lege *76*.p.146.l.19. poſt num.1.adde *Nec obſtat*. p.150.l.18.lege *licita atq; legitima*.p.172.l.ult.lege *interemit*.p.173.l.5.lege *te ſtantem*.l.10.lege *licita*.p.181.l.3. lege *homicidio*.p.197.l.5.lege *mãdragoram*,p. 204. l.16. lege *indicent*.p.207. l. 6. lege *objici*. l. penult, lege *vivus*.p.215.l.4.lege *indicio*.p.219.l.18.lege *aquam*.p.237.l.ult.lege *Accurſius*.p.239.l.11.lege *earum*.p.259.l.17.lege *Connan*.p.265.l.1.lege *affectum*.p.282.l.12. poſt *uno*, adde *atq;*. Reliqua benevolus Lector proprio Marte corriget.

